

*Academia de Științe a
Moldovei*

*Ministerul Economiei
al Republicii Moldova*

INCE

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

Conferința Internațională Științifico-Practică

**CREȘTEREA ECONOMICĂ
ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII**

Ediția a XI-a

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ
DINAMICA POPULAȚIEI
ȘI CALITATEA POTENȚIALULUI UMAN

13-14 octombrie

Chișinău, 2016

Comitetul organizatoric:

Alexandru Stratan, dr.habilitat în economie, director INCE, președintele comitetului organizatoric

Olga Gagauz, dr.hab. în sociologie, vicepreședintele comitetului organizatoric

Gheorghe Paladi, academician al AȘM

Tudor Bajura, dr. în economie, conf.cercetător

Inga Chistruga-Sînchevici, dr. în sociologie

Galina Savelieva, dr. în economie, conf.cercetător

Prezenta lucrare cuprinde materialele Sesiunii științifice "Dinamica populației și calitatea potențialului uman" din cadrul Conferinței Internaționale Științifico-Practice "Creșterea economică în condițiile globalizării".

Aprobat la Consiliul Științific al INCE, proces-verbal nr.5 din 30.09.2016

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Această lucrare a fost editată cu suportul UNFPA, Fondul ONU pentru Populație în Republica Moldova, și nu prezintă în mod necesar punctul de vedere al UNFPA, al Organizației Națiunilor Unite sau oricare din organizațiile sale afiliate.

© Institutul Național de Cercetări Economice, 2016, www.ince.md

© Centrul de Cercetări Demografice, 2016, www.ccd.md

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE.....	4
O. GAGAUZ. Îmbătrânirea demografică din perspectiva indicatorilor noi de măsurare	5
G. SAVELIEVA. Impactul pieței muncii asupra creșterii economice.....	14
M. BUCIUCEANU-VRABIE. Tinerii excluși din educație și ocupare.....	26
I. CHISTRUGA-SINCHEVICI, N. BARGAN. Contribuții ale părinților debitori la bunăstarea copiilor după divorț.....	35
I. ПАНОМИИ. Contribuția bolilor cardiovasculare în dinamica speranței de viață la naștere	45
C. ЗАХАРОВ. Основные тенденции изменения численности возрастной структуры занятого населения.....	52
V. ȘTÎRBA. Migrația internă: direcții și dimensiuni	60
T. TABAC. Structura pe vârste și sexe a emigranților din Republica Moldova.....	67
A. TOMCEAC. Riscul de sărăcie a persoanelor încadrate în muncă.....	74
E. CARCEA. Sănătatea sexuală feminină pe parcursul vieții.....	85
L. CUȘNIR. Dinamica nupțialității în Republica Moldova în anii 2004-2015.....	97
E. HRUȘCIOV. Oportunități de dezvoltare și provocări iminente legate de procesul de îmbătrânire a populației.....	102
V. COTELNIC. Determinarea mecanismului privind necesitățile forței de muncă.....	109

CUVÂNT ÎNAINTE

Deja de mai mult timp, cercetătorii din cadrul Centrului de Cercetări Demografice au tras semnale de alarmă în ceea ce privește dinamica populației în Republica Moldova. Situația a atins un grad de complexitate atât de mare, încât intervenția este singura alternativă care poate atenua impactul economic și social negativ al acesteia.

Îmbătrânirea demografică accentuată, fertilitatea scăzută, indicatorii nefavorabili ai sănătății populației și emigrația în masă a populației tinere duc la scăderea continuă a efectivului populației și deteriorarea structurii pe vârste, astfel modificând imaginea demografică a țării. După cum arată prognozele demografice ale instituțiilor internaționale și naționale, în deceniile viitoare declinul va continua. Sporul natural și migrațional negativ poate determina reducerea numărului populației Republicii Moldova cu circa 40% către anul 2050.

Situația socioeconomică nefavorabilă, nivelul de trai scăzut, lipsa locurilor de muncă bine plătite și incertitudinea împing populația tânără să emigreze. Acest fenomen afectează nu numai cantitativ populația țării, dar și calitativ, dat fiind faptul că pleacă cei care sunt bine educați și au sănătatea mai bună și au năzuințe mari de autorealizare.

În pofida faptului că organele de resort au devenit tot mai conștiente de amploarea acestor fenomene și de importanța promovării unor politici active în acest domeniu, nu s-au înregistrat rezultate vizibile. Implementarea *Programului strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025)* se confruntă cu neasigurarea financiară a acțiunilor planificate, coordonarea slabă la nivel intersectorial, relevanța scăzută a măsurilor promovate.

În prezent, Republica Moldova are nevoie de politici socioeconomice active, care vor atenua influența nefavorabilă a îmbătrânirii demografice și reducerii numărului populației. Un nivel mai înalt de educație și sănătate a populației, mai multe inovații și creșterea productivității muncii sunt factorii-cheie de stabilizare a situației și de asigurare a competitivității țării.

Sperăm că această culegere de articole științifice va atrage atenția specialiștilor din diferite domenii, contribuind la percepția profundă a fenomenelor demografice și la elaborarea unor măsuri de politici argumentate și bazate pe dovezi.

Academician **Gheorghe PALADI**

ÎMBĂTRÂNIREA DEMOGRAFICĂ

DIN PERSPECTIVA INDICATORILOR NOI DE MĂSURARE

Olga GAGAUZ, dr. hab. în sociologie, conf.cercet.,
CCD, INCE

Summary. *Using new measures of aging - prospective age, remaining life expectancy and old-age dependency ratio - provides a more comprehensive look at this phenomenon. Compared to other countries in the region Moldova ranks lower position because in the last five decades there do not have been significant advances in population health, reduce mortality and increase life expectancy. In the years 1970-2014 indicator the prospective age fell, respectively, the old-age threshold based on the remaining life expectancy has not changed significantly. For women this indicator in 2014 was 64.8 years, being lower than in 1970 (65.9 years), and for men only 59 years (in 1970 was 62 years). With low life expectancy, Moldova aging faster, the prospective old-age dependency ratio is taller than the old-age dependency ratio (based in the chronological age): 23.9 years versus 17.6. Monitoring of the prospective indicators of demographic aging should be a priority in developing policies to mitigate the negative economic consequences of this phenomenon.*

Keywords: *demographic ageing, prospective age, remaining life expectancy and old-age dependency ratio.*

Îmbătrânirea demografică este recunoscută ca una din problemele principale ale sec. XXI din perspectiva implicațiilor economice și sociale complexe. În prezent sunt dezvoltate argumente teoretice care pun accent pe diferite canale prin care dinamica populației poate influența creșterea economică, precum și dovezi empirice cu privire la efectele potențiale ale schimbărilor demografice asupra mai multor variabile macroeconomice [10, 11]. De asemenea, sunt evaluate efectele temporare și permanente ale modificării structurii pe vârste a populației, având în vedere faptul că creșterea duratei medii de viață și, respectiv, modificarea ciclului de viață influențează modificarea necesităților și contribuțiilor economice ale oamenilor. Astfel, dinamica populației în vârsta aptă de muncă este într-o corelație puternică cu evoluția productivității și creșterea economică, diferențele în structura demografică explicând aproximativ un sfert din decalajul în productivitate dintre țările OCDE și țările cu venituri mici [7]. Cercetările recente demonstrează efecte negative mai pronunțate ale îmbătrânirii populației asupra creșterii economice în țările cu nivel scăzut al veniturilor [4], în special în cele din Europa de Est, în care veniturile pe cap de locuitor sunt sub media UE [15].

Pentru a înțelege provocările actuale și viitoare pentru o societate îmbătrânită, au fost dezvoltate instrumente noi de măsurare a îmbătrânirii demografice, necesitatea implementării acestora fiind argumentată prin schimbările radicale în ciclul de viață al oamenilor: speranța de viață a crescut în mod semnificativ, oamenii trăiesc mai mult într-o stare de sănătate mai bună, creșterea duratei medii de viață se asociază cu ameliorarea capacităților cognitive ale vârstnicilor. Semnificația numărului de ani trăiți s-a modificat esențial. Contemporanii noștri la vârsta de 60 sau 65 de ani au capacități fizice și mentale

mult mai înalte decât semenii lor cu 50 sau 100 de ani în urmă. Având o sănătate mai bună și durată a vieții mai mare, oamenii lucrează mai mult timp, își pot acumula unele economii pe parcursul vieții active, în scopul de a avea rezerve atunci când se vor retrage de pe piața muncii.

Astfel, progresele în domeniul sănătății și creșterea speranței de viață au pus problema revizuirii și reconștientizării fenomenului îmbătrânirii populației. Încă la mijlocul anilor 1970 a fost propus ca pragul bătrâneții să nu fie o vârstă fixă, ci vârsta la care o persoană va trăi încă 10 ani. Mai târziu a fost sugerată ideea despre două vârste diferite - una reală (cronologică) și alta nominală, analogic cu estimările economice nominală și reală (luând în calcul inflația) [9].

Pentru stabilirea pragului de bătrânețe este important să avem informații nu doar despre numărul de ani trăiți de o persoană, dar și câți ani este de așteptat să trăiască. Sanderson W. și S. Scherbov au dezvoltat conceptul de "vârstă prospectivă" [13, 14], care ajustează vârsta cronologică tradițională cu numărul de ani rămași să trăiască. Conceptul despre două vârste se explică prin faptul că fiecare generație se caracterizează printr-o anumită vârstă cronologică (numărul de ani trăiți) și vârstă prospectivă (numărul de ani care urmează să-i trăiască conform tabelelor de mortalitate pentru anul calendaristic respectiv). Anume acesta din urmă se modifică odată cu creșterea speranței de viață.

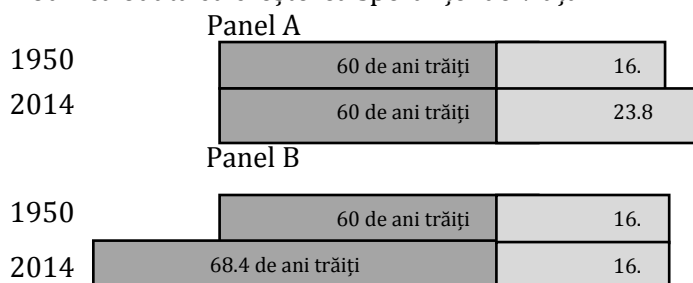

Fig.1. Speranța de viață rămasă pentru femeile din Cehia, anii 1950, 2014

Sursa: Human Mortality Database.

Informațiile din *Fig 1.* demonstrează schimbările care au intervenit în cursul de viață a femeilor din Cehia. Femeile care s-au născut în anul 1890 și care au supraviețuit până la vârsta de 60 de ani către anul 1950 aveau speranța de viață rămasă (SVR) 16,8 ani, pe când femeile născute în anul 1954 și care au supraviețuit până la vârsta de 60 de ani în anul 2014 au speranța de viață rămasă 23,8 ani. Ambele generații au trăit câte 60 de ani, însă speranța de viață rămasă pentru generația femeilor născute în anul 1954 este cu 7 ani mai mare decât a celor născute în anul 1890 (*Fig.1, Panel A*). *Fig.1 Panel B*, bara de sus arată că femeile care au ajuns la vârsta de 60 de ani în anul 1950 aveau speranța de viață rămasă 16,8 ani, bara de jos se referă la anul 2014. Deși speranța de viață rămasă este aceeași – 16,8 ani, numărul de ani trăiți este mai mare și constituie 68,4 ani. Astfel, femeile în vârstă de 68,4 ani în anul 2014 au aceeași speranță de viață rămasă ca și femeile în vârstă de 60 de ani în anul 1950. Utilizând anul 1950 ca standard, aflăm că femeile cehe care în anul 2014 aveau vârsta de 68,4 ani aveau *vârsta prospectivă* de 60 de ani, dat fiind faptul că aveau aceeași speranță de viață rămasă ca și femeile în vârstă de 60 de ani în anul 1950.

Calcularea vârstei prospective pentru Republica Moldova demonstrează că acest indicator a scăzut considerabil pentru ambele sexe, situația fiind cauzată de creșterea mortalității în anii '90 și începutul anilor 2000 (*Tabelul 1*), ca rezultat al nivelului înalt al mortalității și sănătății precare a populației. Doar în anul 2014 se observă o stabilizare relativă a situației pentru femei, deși vârsta prospectivă este cu un an mai scăzută decât în anul 1970: 39 ani versus 40 ani. La bărbați vârsta prospectivă a scăzut de la 40 de ani (anul 1970) până la 33 de ani în anul 2010, apoi se observă o creștere până la 34,9 ani în 2014.

Tabelul 1. Vârsta prospectivă în Republica Moldova (anul 1970-standard)

	Femei		Bărbați	
	Vârsta prospectivă, ani	Speranța de viață rămasă, ani	Vârsta prospectivă, ani	Speranța de viață rămasă, ani
1970	40	36,2	40	32
1980	37,2	36,2	36	32
1990	38,4	36,2	36,9	32
2000	37,7	36,2	35	32
2010	37,1	36,2	33	32
2014	39	36,2	34,9	32

Sursa: calculat în baza datelor O. Penina, D. A. Jdanov, P. Grigoriev [16].

Conform cercetărilor recente, se consideră că oamenii sunt bătrâni atunci când media speranței de viață rămasă în grupa lor de vârstă este mai mică de 15 ani. Reieșind din aceasta, se propune ca pragul de bătrânețe să nu mai fie fixat ca vârstă cronologică concretă și să se schimbe odată cu creșterea speranței de viață, bazându-se pe durata speranței de viață rămase (*Remaining Life Expectancy*) [11,13].

Noul prag al bătrâneții (speranța de viață rămasă de 15 ani), observăm că țările cu speranța de viață mai mare înregistrează și vârsta mai mare de la care o persoană poate fi considerată bătrână. În Germania, Austria, Suedia, Italia, Spania, Elveția și Japonia pragul bătrâneții constituie 70 de ani și mai mult, pe când în țările ex-sovietice (Moldova, Kazahstan, Belarus, Ucraina, Rusia, Tadjikistan) acest indicator este cu aproape 10 ani mai scăzut. În Republica Moldova valoarea acestui indicator a constituit doar 61,7 ani (*Fig.2*).

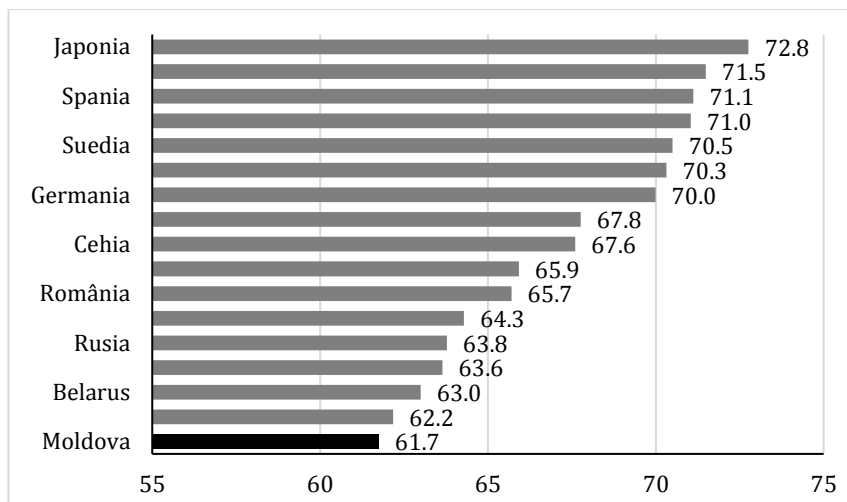

Fig. 2. Vârsta la care speranța de viață rămasă este de 15 ani, anul 2010

Sursa: Sanderson W., Scherbov S., Re-aging data, 2016.

Poziția inferioară a Republicii Moldova la indicatorul speranța de viață rămasă este determinată de faptul că în ultima jumătate de secol nu a fost înregistrat un progres semnificativ în dinamica speranței de viață a populației, inclusiv la vârsta de 60 de ani. Mai mult, în perioada anilor 1970-2014 speranța de viață la femeii în vârstă de 60 de ani a scăzut de la 19,3 până la 18,5 ani, iar la bărbați – de la 16,3 până la 14,4 ani (Fig.3). Fenomenul dat împiedică procesul de îmbătrânire demografică pe "calea naturală" prin creșterea firească a supraviețuirii populației până la vârstele înaintate și foarte înaintate (îmbătrânirea demografică "de sus"), iar mortalitatea prematură înaltă frânează creșterea numărului vârstnicilor în totalul populației.

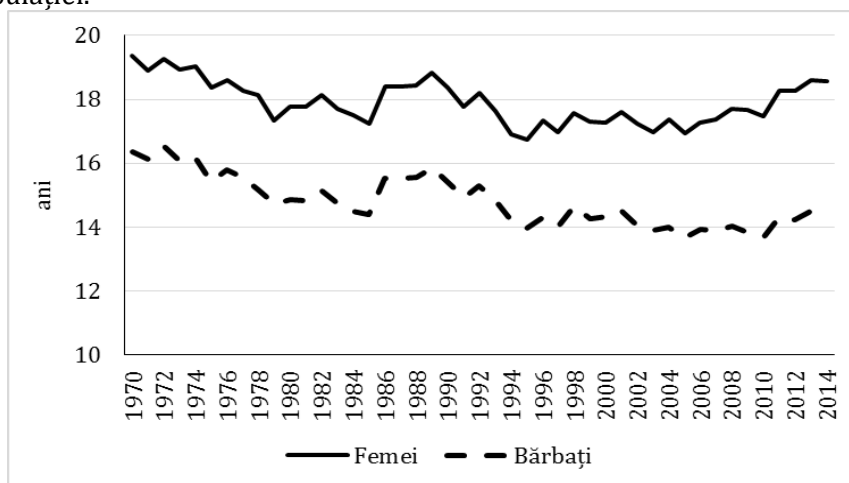

Fig.3. Speranța de viață la vârsta de 60 de ani, 1970-2014

Sursa: O. Penina O, D. A. Jdanov, P. Grigoriev [16].

Respectiv, nici pragul bătrâneții bazat pe speranța de viață rămasă nu a înregistrat schimbări semnificative (*Fig.4*). Pentru femei acest indicator în anul 2014 a constituit 64,8 ani, fiind mai scăzut decât în anul 1970 (65,9 ani), iar pentru bărbați - doar 59 de ani (în anul 1970 fiind de 62 de ani). Prognoza demografică (scenariul reper) [1] arată că, cu menținerea ritmului actual de reducere a mortalității și creșterea speranței de viață pragul bătrâneții (bazat pe speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin) poate să crească către anul 2035 pentru femei până la vârsta de 66 de ani, iar pentru bărbați – până la 60 de ani.

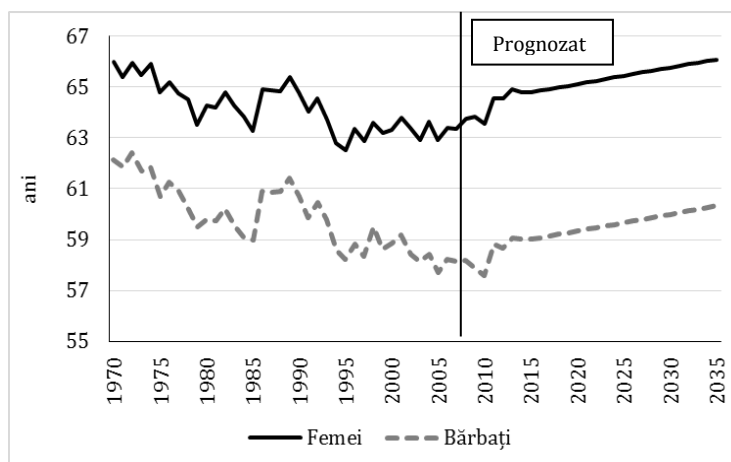

Fig. 4. Vârsta cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin, 1970-2035
Sursa: calculele autorului.

Analiza procesului de îmbătrânire demografică din perspectiva indicatorilor vârsta cronologică și speranța de viață rămasă pentru anul 2015 demonstrează că în țările cu speranța de viață mai înaltă ponderea persoanelor cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin în totalul populației este mai scăzută decât a populației în vârstă de 65 ani și mai mult. Aceasta semnaleză că are loc nu numai îmbătrânirea populației, dar și întinerirea acesteia. De exemplu, în Germania, Cehia și Suedia diferența constituie cca 5-7% (*Fig.5*). În țările cu speranța de viață mai scăzută, cum ar fi Bulgaria, Ucraina, România, Belarus, Rusia, diferența dintre cei doi indicatori nu este semnificativă, astfel gradul de îmbătrânire demografică estimat în baza vârstei cronologice (65 de ani și mai mult) este apropiat celui estimat în baza speranței de viață rămase de 15 ani și mai puțin. Republica Moldova s-a clasat pe o poziție inferioară, ponderea populației cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin în totalul populației fiind mai înaltă decât ponderea populației în vârstă de 65 de ani și mai mult: 14,6% versus 11,3%. Fapt ce semnaleză gradul de îmbătrânire mai înalt decât cel estimat în baza vârstei cronologice.

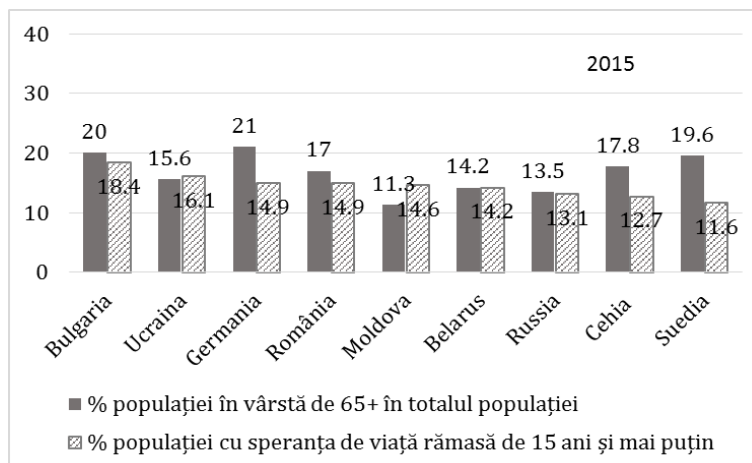

Fig. 5. Ponderea populației în vârstă de 65+ ani și a populației cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin, anul 2015

Sursa: European Demographic Data Sheet, 2016.

Prognozele demografice demonstrează o creștere semnificativă a ponderii populației vârstnice în totalul populației, în special, estimată în baza vârstei cronologice de 65 de ani, pe când estimările proporției populației cu speranța de viață rămasă de 15 ani mai puțin oferă o imagine cu mult mai pozitivă (Fig.6).

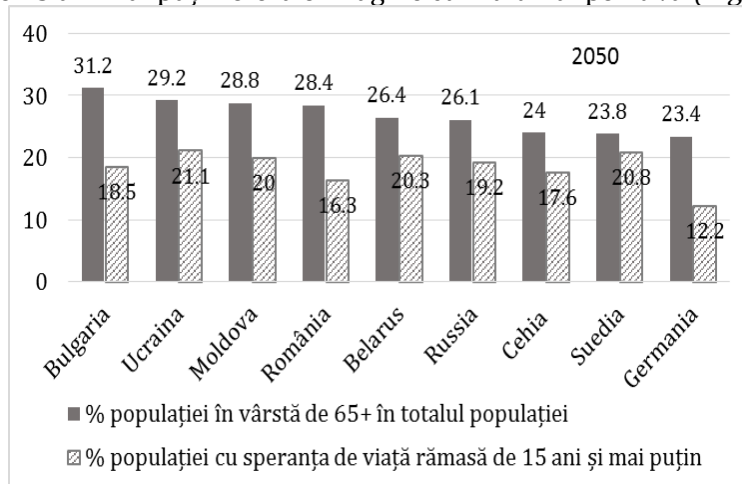

Fig. 6. Ponderea populației în vârstă de 65+ ani și a populației cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin, anul 2050

Sursa: European Demographic Data Sheet, 2016.

Creșterea speranței de viață duce la lărgirea orizonturilor de viață, astfel, populația nu numai îmbătrânește, dar și întinerește. Un exemplu elocvent în acest aspect prezintă Germania, care în anul 2050 ponderea populației cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin va scădea până la 12,2%, pe când ponderea populației în vârstă de 65+ ani va înregistra o creștere ușoară. Republica Moldova, ca și Ucraina, Belarus și Rusia, va înregistra o creștere atât a proporției populației

în vârstă de 65+ ani, cât și a populației cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin, acest fapt demonstrând o viteză mai mare de îmbătrânire a populației în aceste țări.

Alt indicator propus pentru re-măsurarea îmbătrânirii demografice prezintă *raportul prospectiv de dependență prin vârstnici (prospective old-age dependency ratio)*, calculat ca raportul dintre numărul populației cu speranța de viață rămasă de 15 ani și mai puțin și numărul populației în vârstă de la 20 de ani până la vârsta la care speranța de viață rămasă este de 15 ani [13].

Analiza procesului de îmbătrânire demografică în baza acestui indicator arată o situație foarte diferită în spațiul european. Țările cu speranța de viață mai ridicată în vârstele înaintate sunt într-o situație mai favorabilă, raportul prospectiv de dependență prin vârstnici fiind mai scăzut decât cel cronologic.

Indicatorul *raportul prospectiv de dependență prin vârstnici* și compararea acestuia cu raportul de dependență prin vârstnici (bazat pe vârsta cronologică) pentru Republica Moldova demonstrează o situație cu mult mai nefavorabilă în raport cu alte țări europene (*Fig. 7*). Nivelul înalt al mortalității și sănătatea precară a populației în Republica Moldova au determinat faptul că țara îmbătrânește mai rapid, *raportul prospectiv de dependență prin vârstnici* fiind mai înalt decât *raportul de dependență prin vârstnici (cronologic)*: 23,9 versus 17,6).

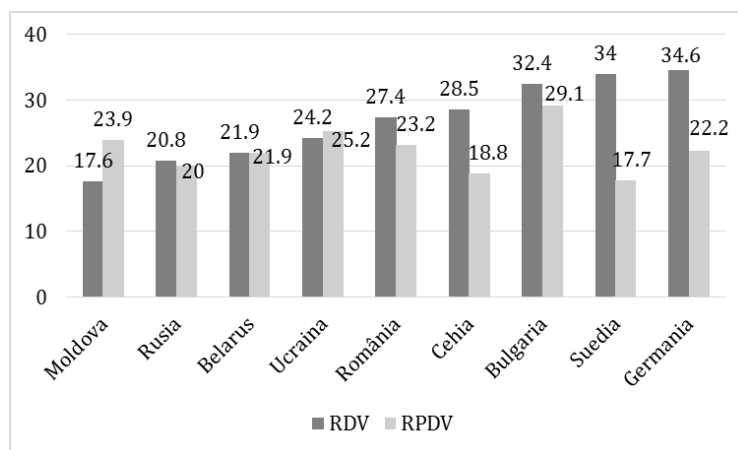

Fig. 7. Raportul de dependență prin vârstnici (RDV) și raportul prospectiv de dependență prin vârstnici (RPDV), anul 2015

Sursa: European Demographic Data Sheet, 2016.

În perspectivă îndelungată (până în anul 2050), țările cu speranța de viață scăzută vor avea o creștere importantă a raportului prospectiv de dependență prin vârstnici, inclusiv Republica Moldova. Concomitent, țările economic dezvoltate care au obținut progrese semnificative în domeniul sănătății populației vor avea beneficii de la fenomenul îmbătrânirii demografice (*Fig. 8*). Chiar dacă raportul de dependență prin vârstnici tradițional (calculat în raport cu vârsta cronologică) obține proporții impresionante, raportul prospectiv de dependență prin vârstnici va fi de circa două ori mai scăzut (Germania, Suedia, Cehia).

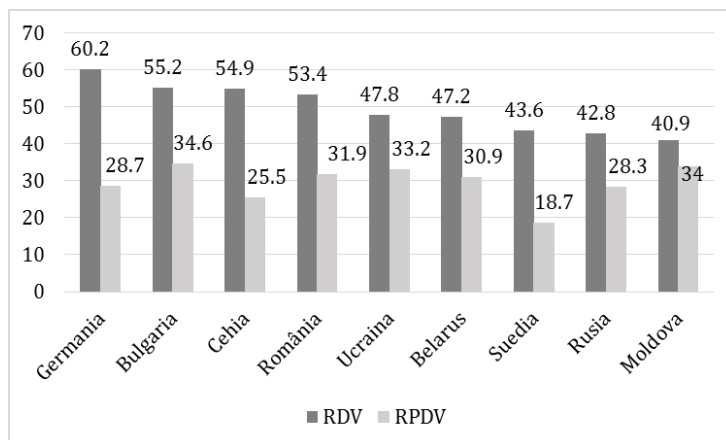

Fig.8. Raportul de dependență prin vârstnici (RDV) și raportul prospectiv de dependență prin vârstnici (RPDV), anul 2050

Sursa: European Demographic Data Sheet, 2016

Reieșind din cele menționate mai sus, concluzionăm că țările care au obținut un nivel înalt de dezvoltare economică, au condiții de viață mai bune și speranță de viață mai mare, obțin și beneficii mai multe de la îmbătrânirea demografică decât țările cu un nivel de dezvoltare scăzut și speranță de viață mult inferioară decât media UE.

Indicatorii noi de măsurare a îmbătrânirii demografice permit o nouă abordare a dezvoltării programelor ce țin de populație, iar monitorizarea indicatorilor prospectivi de îmbătrânire demografică ar trebui să fie o prioritate în elaborarea politicilor menite să atenueze consecințele economice negative ale acestui fenomen. În prezent, vârsta prospectivă este recomandată în calitate de indicator demografic de bază pentru a monitoriza procesul de implementare a Planului de Acțiuni de la Madrid (MIPAA) [8].

În Republica Moldova, ca și în alte țări ex-sovietice, îmbătrânirea demografică rapidă în deceniile viitoare va avea un impact important asupra dezvoltării socioeconomice, acest proces fiind agravat de gradul scăzut de adaptare politică și instituțională la dinamica populației. Discursul politic și social accentuează creșterea presiunii asupra fondurilor sociale și necesitatea majorării vârstei de pensionare și reformării sistemului de pensii. Cu toate acestea, starea precară a sănătății de multe ori determină încetarea activității în vârsta de pre-pensionare, iar invaliditatea devine un canal important de pensionare anticipată. În aceste condiții, creșterea vârstei de pensionare poate provoca creșterea rapidă a pensionarilor pe motivul invalidității. Menținerea unui nivel înalt al mortalității populației condiționează faptul că multe persoane nu ajung la vârsta de pensionare sau beneficiază de pensie o perioadă foarte scurtă. De exemplu, probabilitatea de a deceda la vârsta de 65 de ani pentru un bărbat care a ajuns la vârsta de 20 de ani constituie 40%, fiind de două ori mai mare decât în țările dezvoltate [1].

Cu totul altă situație este în cazul femeilor. Speranța de viață la vârsta de pensionare (57 de ani) în anul 2014 a constituit 20,9 ani, ceea ce argumentează

necesitatea creșterii treptate a vârstei de pensionare pentru femei și egalarea acesteia cu vârsta de pensionare a bărbaților (62 de ani).

Fixarea exactă a vârstei cronologice de eligibilitate pentru o pensie completă nu este în întregime valabilă și pentru generațiile tinere. Astfel, contribuțiile la sistemul de pensii sunt efectuate pentru un număr fix de ani, iar perioada de achitare a pensiei se majorează odată cu creșterea treptată a speranței de viață. Totodată, stabilirea pragului de pensionare în baza vârstei prospective pentru o pensie completă nu este valabilă în întregime pentru generațiile mai în vârstă, chiar și în condițiile de creștere a speranței de viață. Pentru a ține seama de interesele generațiilor tinere și a celor mai în vârstă, se propune stabilirea vârstei de pensionare în baza mediei dintre vârsta cronologică și cea de perspectivă.

Referințe bibliografice

1. Analiza Situației Populației în Republica Moldova. / Coord.O.Gagauz. CCD, UNFPA, Chișinău, 2016, p.69.
2. Bloom D., Canning D. and Sevilla J. Economic Growth and the Demographic Transition. / National Bureau of Economic Research, Inc, NBER Working Papers, 2001, nr. 8685.
3. Carstensen L. The Influence of a Sense of Time on Human Development // Science, Vol. 312, 2006. p. 1913 <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2790864/>
4. Carstensen L. The Influence of a Sense of Time on Human Development // Science, Vol. 312, 2006. p. 1913 <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2790864/>
5. Cuaresma J., Lábaj M., Pružinský P. Prospective Ageing and Economic Growth in Europe. Department of Vienna Economic University of Economics and Business. În: Working Paper No. 165, 2014. <http://eprints.wu-wien.ac.at/4080/1/wp165.pdf>
6. European Demographic Data Sheet, 2015. <http://www.oeaw.ac.at/en/vid/data/demographic-data-sheets/european-demographic-data-sheet-2014/re-measuring-ageing-in-europe/>
7. Feyrer J. Demographics and Productivity. În: Review of Economics and Statistics, 2007.89(1), 100-09.
8. Fuchs M. et al. List of Indicators, 2008, www.monitoringris.org/documents/tools_reg/indicators_full_list.pdf.
9. Fuchs V.R. 'Though Much is Taken:' Reflections on Aging, Health, and Medical Care. The Milbank Memorial Fund Quarterly. În: Health and Society 62, no. 2 (1984): 142-66.
10. Prettner K. Population Aging and Endogenous Economic Growth. În: Journal of Population Economics, 2013, 26(2).
11. Prettner K., Prskawetz A. Demographic Change in Models of Endogenous Economic Growth. În: Central European Journal of Operations Research, 2010, 18(4), p.593- 608.
12. Sanderson W., Scherbov S. Rethinking Age and Aging. În: Population Bulletin, 2008, 63, nr. 4, p.127-134.
13. Sanderson, W, and S, Scherbov. Conventional and Prospective measures of population aging, 1995, 2005, 2025, and 2045, Population Reference Bureau, Washington, DC, 2008. http://www.prb.org/excel08/age-aging_table.xls
14. Scherbov S. and Sanderson W. New Approaches to the Conceptualization and Measurement of Age and Aging. În: Working Paper. WP-16-005, June 2016.
15. World Bank. The Economic Growth Implications of an Aging European Union. În: Special Topic in the EU11 Regular Economic Report, Issue 26, January 2013.
16. Penina O., Jdanov D. A., Grigoriev P. Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova. MPIDR Working Paper WP-2015-011, 35 pag. (November 2015). Rostock, Max Planck Institute for Demographic Research.

IMPACTUL PIEȚEI MUNCII ASUPRA CREȘTERII ECONOMICE

Galina SAVELIEVA, dr. în științe economice,
CCD, INCE

Summary. *In this article analyzed the impact of the labor market on economic growth. The research was conducted using by Beveridge and Phillips curves, Okun's Law for Moldova. The analysis was based on data from the Labour Force Survey and the National Agency for Employment of the labor market and macroeconomic data of the Ministry Economiei. As a result, was found that Moldova has specific economic development model were determined factors exogenous and endogenous growth and influence their quantitative, labor market is a secondary market that fully reflects the successes or failures occurring socio-economic development of the country. All these aspects of the situation are addressed in the context of disclosure causes of existence. The recommendations propose prevention and resolution, including changing the model of economic development inertial through the dynamic model, the forecasts the working age population, the correlation of demand and supply of labor, deepening studies in the field.*

Keywords: *economic growth, curve, inflation, GDP, labor market, employment, unemployment.*

Evaluarea cantitativă și calitativă a impactului factorilor de influență asupra creșterii economice este importantă în special la etapa actuală, în condițiile îmbătrânirii demografice. Conform prognozei medii a ONU, în 2050 populația vârstnică va constitui 7% în Europa de Est, 10% - în Europa de Nord și 12% în Europa de Sud și de Vest [3]. După estimările experților, în anii 2020-2030 populația ocupată din multe țări europene va avea tendința de scădere cu cca 0,5-1,5% anual. Pe fundalul acestui proces, chiar și în condițiile ocupării depline a populației, rata de creștere a PIB-lui real ar putea stagna sau scădea, deoarece numărul de salariați ar putea să se micșoreze mai rapid decât majorarea productivității muncii.

Republica Moldova nu este o excepție, îmbătrânirea populației constituind un proces demografic important ce generează dinamica populației. Conform prognozelor demografice elaborate de Centrul de Cercetări Demografice al Institutului Național de Cercetări Economice al AȘM, până în anul 2025 numărul populației în grupele de vârstă 60-64 ani și 65-69 ani va constitui cca 37-43%, iar către anul 2035 se va înregistra o creștere semnificativă a populației cu vârsta de 70 ani și peste – până la 57% [2].

Pe fundalul acestor schimbări demografice, asigurarea dezvoltării economice stabile și durabile constituie o sarcină primordială. În acest context, este important de determinat factorii exogeni (externi) și endogeni (interni) de creștere economică și influența cantitativă a acestora.

Modelele contemporane neoclasiche de creștere economică se bazează pe ocuparea deplină a forței de muncă, flexibilitatea prețurilor pe diverse piețe, precum și înlocuirea reciprocă deplină a tuturor factorilor de producere. Modelul „funcția de producere a lui Cobb-Douglas” determină în ce măsură calitatea factorilor de producere „munca” (L) și „capitalul” (K) influențează asupra creșterii economice și are următoarea expresie:

$$Y = A \cdot K^{\alpha} \cdot L^{\beta} \quad (1)$$

Parametrul A reprezintă coeficientul care reflectă nivelul productivității tehnologice (indicator neschimbat în perioada de scurtă durată). Indicatorii α și β sunt coeficienții elasticității volumului de producție (Y), inclusiv, α - după capital și β - după muncă. Funcția de producere a lui Cobb-Douglas va fi utilizată pentru determinarea nivelului de influență cantitativă a factorilor asupra creșterii PIB în Republica Moldova.

Economia națională a Republicii Moldova pe parcursul anilor 2005-2015 s-a confruntat cu o serie de dezechilibre determinate de schimbări structurale, instituționale, legislative, comportamentale, inovaționale, profesionale etc. orientate spre asigurarea funcționării eficiente a noului mecanism economic bazat pe raporturi de piață etc. Toate acestea s-au reflectat și asupra dezvoltării pieței muncii.

Cercetările recente demonstrează că pentru anii 2005-2015 dezvoltarea indicatorilor macroeconomici a avut o evoluție sinuoasă din cauza menționată mai sus, inclusiv criza economică globală și internă, consecințele căreia au fost resimțite și pe piața muncii. Aceasta s-a manifestat prin stagnare, de exemplu, în 2012 economia a fost influențată de factorii externi - recesiunea economică din țările UE, și interni - seceta, instabilitatea politică etc. În anul 2015 aceiași factori au avut un alt conținut, dar tot cu impact negativ, cei externi fiind: recesiunea și restricțiile comerciale ale Federației Ruse la unele produse agricole, criza din Ucraina, creșterea cererii la producția autohtonă în țările UE, cât și cei interni: seceta de vară, recolta înaltă din 2014, problemele din sectorul bancar etc. Caracteristica dezvoltării unor indicatori macroeconomici sunt reflectați în *Tabelul 1*.

Tabelul 1. Evoluția indicatorilor macroeconomici pentru anii 2005-2015

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
PIB în % față de anul precedent	107,5	104,8	103	107,8	94	107,1	106,8	99,3	109,4	104,8	99,5
VAB în % față de anul precedent	105,2	103,6	102,3	106,8	93,6	106,2	106,3	99	110,2	105,2	99,6
Indicele volumului producției industriale,% față de anul precedent	107	95,2	98,7	101,5	78,9	109,3	109,5	98,1	108,6	107,3	100,6
Indicele volumului producției agricole în % față de anul precedent	100,8	98,9	76,9	132,1	90,4	107,9	105	77,7	139,1	108,6	86,2
Investiții în active materiale pe termen lung, în % față de anul precedent	121	123	121,9	102,3	66,5	122,6	112,5	98,9	104,2	102,3	91,2
Productivitatea muncii în % față de anul precedent:											
calculată în baza VAB	113,4	118,7	117,5	123,8	108	115,3	114,9	109	117,4	107,3	98,1
calculată în baza PIB	115,9	120,2	117,8	124,6	108	113,3	115,6	109	115,5	108	103,9
Indicele prețurilor de consum (IPC), %	111,9	112,7	112,3	112,7	100	107,4	107,6	105	104,6	105,1	109,7
PIB pe cap de locuitor după paritatea puterii de cumpărare, în % față de anul precedent	116,5	108,5	107,8	108,8	94,1	108,4	109,1	101	111,2	106,7	100,3

Sursa: conform datelor BNS și ME și calculelor autorului, www.statistica.md; www.mec.gov.md

Piața forței de muncă, fiind o piață derivată ce se reflectă pe deplin în succesele sau insuccesele înregistrate de dezvoltare a economiei naționale, nu există de sine stătător. Diminuarea numărului populației și a celei ocupate, excedentul populației inactive, sub-ocupate, fluxurile migraționale continue au un

impact negativ asupra acestei piețe. Modernizarea și schimbările ce au loc în economia națională au condiționat formarea și funcționarea pieței forței de muncă, cantitatea și calitatea acesteia, inclusiv repartizarea populației ocupate pe tipuri de activități economice. Din datele reflectate în *Tabelul 2* reiese că, deși având o diminuare a ponderii populației ocupate în agricultură, totuși acest domeniu rămâne predominant în 2015 (31,7%), concomitent cu creșterea populației ocupate în administrația publică și sectorul bugetar (19,6%), transporturi și comunicații (6,3%), alte activități (8,8%). În domeniul industriei, pe parcursul anilor 2005-2015, ponderea populației ocupate a variat în limitele a 12-13%, în construcții, comerț și servicii de agrement ponderea acesteia fiind în creștere până în 2012, iar în continuare s-a observat o tendință de diminuare a acestui indicator către anul 2015. Dinamica schimbărilor sus-menționată sunt reflectate în *Tabelul 2*.

Tabelul 2. Repartizarea populației ocupate pe activități economice

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Total, din care:	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Agricultură, economia vînatului și silvicultură, pescuit	40,7	33,6	32,8	31,1	28,2	27,5	27,5	26,4	28,8	30,5	31,7
Industrie	12,1	12,8	12,7	13	13,1	12,8	13,1	13,2	12,1	12,3	12,3
Construcții	3,9	5,3	6,1	6,6	6,2	5,9	5,7	6,1	5,7	5,6	5,5
Comerț cu ridicată și cu amănuntul; hoteluri și restaurante	13,9	15,6	15,9	16,7	18,3	18,6	19	18,3	18	17,1	15,8
Transporturi și comunicații	5,4	5,2	5,5	5,7	5,7	5,6	5,7	6,2	6,2	5,7	6,3
Administrație publică; învățământ; sănătate și asistență socială	18,7	19,6	20,1	19,8	21	22	21,3	21,5	20,1	19,5	19,6
Alte activități	5,3	7,9	7	7	7,4	7,6	7,7	8,3	9,1	9,3	8,8

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS, www.statistica.md

Forța de muncă constituie factorul determinant al creșterii economice. Evaluarea potențialului acesteia demonstrează, în primul rând, raportul dintre populația activă și cea inactivă, înregistrând o tendință accentuată de schimbare (*Tab.3*), inclusiv depășirea ultimei și diminuarea ratei activității practic pe întreaga perioadă analizată, excluzând anii 2011, 2013 și 2015, când a fost înregistrată o anumită îmbunătățire a acestui indicator. Totodată, fiind în creștere către anul 2015 numărul populației ocupate și rata de ocupare, acestea nu au atins nici măcar nivelul obținut în primii 3 ani (2005-2007).

Analiza impactului pieței muncii asupra creșterii economice și cuantificarea acestuia a fost efectuată utilizând modelul de creștere economică de tip Cobb-Duglas (funcția (1)). A fost determinat *Produsul Potențial* (în continuare *PP*), ca indicatorul de bază pentru evaluarea potențialului creșterii economice și a factorilor de influență. *PP* reflectă nivelul PIB-ului care poate fi obținut „în condițiile de utilizare maximă a factorilor de producție (muncă și capital), care nu creează presiune inflaționistă și alte dezechilibre economice”[3].

Sursele de creștere a indicatorului menționat au fost forța de muncă, stocul de capital și un indicator specific - *productivitatea totală a factorilor* (în continuare *PTF*). În sensul modelului utilizat, noțiunea productivitatea totală a factorilor subînțelege productivitatea care va fi obținută din progresul științific, implementarea inovațiilor, tehnologiilor avansate și altor factori. Evaluarea *PP* a

fost efectuată în baza datelor statistice anuale cu privire la PIB-ul real pentru anii 1995-2015 și PIB-ul prognozat pentru anii 2016-2019 care au fost exprimați în prețurile anului 1999.

Tabelul 3. Caracteristica activității și inactivității populației

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ponderele populației inactive în vârstă de 15 ani și peste, %	51	53,7	55,2	55,7	57,2	58,4	57,7	59,3	58,6	58,8	57,6
Rata de activitate, %	49	46,3	44,8	44,3	42,8	41,6	42,3	40,7	41,4	41,2	42,4
Rata de ocupare, %	45,4	42,9	42,5	42,5	40	38,5	39,4	38,4	39,3	39,6	40,3
Populația ocupată în vârstă de 15 ani și peste, în % față de anul precedent	100,2	95,3	99,2	99,7	94,7	96,5	102,6	97,7	102,3	101	101,6
Rata sub-ocupării, %	4	8,4	7,9	6,9	7,8	9,3	7,7	7,2	7,3	6,8	6,2
Rata șomajului BIM, %	7,3	7,4	5,1	4	6,4	7,4	6,7	5,6	5,1	3,9	4,9
Ponderele persoanelor plecate peste hotare la lucru, % din populația inactivă	26,6	19,7	20,7	18,9	17,4	17,9	18,5	18,6	19	19,5	18,9
Rata șomajului înregistrat ANOFM, %	2	1,9	1,9	1,6	2,9	4	3,6	2,8	1,9	1,7	2,1
Ponderele șomerilor plasați în câmpul muncii, %	41,1	45,9	48,3	48	21,5	18	20,1	30,3	38,5	38,8	33,2
Numărul șomerilor la 10 locuri vacante, pers.	41	27	23	33	289	149	124	76	40	39	55
Rata de creștere a locurilor vacante, % față de anul precedent	3,1	12,1	1,8	8,1	-47,4	10,1	-6,6	24,1	7,1	10,7	1,9

Sursa: elaborat în baza datelor din Ancheta Forței de Muncă BNS, www.statistica.md

Din rezultatele obținute, concluzionăm că datorită remitențelor perioada de creștere 2001-2005 s-a produs. După recesiunea din anul 2012, în anii 2013-2014 decalajul de producție a devenit pozitiv, inclusiv în anul 2013 - 3,1% și în anul 2014 - 4,5%. În anul 2015, ținând cont de factorii interni (instabilitatea politică, condițiile climaterice nefavorabile și problemele din sectorul bancar), precum și influența factorilor externi (criza din Ucraina, recesiunea din Federația Rusă și restricțiile comerciale impuse de această țară față de producția Republicii Moldova, diminuarea prețurilor mondiale la produse agricole), toate acestea determinând micșorarea decalajului pozitiv în anul 2015 pînă la 0,8% în comparație cu anul 2014. Impactul cantitativ al factorilor asupra PP este reflectat în Fig. 1.

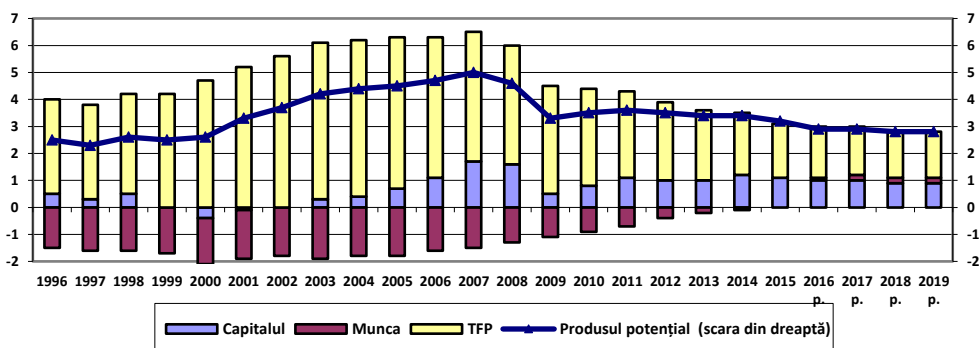

Fig. 1. Impactul principalilor factori de producție asupra creșterii PIB-ului potențial
Sursa: în baza materialelor Ministerului Economiei [3].

În anul 2015, asupra creșterii PP (PIB-ului potențial) a contribuit pozitiv productivitatea totală a factorilor (2 p.p.) și investițiile (stocul de capital având contribuția 1,1 p.p.). Dacă ne referim la aportul forței de muncă, constatăm că contribuția acestui factor asupra PP a fost nulă (0,0 p.p.). Contribuția cantitativă a factorilor de influență asupra PP este reflectată în *Tab. 4*.

Tabelul 4. Implicațiile cantitative ale factorilor (capitalul, munca, PTF) asupra PP

Anul	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Conform datelor prognozate			
											2016	2017	2018	2019
PP, %	4,7	5	4,6	3,3	3,5	3,6	3,5	3,4	3,4	3,2	2,9	2,9	2,8	2,8
Contribuția la creșterea PP:														
Capitalul, p.	1,1	1,7	1,6	0,5	0,8	1,1	1	1	1,2	1,1	1	1	0,9	0,9
Munca, p.	-1,7	-1,5	-1,3	-1,1	-0,9	-0,7	-0,4	-0,2	-0,1	0	0,1	0,2	0,2	0,2
PTF, p.	5,3	4,8	4,4	4	3,6	3,2	2,9	2,6	2,3	2	1,9	1,8	1,7	1,7

Sursa: în baza calculelor și prognozei Ministerului Economiei [3].

Prognoza PP pentru anii 2016-2019 demonstrează că o contribuție pozitivă esențială asupra creșterii PP va avea productivitatea totală a factorilor (PTF), concomitent înregistrându-se tendința de diminuare (de la 1,9 p.p. în anul 2016 pînă la 1,7 p.p. în anul 2019). Asemenea tendință se observă și la influența capitalului, care se va diminua de la 1,0 p.p. în anii 2016-2017 pînă la 0,9 p.p. în anii 2018-2019. Având influența negativă asupra creșterii PP, începând cu anul 2016 va fi observată contribuția pozitivă a forței de muncă - de la 0,1 p.p. pînă la 0,2 p.p. în următorii 3 ani (2017-2019).

Evaluarea relației între indicatorii macroeconomici este un element important al procesului de elaborare a politicilor socioeconomice. Aceasta presupune îmbinarea abordărilor metodologice (inclusiv sistemică și complexă), metodelor ce se referă la cercetarea mai multor conexiuni dintre diferiți indicatori, în special a PIB-ului, diferitor indicatori de ocupare a forței de muncă etc. Rezultatul definitiv constă în determinarea costului politicilor direcționate către ocuparea mai efectivă a populației în vârstă aptă de muncă, diminuarea influenței proceselor inflaționiste și a șomajului pentru a asigura dezvoltarea economică durabilă.

În contextul cercetării posibilităților de creștere economică, analizăm relația dintre nivelul de creștere a PIB-ului și rata șomajului, care a fost determinată în anii '60 ai sec. XX de către savantul american Arthur Melvin Okun (Okun's law, 1962). Legea lui Okun reflectă legătura dintre creșterea economică și rata șomajului și nu este valabilă pentru orice țară, deoarece depinde de condițiile reale de dezvoltare socioeconomică concrete. În conformitate cu Legea lui Okun, *creșterea anuală a PIB-ului cu 2,5-2,7% menține numărul șomerilor la un nivel constant, iar fiecare creștere suplimentară a PIB-ului cu 2% contribuie la reducerea șomajului cu 1%*. Concluziile în baza Legii lui Okun constau în următoarele:

- pentru a preveni creșterea șomajului, este necesar ca nu mai puțin de 2,7 - 3,0% din creșterea anuală a PIB-ului să fie direcționată la crearea locurilor noi de muncă;
- ritmul înalt de creștere a PIB-ului contribuie la diminuarea șomajului, iar încetinirea acestuia duce la sporirea lui.

Totodată, este necesar de menționat că regularitatea identificată de așa-numita „Legea lui Okun” descrie pierderile potențiale asociate cu șomajul ciclic.

Cercetările lui Okun se referă la o perioadă determinată de timp și o anumită țară – SUA, iar cercetările legităților menționate din alte țări au demonstrat că posibilitatea utilizării acestei legi depinde de specificul mecanismelor relațiilor de piață și nivelul de dezvoltare economică [4]. Având în vedere cele menționate, a fost efectuată analiza interdependenței dintre creșterea/descreșterea PIB-ului și schimbarea ratei șomajului pentru Republica Moldova prezentată în Fig.2.

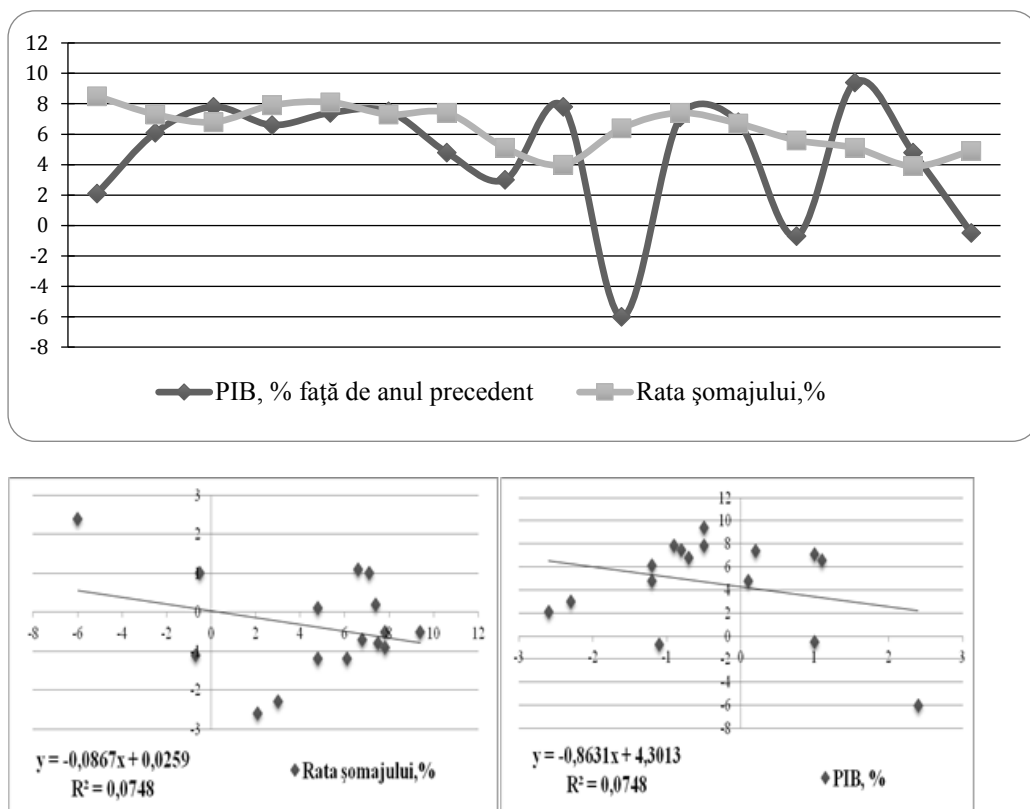

Fig. 2 Interdependența dintre creșterea/descreșterea PIB-ului și schimbarea ratei șomajului pentru anii 2000-2015

- Evoluția PIB-ului și a ratei șomajului, în % față de anul precedent
- Dependența dintre creșterea/descreșterea PIB-ului și a ratei șomajului, %
- Dependența dintre creșterea/descreșterea ratei șomajului și PIB-ului, %

Sursa: elaborat și calculat de autor în baza datelor BNS, www.statistica.md

În cazul Republicii Moldova, pe parcursul anilor 2000-2015 *dependența dintre creșterea/descreșterea PIB-ului și a ratei șomajului este destul de slabă* (lit.a) și (lit.b), ceea ce se reflectă prin funcția lineară, mărimea coeficientului de determinație constituind 0,0748. Pentru perioada analizată nivelul înalt al ratei șomajului a fost coerent cu descreșterea PIB-ului în anii 2003, 2009 și 2015. Pentru a preveni creșterea ratei șomajului cu 1% este necesar ca creșterea PIB-ului să constituie 3,44%.

Între cele mai potrivite instrumente, utilizate pentru evaluarea situației pe piața muncii, este curba Beveridge, numită după celebrul economist britanic William Beveridge (1879-1963). Aceasta prezintă dependența dintre rata șomajului și numărul locurilor de muncă vacante (libere), care se schimbă ca urmare a procesului de dezvoltare economică și reflectă în ce fază se află economia (de exemplu, recesiunea se asociază cu șomaj înalt și locuri de muncă vacante limitate).

Reieșind din analiza dezvoltării economice și indicatorilor ce reflectă situația pieței muncii pentru perioada 2000-2015 în Republica Moldova, este imposibil să se utilizeze curba pentru elaborarea și argumentarea politicilor economice statale. Problema dată necesită cercetări mai aprofundate din următoarele considerente: printre locurile vacante propuse, în mare parte există locuri neatractive, care nu sunt prestigioase, nu corespund cerințelor stabilite de agenții economici, nivelul salariului plătit, condițiile și regimul de lucru și locul de trai al solicitantului (se află în localitățile îndepărtate de domiciliu). Astfel, în anul 2014, numărul șomerilor înregistrați de ANOFM a fost de 42166 persoane, iar numărul locurilor vacante a fost de 41536 unități (sau coraportul dintre locurile vacante și șomeri practic a fost de 98,5%), în realitate numărul șomerilor plasați în câmpul muncii prin intermediul structurilor ANOFM a constituit numai 38,8%.

Scăderea bruscă a PIB-ului în 2009 (cu 6% față de 2008 ca urmare a crizei economice) a fost însoțită atât de creșterea numărului de șomeri cu 1,7 ori (rata șomajului BIM a crescut cu 2,4 p.p. și rata șomajului înregistrat de ANOFM, respectiv, cu 1,3 p.p.), cât și de diminuarea bruscă a numărului de locuri vacante - de 1,9 ori. Nivelul înalt al șomajului și nivelul limitat al numărului de locuri vacante, în condițiile creșterii PIB-ului în 2001-2005, se explică prin transformările structurale ce au avut loc în economia națională. Recesiunea din 2012 (descreșterea PIB-ului a constituit 0,7%) a avut loc în condițiile scăderii șomajului (rata șomajului BIM cu 1,1 p.p. față de anul 2011 și rata șomajului înregistrat de ANOFM cu 0,8 p.p.), creșterii locurilor vacante cu 24,1% și scăderii numărului solicitanților acestora de la 124 pînă la 76 persoane la 10 locuri vacante. Recesiunea din 2015 (unde descreșterea PIB-ului a constituit 0,5% față de anul 2014) se caracterizează prin creșterea șomajului (respectiv, ratei șomajului BIM cu 1,0 p.p. și ratei șomajului înregistrat de ANOFM cu 0,4 p.p.), numărul șomerilor majorându-se cu 20%, iar locurile vacante numai cu 1,9%, inclusiv a sporit și tensiunea pe piața muncii - la 10 locuri vacante au pretins 54,9 solicitanți față de 39 în anul precedent.

Prin urmare, dezvoltarea pieței muncii din Republica Moldova are modelul propriu, având în vedere evoluția PIB-lui asociată cu creșterea economică intensivă, inclusiv ținând cont și de productivitatea totală a factorilor și investițiilor (capitalul) etc. Dinamica numărului șomerilor și a locurilor vacante de muncă este reflectată în *Fig. 3.*

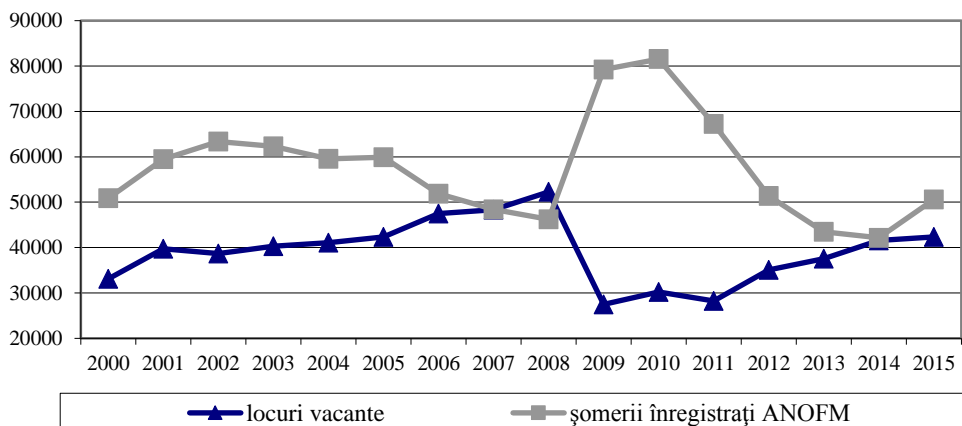

Fig. 3. Dinamica numărului șomerilor și locurilor vacante de muncă, anii 2000-2015
 Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS, www.statistica.md și ANOFM, www.anofm.md

Cercetarea șomajului în baza curbei Beveridge dă posibilitatea de a evidenția nivelul de compatibilitate dintre numărul șomerilor și numărul locurilor de muncă vacante, dacă au fost înregistrate progrese nesemnificative ale procesului de macrostabilizare a economiei naționale, adică, dacă economia se află în faza de recesiune sau de avânt economic. Totodată, din analiza situației în domeniu se atestă prezența evoluției aleatorii a corelației dintre locurile de muncă vacante și rata șomajului. Deci, în 2007 și 2014 a avut loc compatibilitatea dintre numărul șomerilor și a locurilor vacante. În 2009-2013 și 2015 a fost înregistrat un dezechilibru în domeniu. Reducerea ratei șomajului în anii 2006-2008 cu 3,4 p.p. și în 2011-2014 cu 2,8 p.p. pe fundalul creșterii numărului locurilor de muncă vacante, respectiv, cu 10,0% și de 1,47 ori, a contribuit la diminuarea tensiunii pe piața muncii, care în anii 2008 și 2014 constituia 0,9 și 1,2 [3].

Incompatibilitatea calificărilor cu cerințele angajatorilor constituie o problemă majoră pentru șomerii de lungă durată, inclusiv pentru tinerii care nu au o calificare solicitată pe piața muncii. În acest context, utilizarea curbei Beveridge, ca instrument în elaborarea politicilor active de ocupare, va contribui la armonizarea compatibilității dintre șomeri și locurile de muncă vacante, inclusiv grație prevenirii cazurilor negative și sporirii șanselor persoanelor aflate în șomaj de a obține un loc de muncă potrivit.

Politicile direcționate către creșterea economică stabilă și durabilă trebuie să se orienteze spre nivelul scăzut al șomajului și la o inflație moderată. Totodată, dezvoltarea economică a Republicii Moldova din ultimele decenii demonstrează că în realitate sunt atestate atât procese inflaționiste, cât și neocuparea populației apte de muncă. Relația menționată poate fi identificată cu ajutorul așa-numitei „curba Phillips”.

Economistul britanic Alban Wiliam Phillips, în procesul cercetării seriei de fenomene economice și date statistice din Marea Britanie pentru perioada anilor 1861-1957, a evidențiat relația dintre creșterea salariilor și rata șomajului, reflectând aceasta prin cunoscuta „curba Phillips” [6]. În baza analizei datelor

empirice pentru cca 10 ani, Phillips a demonstrat existența unei relații inverse între ratele de creștere/descrștere a salariilor nominale și a șomajului, cei doi indicatori aflându-se în relație negativă, opusă: dacă rata șomajului este ridicată, atunci sunt reduse revendicările salariale. În continuare, economistul american Paul Samuelson (1915), laureat al Premiului Nobel, și Robert Solow (1924) au modificat curba Phillips, utilizând unele dovezi că rata de creștere a salariului nominal (analizat de Phillips) poate fi înlocuită cu rata de creștere a prețurilor de consum sau inflație. Explicațiile constau în următoarele: creșterea cererii excesive la forța de muncă contribuie la creșterea ocupării acesteia și, respectiv, diminuarea șomajului, creșterii concomitente a salariului și inflației. Rata înaltă a șomajului obligă angajații să fie de acord cu salarii reduse, iar în condițiile ratei joase a șomajului, pentru atragerea forței de muncă mai calificate, angajatorul este obligat să ridice salariile, ceea ce duce la o creștere mai rapidă a salariilor în comparație cu productivitatea muncii. Există însă o problemă ce are un aspect social important: printre forța de muncă rămasă neocupată, de obicei, sunt persoane mai puțin calificate și productive.

Curba lui Phillips a fost confirmată de studiile empirice ale indicatorilor statistici ai țărilor dezvoltate pe o perioadă de 50-60 de ani, în care a fost atinsă ocuparea deplină a forței de muncă, iar promovarea continuă a activităților de creștere economică și de reducere a șomajului au contribuit la creșterea accelerată a prețurilor, precum și la reducerea inflației a fost însoțită de o creștere a șomajului. Relația inversă între inflație și șomaj, parțial, se datorează și inflexibilității pieței muncii.

La mijlocul anilor '60 ai secolului trecut, economiștii au calculat curbele Phillips pentru multe țări, acest instrument devenind o parte integrantă pentru analiza macroeconomică în procesul de elaborare a politicilor socioeconomice. Cu toate acestea, stagflația ce a avut loc în anii 1970 în economiile țărilor dezvoltate a discreditat ideea curbei Phillips: în perioada de criză economică au fost în creștere atât prețurile, cât și șomajul. Actualmente, cei mai mulți economiști recunosc viziunea tradițională a curbei Phillips pe termen scurt, precum și absența completă a relației inverse între șomaj și inflație pe termen lung. În țările dezvoltate din Occident curba Phillips a fost utilizată ca un instrument al modelului keynesist, pentru a justifica alegerea între inflație și șomaj în promovarea și reglementarea statală a economiei.

Analiza relației între inflație și șomaj pentru Republica Moldova (curba Phillips) s-a efectuat reieșind din cadrul macroeconomic examinat în dinamică pentru anii 2000-2015. În perioada anilor 2000-2005 indicele de volum al PIB-ului a fost în creștere de la 102,1% pînă la 107,5% (datorită transferurilor majore ale remitențelor). Criza financiară globală, recesiunea economică a unor țări a avut un impact puternic și asupra economiei Republicii Moldova, ceea ce a condiționat modificarea structurii PIB-ului, care în 2009 s-a micșorat față de 2008 cu 6%. După criza economică și financiară globală, înviorarea economiei mondiale, restabilirea cererii externe și interne, în anii 2010-2011 PIB-ul a înregistrat o creștere cu 7,1% și 6,8%, iar în 2012 o diminuare față de 2011 cu 0,7%. Astfel, în ciuda creșterii din 2011, aceasta nu a reușit pe deplin să depășească consecințele crizei din 2009, în anul 2012 observându-se înghețarea activității economice condiționată de situația

economico-financiară din unele țări din UE (diminuându-se cererea externă și internă pentru produsele moldovenești din cauza problemelor financiare, ceea ce a influențat asupra modificării structurii PIB-ului). Impact negativ asupra dezvoltării economiei naționale au avut și condițiile meteorologice extrem de nefavorabile. Pe fundalul creșterii economice și asigurării funcționării efective a economiei naționale s-a accelerat procesul inflaționist - IPC în anii 2010-2011 a fost similar, respectiv, 107,4% și 107,6%, iar în 2012-2013 ritmul de creștere a indicatorului IPC a fost încetinit (104,6%).

În 2013, după recesiunea din anul precedent, economia națională a intrat într-o perioadă de relansare, PIB-ul crescând cu 9,4%, inclusiv în sectorul industrial înregistrându-se o creștere lentă, producția agricolă majorându-se cu 39,1% față de anul 2012, beneficiind de condiții climaterice favorabile. Anul 2014 s-a caracterizat prin stabilizare, toate tipurile de activități economice au înregistrat creștere (sectorul industrial, recoltă înaltă a producției din sectorul agrar, creșterea cererii pentru producția autohtonă în țările UE). Pe fundalul acestora, s-au observat și influențe negative ale unor factori asupra economiei, cum ar fi: restricțiile impuse la importul de vinuri și unele produse agricole din Republica Moldova în Federația Rusă, iar riscurile legate de situația dificilă din Ucraina nu au avut consecințe. Cererea internă în Republica Moldova a fost în creștere cu 4,8% comparativ cu anul 2013, iar procesul inflaționist a fost accelerat (IPC a constituit 105,1% față de 104,6% în anul precedent).

PIB-ul în 2015 a fost în descreștere față de 2014 cu 0,5%, din cauza influenței negative a factorilor interni (problemele în sectorul bancar, diminuarea volumului transferurilor bănești ale migranților, seceta) și ai celor externi (criza din Ucraina, recesiunea economică din Federația Rusă, sancțiunile reciproce dintre Federația Rusă și UE, restricțiile continue impuse la importul de vinuri și unele produse agricole din Moldova de către autoritățile din Federația Rusă). Pe fundalul situației economico-financiare (diminuarea volumelor producției de mărfuri și servicii, comerțului exterior), moneda națională s-a depreciat esențial și, în consecință, a crescut inflația (până la 9,7%), s-a majorat numărul șomerilor înregistrați la oficiile forței de muncă (rata înregistrată a șomerilor majorându-se cu 0,4 p.p. față de anul precedent, la 10 locuri de muncă au pretins 54,9 șomeri).

Economia națională este sensibilă la diversele procese externe și interne. Situația pe piața forței de muncă, ca parte integrantă a sistemului economic, reflectă pe deplin tendințele de dezvoltare economică, fiind precară și afectată de acest sistem. Totodată, rata șomajului, fiind un indicator important economic și social, a avut relevanță mai scăzută, deoarece o parte semnificativă a forței de muncă aptă se află la muncă peste hotare (vezi *Tabelul 3*). Relația dintre inflație și șomaj pentru anii 2000-2015 este prezentată în *Fig. 4*.

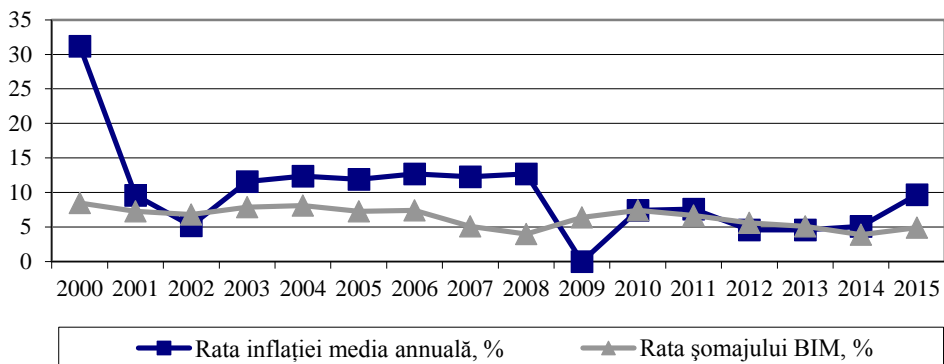

Fig. 4 Dinamica inflației și a ratei șomajului, anii 2000-2015

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS, www.statistica.md

Reieșind din analiza datelor statistice disponibile, relația inversă dintre șomaj și inflație (curba Phillips) nu poate fi utilizată în calitate de instrument viabil pentru analiza macroeconomică și elaborarea politicilor respective în domeniu. În perioada anilor 2000-2015 au fost în creștere atât rata șomajului, cât și inflația. Numai în anul 2009, când creșterea PIB-ului a fost stopată brutal din cauza efectelor crizei economice, relația șomaj-inflație (curba Phillips) s-a manifestat clar. Pentru a confirma concluzia expusă, sesizăm că specificul modelului de dezvoltare economică al Republicii Moldova se consideră „modelul inerțial de creștere” orientat către consum. Dependența economiei naționale de factorii externi a fost în creștere, ceea ce a contribuit la intensificarea recesiunii economice.

Posibilitățile de utilizare a “curbei Phillips” în reglementarea economiei și pieței muncii sunt limitate, din motivul existenței formelor specifice ale șomajului (șomajul ascuns), proceselor inflaționiste, de depreciere a monedei naționale, de fluctuațiile dolarului SUA, problemele existente în sectorul bancar, condițiile climaterice nefavorabile. Pentru Republica Moldova, ca țară aflată în proces de dezvoltare a economiei de piață, procesul inflației a fost caracterizat printr-o creștere relativ scăzută a prețurilor, mai puțin de 10% pe an sau așa-numita inflație târâtoare (moderată), ceea ce nu reprezintă ceva neobișnuit. Această formă a inflației este necesară pentru dezvoltarea economică eficientă și permite să se adapteze în mod practic prețurile la schimbarea condițiilor existente de producere și de cerere la materie, capital și muncă.

Asigurarea dezvoltării economice durabile este o sarcină primordială pentru Republica Moldova. Creșterea economică a fost condiționată de majorarea capitalului și productivității totale a factorilor pe fundalul descreșterii forței de muncă. În condițiile descreșterii continue a populației în ultimele decenii și îmbătrânirii demografice piața muncii necesită schimbarea paradigmei de dezvoltare economică a Republicii Moldova. Una din ipotezele posibile este înlocuirea modelului de creștere inerțial bazat pe consumul alimentat de remitențe cu modelul dinamic bazat pe atragerea investițiilor, dezvoltarea ramurilor producătoare de bunuri și servicii, dezvoltarea durabilă socioeconomică a țării. În

realizarea acestei ipoteze un element esențial îl reprezintă crearea și funcționarea pieței forței de muncă competitive. În acest context, se recomandă:

- studierea continuă privind corelarea prognozelor populației apte de muncă cu creșterea economică, inclusiv prin determinarea cantitativă a contribuției forței de muncă (L) în creșterea economică (PIB-ul potențial), utilizând funcția Cobb-Douglas;

- evaluarea contribuției cantitative a productivității muncii sectoriale, a schimbărilor în numărul angajaților, a componentei demografice sau a altor factori de influență asupra creșterii economice, inclusiv dezaggregate pe tipuri de activități economice, aplicându-se metodologia Băncii Mondiale;

- investigarea indicatorilor statistici pe o perioadă scurtă în scopul evidențierii relației inflație-șomaj, șomaj-salariu;

- elaborarea politicilor socioeconomice, utilizând teorii macroeconomice convenționale și argumentări științifice în domeniu.

Referințe bibliografice

1. Albu L. , Caraiani P., Iordan M. Studiu: Perspectivele pieței muncii din România în contextul Strategiei Europa 2020. București: Editura Economică, 2012, p.247.
2. Analiza situației populației în Republica Moldova. CCD INCE, UNFPA. Chișinău, 2016, p.77.
3. Bălașa A. Îmbătrânirea populației: provocări și răspunsuri ale Europei. În: Calitatea vieții, XVI, 2005, nr.3-4, p.273-288.
4. Izyumov A., Vahaly J. The unemployment –output tradeoff in transition economies: Does Okun’s Law Apply. 2002. Economics of Planning, Vol.35, nr.4, p.317-331.
5. Ministerul Economiei. Notă informativă “Poziția economiei naționale în ciclul economic”. Direcția analiză și prognoze macroeconomice, Tolocico L., Toacă Z.
6. Phillips A.W. The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957. În: *Economica*, New Series, Vol.25, No.100 (Nov.,1958), 283-299, people.virginia.edu/~lc7p/202/Phillips58.pdf
7. Raportul anual de activitate ANOFM, www.anofm.md
8. Savelieva G., Taragan R., Tomceac A. Experiența internațională în domeniul promovării politicilor de ocupare a forței de muncă în contextul îmbătrânirii demografice. In: *Analele Institutului de Economie, Finanțe și Statistică*. Ediția a III-a. Chișinău: Complexul Editorial al IEFS, 2013, pp.186-191.
9. Țoțan L.Ș., Popescu B.B., Cristache S.E. Impactul șomajului asupra creșterii economice din România în perioada de criză. *Romanian Statistical Review*, 2013, nr.6, p.221. http://www.revistadestatistica.ro/wpcontent/uploads/2014/02/rrs_06_2013_a3ro.pdf
10. Вакуленко Е., Гурвич Е. Взаимосвязь ВВП, безработицы и занятости: углубленный анализ закона Оукена для России. În: *Вопросы экономики*, Москва, 2015, № 3, p.5-27.

TINERII EXCLUȘI DIN EDUCAȚIE ȘI OCUPARE

Mariana BUCIUCEANU-VRABIE, dr. în sociologie, conf.cercet.
CCD, INCE

Summary. *The article aims to focus attention on the youth neither in employment nor in education or training, so called NEET youth. It examines the determinants of belonging to the NEET group in Republic of Moldova and particularities of this phenomenon. In addition, it assesses a comparative analysis of labour market indicators in Moldova and UE country and differences in the NEETs rates that seems to be practically twice higher for Moldova.*

Keywords: *youth, education, labour market, NEET.*

Integrarea tinerilor pe piața muncii e tot mai dificilă în prezent, iar în condițiile recesiunii economice perspectivele de angajare devin tot mai mici. Tinerii sunt de multe ori primii care ies și ultimii care intră pe piața muncii, deoarece trebuie să concureze cu persoane adulte, care au mai multă experiență de muncă în condițiile în care locurile de muncă pe care le poate oferi statul sunt puține. Pentru tineri, piața forței de muncă este semnificativ mai schimbătoare decât cea a angajaților maturi, iar șomajul tinerilor este de obicei mai sensibil la schimbările PIB-ului decât șomajul general.

Potrivit statisticilor regionale, în ultimul deceniu se atestă descreșterea indicatorilor ocupaționali în rândul tinerilor. Astfel, media ratei de ocupare a tinerilor în țările Europei Centrale și de Sud-Est (non UE) și țările CSI era mai mică cu circa 2p.p în 2014 (33,6%) față de anul 2008 (34,7%), iar în cazul țărilor UE și al țărilor cu economie dezvoltată - cu 4p.p. mai mică (39,5% față de 43,3%) [12].

În aspect comparativ cu țările vecine și unele țări din regiune, Moldova rămâne în urmă practic cu cea mai mică rată de ocupare în rândul tinerilor (18,1% pentru cei de 15-24 ani și 42,4% pentru cei de 25-29 ani) și mult inferioară mediilor înregistrate la nivel regional (*Fig.1*). În același timp, tinerii din Moldova prezintă cea mai înaltă rată de inactivitate (peste 66% în anul 2014 potrivit datelor internaționale) în raport cu țările comparate, depășind mai mult de două ori media pentru țările UE. Raportat la grupele de vârstă tânără, în Republica Moldova rata de inactivitate depășește 79% pentru tinerii de 15-24 ani și de circa 53% pentru cei de 25-29 ani. Menționez potențialul deja format, în special al tinerilor în vârstă de 25-29 ani, iar printre principalele motive ale inactivității lor pot fi enumerate: lipsa oportunităților de angajare și migrația în masă, formarea profesională neadecvată exigențelor pieței muncii, perioada de așteptare pentru muncă sezonieră, sentimentul de descurajare cu perspectivele de a găsi de lucru, implicarea în treburile casnice, inclusiv de îngrijire a copilului (în special specific femeilor), nivelul înalt al decalajului de gen ș.a.

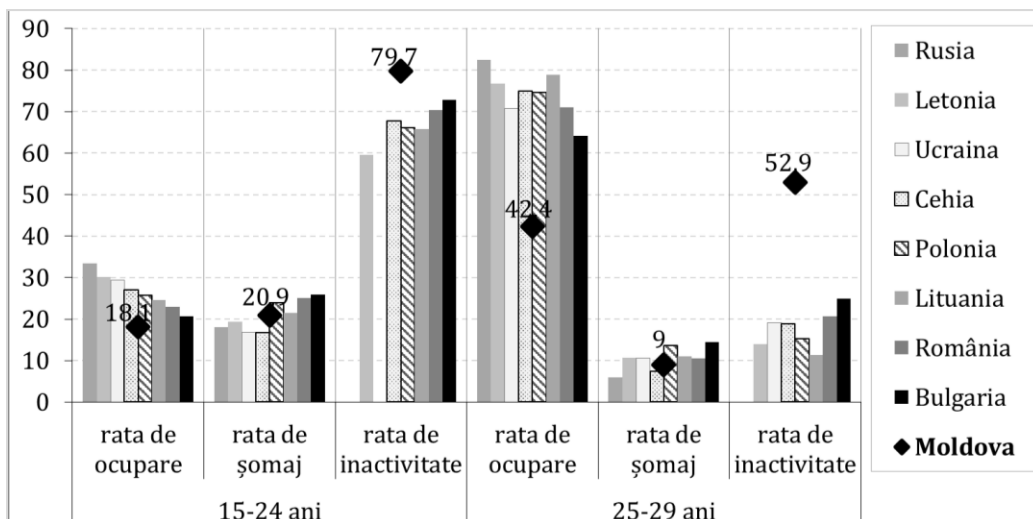

Fig.1. Indicatori ocupaționali în rândul tinerilor, în aspect comparativ, anii 2013/2014, %

Sursa: ILO, www.ilo.org/ilostat

Începând cu anii '90, cercetătorii ajung la concluzia că indicatorii tradiționali prin care se caracterizează forța de muncă și participarea în câmpul muncii, precum rata de activitate și cea de inactivitate, rata de ocupare și rata de șomaj (calculați în baza metodologiei OIM), nu prezintă date complete și adecvate pentru evaluarea situației în care se află tinerii pe piața muncii. Astfel, analizând doar indicatorii tradiționali [1; 2; 3]:

- nu se ține cont de variațiile/schimbările indicatorilor ocupaționali ai populației tinere, legate de trecerea frecventă de la starea economic activă la cea inactivă și invers, în special în condițiile economiei instabile;
- se șterge diferența considerabilă dintre tinerii inactivi dar aflați în procesul de studii și tinerii inactivi care nu studiază, din punctul de vedere al șanselor de angajare și al riscului de a fi plasat în categoria șomerilor, care sunt diferite pentru aceste două categorii de tineri;
- nu se ia în considerație individualizarea tot mai amplificată și diversificarea traiectoriilor de viață ale tinerilor în tranziția de la școală la studii și apoi de la studii la muncă.

Toate aceste probleme de analiză se exclud parțial printr-o abordare alternativă bazată pe conceptul excluziunii sociale, unde în vizor sunt puși tinerii care nici nu studiază și nici nu lucrează, fiind astfel supuși unui risc sporit de marginalizare, sărăcie și excluziune socială.

Savanții britanici sunt primii care au atras atenția asupra acestei categorii de tineri, la sfârșitul anilor '80, numind-o inițial "grupa Zero", iar mai târziu prin termenul NEET [4] (abreviată din engleză a expresiei "Not in Employment, Education or Training"). Ulterior, spre sfârșitul anilor 2000, termenul NEET este preluat de către organele internaționale specializate OIM, OECD, UE ș.a. și utilizat larg în rapoartele oficiale. Măsurarea și interpretarea ratei NEET a luat avânt odată

cu adoptarea acesteia ca indicator important a *Strategiei Europene de dezvoltare sustinabilă 2020* și a *Programului „Tinerii în mișcare”* din cadrul acestei Strategii [5]. Indicatorul NEET este folosit pentru a aborda vulnerabilitatea în rândul tinerilor, atingând problemele ce se referă la șomaj, abandon școlar timpuriu și descurajare pe piața forței de muncă.

Prin natura sa, indicatorul NEET măsoară mai adecvat potențialul candidaților tineri pentru piața muncii, decât indicatorii rata de șomaj și rata de inactivitate a tinerilor. Extinderea accentului de la șomaj la conceptul de NEET răspunde la necesitatea de a lua în considerare și tineri care au renunțat la căutarea de muncă sau care nu doresc să se alăture pe piața forței de muncă. Totodată, rata NEET este o măsură a nivelului de marginalizare și neangajament, precum și un indicator al dificultăților în asigurarea tinerilor cu locuri de muncă sigure. Acești tineri sunt expuși unui risc mai mare de excluziune socială, deoarece nici nu-și dezvoltă competențele prin studii și nici nu acumulează experiență prin angajarea în câmpul muncii.

Până în prezent nu există o definiție oficială internațională a conceptului NEET. Astfel:

– UE/Eurostat, OIM OECD și alte organizații au adoptat următoarea definiție a ratei NEET - *procentul populației unui grup anumit de vârstă și sex care nu este angajat și nu este implicat în educație sau formare profesională (reprofesionalizare sau alt tip de training)*.

– O versiune mai simplă a definiției NEET este utilizată de OIM (luând ca bază empirică studiile SWTS¹): *ponderea tinerilor șomeri non-studenți și a tinerilor inactivi non-studenți în totalul populației tinere*.

În anul 2010, banca de date Eurostat a adoptat un standard în definitivare a NEET pentru țările membre ale UE și a elaborat metodologia de calcul al ratei NEET. De obicei, la categoria NEET se atribuie tinerii în vârstă de 15-24 ani, care sunt șomeri sau economic inactivi și nu sunt implicați în nici o formă de instruire sau pregătire profesională, iar rata NEET se calculează ca ponderea tinerilor din categoria NEET în totalul populației tinere în vârstă de 15-24 ani [6]. În prezent, pentru o analiză mai detaliată, acest indicator se calculează pe sexe, grupe de vârstă (15-19 ani / 20-24 ani / 25-29 ani, precum și 15-29 ani²), nivel de studii și statutul pe piața muncii (șomeri NEET și inactivi NEET).

În literatura de specialitate se face distincție între definiția "strictă" (care include doar șomerii non-studenți) și definiția "largă" (inexactă, care include toți șomerii, inclusiv studenți). Experții susțin că aplicarea celei din urmă definiții este o eroare, iar calcularea numărului de tineri NEET și a ratei NEET conform acesteia duce, de regulă, la supraestimare [7]. Astfel, din studiile recente se constată, în cazul aplicării celei de-a doua definiție ("largă"), numărul de tineri NEET poate fi supraestimat cu mai mult de 10%, iar rata NEET - de la 1,4 la 6,5 puncte procentuale mai mult.

¹ Studiul *Tranziție de la școală la muncă* este realizat în peste 40 de țări.

² Extinderea grupelor de vârstă necesare pentru calcularea NEET este determinată de creșterea duratei de studii, în consecință, mulți tineri termină studiile la vârsta de 24 de ani și respectiv tranziția de la studii la muncă are loc după această vârstă.

Deși rata NEET poate fi ușor calculată în baza studiilor empirice despre educație, training și angajare/relație cu piața muncii, aceasta este discutabilă în lipsa unei definiții unice a NEET preluată de către toate țările. Totodată, există anumite limite statistice. În cazul Republicii Moldova și în alte țări non-UE care nu participă la gama vastă de studii sociologice sistematice precum țările membre ale UE, deși ar putea fi extrase careva date din unele studii anuale (cum ar fi Bugetul Gospodăriilor Casnice (BGC) și Ancheta Forței de Muncă (AFM) reașizate de BNS), totuși datele detaliate cu privire la diverse variabile (nivel de studii, implicarea în studii/training, relația cu piața muncii ș.a) sunt inaccesibile pentru corelare și o analiză mai complexă. O altă problemă este estimarea numărului real al tinerilor prezenți în țară, precum și structura pe vârste ale acestora, ori o bună parte din tineri se află peste hotarele țării. Statistica oficială curentă [8] nu omite din calculele sale populația absentă din țară mai mult de un an calendaristic (conform standardelor internaționale) și, respectiv, o bună parte dintre indicatorii statistici cu privire la populație, inclusiv cei ocupaționali, sunt fie subestimați, fie supraestimați.

Astfel, calculată după datele statisticii oficiale³, rata NEET pentru tinerii de 15-29 ani din Republica Moldova se arată a fi extrem de mare – circa 40% în 2014, ceea ce presupune că practic fiecare al doilea tânăr din țară este în afara unei forme de instruire sau pregătire profesională, precum și în afara pieței muncii. Totuși, indicatorul este supraestimat din contul efectivului de tineri absent din țară, dar contabilizat ca prezent statistic. De altfel, o analiză mai detaliată arată că printre tinerii inactivi o categorie importantă o formează cei plecați peste hotare la lucru sau în căutare de lucru (30,4% în 2014), efectivul acestora fiind în creștere în ultimii ani. Raportat la totalul populației tinere (15-29 ani), se poate constata că peste 16% din tineri sunt migranți de muncă (în orașe – circa 11%, pe când în sate – peste 22%) [9].

Un argument ce atestă supraestimarea ratei NEET sunt datele studiului *Tranziția de la școală la muncă* (BNS, runda I - 2012/2013 și runda II - 2014/2015), întrucât exclude efectivul tinerilor aflați peste hotare mai mult de un an (potrivit estimărilor BNS). Calculată în baza rezultatelor acestui studiu, rata NEET (pentru tinerii de 15-29 ani) este de 1,4 ori mai mică (constituind circa 29% în baza studiului din 2012/2013 și 27% în 2014/2015), prezentând mult mai aproape situația reală din țară la acest capitol. Privită în aspect comparativ, constatăm, în Republica Moldova rata NEET în rândul tinerilor de 15-29 ani (circa 27% în 2014/2015) este totuși foarte înaltă, atât în raport cu țările vecine (România – 20,9%, Ucraina – 18,7%), cât și cu alte țări din regiune (*Fig.2*). Ponderea tinerilor NEET la noi în țară este mult peste media țărilor UE [10], ceea ce confirmă gradul sporit de vulnerabilitate și excluziune socială a tinerilor ca grup social. Printre țările membre ale UE, cele mai înalte rate NEET sunt înregistrate în Grecia (24,1%) și Italia (25,7%), iar cele mai mici în Islanda (5,3%) și Olanda (6,7%). În majoritatea țărilor UE, rata NEET prezintă o tendință de descreștere după ce a culminat în 2013, în urma recesiunii economice. Către anul 2015 rata NEET avea o medie de 14,8% în țările UE, pe când în 2013 aceasta constituia 15,9%.

³ Datele BNS în baza Anchetei Forței de Muncă, 2014.

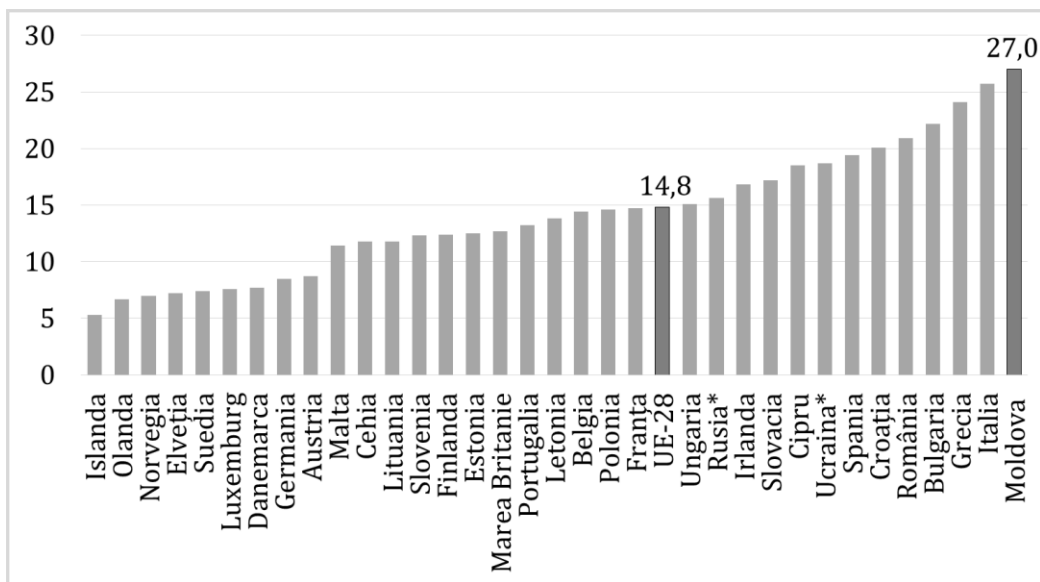

Fig.2. Rata NEET în rândul tinerilor de 15-29 ani, anul 2015, %

Sursa: Banca de date Eurostat; Tranziția de la școală la muncă, 2014/2015 (studiu). BNS, Chișinău, 2015.

*datele sunt pentru anul 2012.

O analiză mai profundă a factorilor ce au dus la o rată NEET atât de înaltă în Republica Moldova, în raport cu alte țări, scoate în evidență aspecte puțin diferite de concluziile general întâlnite în studiile internaționale [7]. Părăsirea timpurie a școlii nu este un comportament specific tinerilor din Moldova, în ultimii ani valoarea acestui indicator fiind chiar în descreștere. O particularitate mult mai apropiată este însă descurajarea pe piața muncii, ca urmare a crizei economice și sociale din ultimii ani, veniturile mici care nu asigură un trai decent, inechitatea în câmpul muncii ș.a. Descurajați, neregăsindu-se pe piața internă a muncii, mulți tineri pleacă în afara țării la lucru sau în căutarea unui loc de muncă.

Vulnerabilitatea tinerilor în fața poziției NEET (nici în câmpul muncii, nici în studii) este mai evidentă pentru femei (circa 31%) și pentru tinerii din mediul rural (27,8%) (Fig.3). Decalajul semnificativ de gen al indicatorului NEET (circa 7p.p în defavoarea femeilor) accentuează lipsa oportunităților echitabile pentru femei de a se integra pe piața muncii, în pofida nivelului de studii mai înalt decât al bărbaților, și poate fi explicat prin mai mulți factori:

- stereotipurile și presiunea socială prin care se induce o importanță mai mare asupra rolului femeilor în cadrul familiei și rolul bărbaților la locul de muncă;
- consilierea și orientarea profesională a femeilor spre un areal relativ îngust de ocupații;
- problemele legate de piața forței de muncă, cum ar fi: angajatorii preferă să angajeze mai degrabă bărbați tineri decât femei tinere;
- femeile tinere se confruntă cu dificultăți de integrare atunci când revin la locul de muncă după concediul de îngrijire a copilului;

- femeile tinere sunt mai susceptibile de a avea locuri de muncă slab remunerate;
- lipsa condițiilor de conciliere a vieții familiale cu viața profesională.

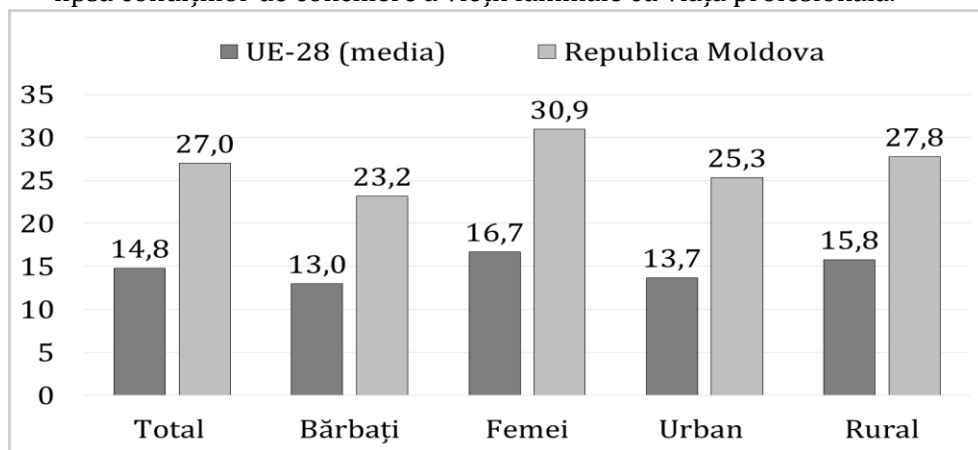

Fig.3. Rata NEET tineri (15-29 ani) pe sexe și medii, în Republica Moldova și UE-28, %
 Sursa: calculat în baza datelor studiului *Tranziția de la școală la muncă*, 2015, BNS; Banca de date Eurostat.

Oscilațiile indicatorului NEET sunt influențate de dinamica celor două componente: *rata NEET șomeri* și *rata NEET inactivi*. Ponderea tinerilor inactivi în indicatorul NEET este, de regulă, mai mare (circa 77%) spre deosebire de cea a șomerilor. Deși, indiferent de sex și mediu de reședință, statutul de inactiv predomină printre tinerii NEET, totuși în cazul femeilor susceptibilitatea de a fi inactivă în relația cu piața muncii este mai mare (85,1%, comparativ cu 66,4%, pentru bărbați), pe când în cazul bărbaților - de a se plasa în categoria șomerilor (33,6% comparativ cu 14,9% pentru femei).

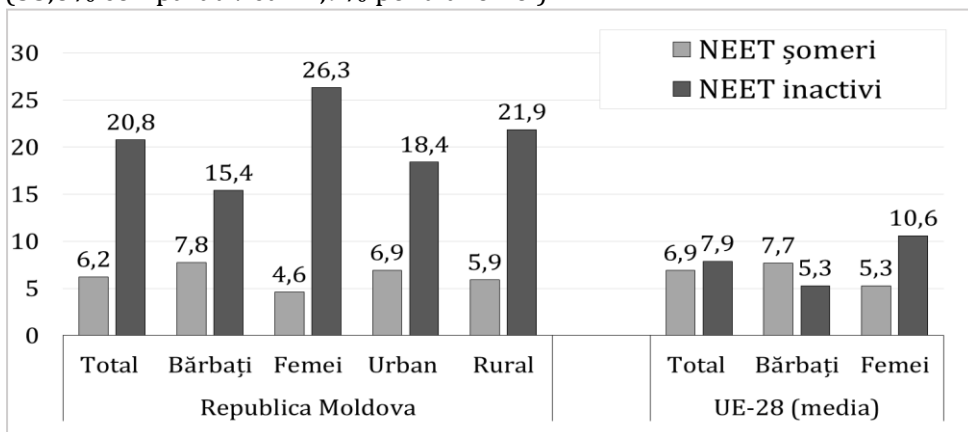

Fig.4. Rata NEET tineri (15-29 ani) după relația cu piața muncii, %

Sursa: calculat în baza datelor studiului *Tranziția de la școală la muncă*, 2015, BNS; Banca de date Eurostat.

Potrivit rezultatelor studiului *Tranziția de la școală la muncă* (BNS, 2015), rata NEET inactivi este de circa 21%, pe când rata NEET șomeri - de 6,2% (Fig.4). Decalajul pe sexe și medii diferă pentru acești doi indicatori: rata NEET inactivi are incidența mai înaltă în rândul femeilor (26,3%) și a tinerilor din mediul rural (circa 22%), pe când rata NEET șomeri este mai mare în rândul bărbaților (7,8%) și a tinerilor din mediul urban (6,9%). Această particularitate se explică prin faptul că printre tinerii de 15-29 ani, bărbații și tinerii din orașe într-un număr mai mare își înregistrează oficial statutul de șomer. Pentru comparație, în țările UE valoarea medie a ratei NEET inactivi este de circa 8%, iar a ratei NEET șomeri este de circa 7%. O diferență eminentă a indicatorului NEET pe sexe pentru țările UE față de cel din Republica Moldova este că în rândul bărbaților tineri rata NEET șomeri (7,7%) este superioară ratei NEET inactivi (5,3%).

Rata NEET excelează în rândul tinerilor odată cu creșterea vârstei, caracteristică specifică tuturor țărilor. Pentru fiecare grup de vârstă tânără Moldova depășește (practic de două ori) media UE (Fig.5). Potrivit calculelor, în Republica Moldova fiecare al doilea tânăr în vârstă de 25-29 ani (circa 45%) are statut NEET. Acest fapt poate fi explicat de proporția mai mare a tinerilor inactivi de această vârstă care pleacă la muncă în afara țării. Totodată, în această cohortă de vârstă femeile înregistrează cea mai înaltă rată NEET (55%), ca urmare și a numărului mare de tinere femei cu statut inactiv care în perioada respectivă se dedică responsabilităților familiale, în special creșterea și îngrijirea primului copil, dar și în rezultatul inegalității de gen pe piața muncii interne.

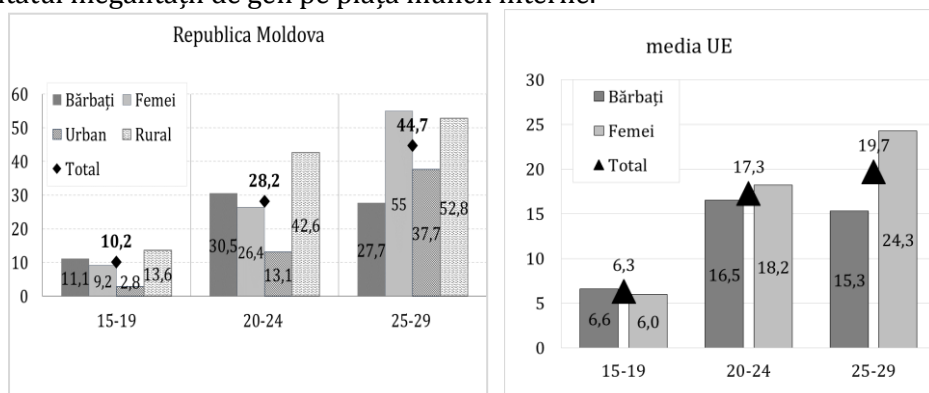

Fig.5. Rata NEET în rândul tinerilor, pe grupe de vârstă, sexe și medii, %

Sursa: *Tranziția de la școală la muncă*, 2014/2015 (studiu). BNS, Chișinău, 2015; Banca de date Eurostat.

Provocarea majoră pentru tinerii de 20-24 ani și 25-29 ani de a-și găsi un loc pe piața muncii interne este absența oportunităților. Astfel:

- rata NEET ridicată pentru tinerii 20-24 ani reflectă oportunitățile limitate de angajare pentru tinerii cu o calificare inferioară, inclusiv pentru cei care au abandonat învățământul superior și se confruntă cu obstacole în calea tranziției spre ocupare pe piața muncii;

– rata NEET, deosebit de mare pentru tinerii de 25-29 ani, sugerează că lipsa posibilităților de integrare în muncă afectează și tinerii absolvenți care încearcă să intre pe piața muncii.

Printre țările UE, cele mai înalte rate NEET pentru tinerii de 25-29 ani se înregistrează în Grecia (36,2%), Italia (33,5%), Bulgaria (26,5%), Spania (26%), România (25,3%), dar și în țări cu o economie mai stabilă, precum Franța (20%), Irlanda (21,4%).

Tinerii care nu sunt implicați nici în procesul de educație și nici în câmpul muncii (NEET) dețin, de regulă, un nivel inferior de studii. Astfel, în Republica Moldova, practic fiecare al doilea tânăr NEET (sau 45,8%) are studii gimnaziale, iar circa 30% - studii medii generale/liceale sau secundare. Totuși, o parte semnificativă dintre tinerii NEET sunt cu studii superioare (peste 15%), societatea fiind în pierdere de capital uman pregătit care nu se regăsește pe piața muncii interne în special, din lipsa oportunităților de angajare la un loc de muncă sigur și motivant financiar. O bună parte din tinerii NEET sunt sceptici față de posibilitatea (re)angajării în câmpul muncii, circa 1/3 dintre ei sunt descurajați, apreciind negativ perspectivele sale de viitor pe piața muncii din țară (Fig.6). Cei mai sceptici față de posibilitățile de integrare în câmpul muncii sunt bărbații (46,2%) și tinerii din mediul rural (circa 39%).

Tinerii NEET după nivelul de studii avut, %		Tinerii NEET care apreciază negativ perspectivele sale de viitor pe piața muncii, %	
primar/fără școală	0,9	Total	36,8
gimnazial	45,8	Bărbați	46,2
liceal/mediu general, secundar	29,6	Femei	31,2
mediu de specialitate	8,4	Urban	31,9
superior	15,3	Rural	38,8

Fig.6. Distribuția tinerilor NEET după nivelul de studii și nivelul de descurajare pe piața muncii, %

Sursa: *Tranziția de la școală la muncă, 2014/2015* (studiu). BNS, Chișinău, 2015.

Menționăm, pe lângă consecințele sociale, precum excluziune, discriminare, depravare, emigrare, fenomenul NEET în rândul tinerilor duce la costuri economice semnificative. Astfel, dacă în țările UE, unde rata NEET nu depășește media, se estimează o pierdere de circa 1,2% din PIB, iar în țările cu o rată NEET ce depășește 20% - peste 2% din PIB [11]. În Republica Moldova, unde ponderea tinerilor NEET depășește cu mult media țărilor UE, iar economia țării este într-o criză profundă, pierderile sunt substanțiale.

Studiile în domeniu (Dennett și Sasser Modestino, 2013) [12] constată că nu există o tendință ascendentă pe termen lung în creșterea ratei NEET în rândul tinerilor, totodată se atestă că în perioada recesiunii economice valoarea indicatorului NEET nu era mai mare față de cea de acum două decenii în urma. Totuși, în timp ce unele componente ale NEET se pot micșora odată cu redresarea

economică, diverse strategii de integrare pe piața muncii rămân necesare, precum încurajarea angajării șomerilor pe termen lung, participarea tinerilor inactivi "greu accesibili", inclusiv a tinerilor cu dizabilități.

În prezent, factorii de decizie din Uniunea Europeană remarcă faptul că o întreagă generație de tineri ar putea rămâne în afara pieței forței de muncă pentru anii următori ca urmare a crizei financiare și economice [13]. Implicațiile acestui fapt se răsfrâng atât la nivel personal, tinerii fiind privați de drepturi și devenind mai susceptibili la sărăcie și excluziune socială, cât și la nivel macro-economic, reprezentând o pierdere importantă în ceea ce privește capacitatea de producție neutilizată și un cost considerabil în ceea ce privește plățile sociale.

Referințe bibliografice

1. Individualization and social exclusion: the case of young people not in education, employment or training. În: Oxford Review of Education, 2011, N°6.
2. Bynner J., Parsons S. Social exclusion and the transition from school to work: the case of young people not in education, employment or training (NEET). În: Journal of Vocational Behavior, Vol. 60, 2002.
3. Quintini G., Martin P., Martin S. The Changing Nature of the School-to-Work Transition Process in OECD Countries. În: WDA-HSG Discussion Paper, 2007, N°2.
4. Bridging the gap: New opportunities for 16-18 year olds not in education, employment or training. Report by the Social Exclusion Unit. July 1999. URL: <http://dera.ioe.ac.uk/15119/2/bridging-the-gap.pdf>
5. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission. Brussels, 2010; Youth on the move. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2010.
6. Youth neither in employment nor education and training (NEET). Presentation of data for the 27 Member States. European Commission, EMCO Contribution, 2011.
7. What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted? Work4Youth. ILO, January 2015.
8. Analiza Situației Populației în Republica Moldova. Chișinău, 2016.
9. Buciuceanu-Vrabie M., Pahomi I. Situația tinerilor în Republica Moldova: de la deziderate la oportunități. Barometru Demografic. Chisinau, 2015.
10. Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates). Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
11. Young people and 'NEETs'. Eurofound, 2015, 25 June. <http://www.eurofound.europa.eu/printpdf/young-people-and-neets-1>
12. Global Employment Trends for Youth 2015: Scaling up investments in decent jobs for youth. International Labour Office – Geneva: ILO, 2015.
13. Statistics on young people neither in employment nor in education or training. http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training

CONTRIBUȚII ALE PĂRINȚILOR DEBITORI LA BUNĂSTAREA COPILOR DUPĂ DIVORȚ

Inga CHISTRUGA-SINCHEVICI, dr. în sociologie,
CCD, INCE

Natalia BARGAN, cercetător științific,
CCD, INCE

Summary. *The article presents the results of the study "Providing children with alimony with divorced parents." This research revealed that more than a third of debtors do not pay alimony, saying that they are unable to pay, created new families and have the unwillingness to participate in the financial support of the child. The main difficulties identified in determining alimony were the evidence of real incomes of parents and ridiculous amount of subsistence with which operate to establish the maintenance of child. Most of sanctions of debtors (sanction, impossibility to perfect passport, prohibition to go abroad), are not appreciated by experts as effective because of difficult mechanisms implemented.*

Keywords: *child, family, alimony, divorce, sociological research.*

Problema reproducerii populației într-un mediu relativ sigur este una extrem de importantă. Mamele ar trebui să aibă certitudinea că, în caz de divorț sau alte evenimente imprevizibile (disponibilizare, boală etc.), acestea pot beneficia de susținere materială din partea soțului care locuiește separat. Studiile în domeniu au relevat că divorțul, pe lângă efectele psihosociale, generează și efecte economice, care cu mult mai aspru sunt resimțite de către mame decât de tați [3]. Noile tendințe în relațiile de căsătorie și de familie (divorțialitatea înaltă, traiul în comun fără înregistrarea căsătoriei, separarea soților în urma migrației), precum și situația socioeconomică dificilă în țară, flexibilitatea redusă a cadrului juridic cu privire la familie și lipsa mecanismelor eficiente de executare a acestuia au afectat semnificativ practica de achitare a pensiei de întreținere a copilului.

Articolul este elaborat în baza studiilor sociologice calitative și cantitative "Asigurarea cu pensie de întreținere a copiilor cu părinți divorțați". Eșantionul cercetării calitative l-a constituit 30 de cadre juridice (judecători, avocați, executori judecătorești, experți în drept, mediatori) și 15 părinți divorțați. Eșantionul cercetării cantitative l-au constituit 300 de părinți divorțați creditori, în custodia cărora se află copii minori conform deciziei instanței de judecată.

În conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, Codul Familiei, Legea privind drepturile copilului, orice copil are dreptul la un standard de viață adecvat, la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale, bunăstării, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. Legislația națională îi obligă pe părinți să poarte răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor și să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material. Realizarea drepturilor menționate are o importanță deosebită în cazul când unul dintre părinți (în unele

cazuri ambii părinți) locuiește separat de copil/copii în urma divorțului/separării părinților.

Interesul superior al copilului ar trebui să fie întotdeauna principiul fundamental de care să se țină cont atunci când se iau decizii cu privire la minori de către instanțele judecătorești. În conformitate cu opiniile experților, în realitate există suficiente situații când legea nu se aplică în interesul copilului. *"Noi avem judecători care fie din interes, fie din lipsă de cunoștințe iau decizii în defavoarea copiilor. Ei poate nu-și dau seama că e în defavoarea copiilor. Chiar dacă legislația prevede, aceasta nu este respectată, nu este aplicată"* (Jurist, Centrul pentru Drepturile Omului).

La întrebarea generală: *Ce cauze duc la divorț?*, respondentele au plasat pe primele poziții problema violenței în familie, consumul de alcool al unuia dintre soți, infidelitatea și traiul separat al soților din cauza plecării unuia dintre ei la muncă peste hotare. În ceea ce privește cauzele desfacerii propriei căsătorii, pe primele poziții se menține problema violenței și consumului de alcool, doar că sunt inversate cu locul, fiind urmate de traiul separat din cauza plecării unuia dintre soți peste hotare și conflictele frecvente din cauza problemelor cotidiene.

Întrebați: *Care sunt motivele hotărâtoare în desfacerea căsătoriei?*, experții intervievați au plasat în prim-plan problema violenței, urmată de consumul de alcool, neglijarea copiilor, infidelitatea, imposibilitatea de a comunica și coopera cu partenerul de viață. O situație mai particulară prezentată de un expert s-a referit la violența economică. *"Am avut o mamă care era în concediu de îngrijire a copilului, dar tata nu își aducea aportul financiar, deși câștiga foarte bine. El nu dorea să o întrețină. Atunci când soțul nu are încredere în tine și-ți cere fiecare bon de plată pe ce ai cheltuit banii, deja nu mai este o relație de familie, ci este presiune și violență"* (Avocat, Chișinău, 15 ani experiență).

Tabelul 1. Cauzele desfacerii căsătoriei

	Cauzele divorțului în general	Cauzele desfacerii căsătoriei proprii
Încetarea iubirii	21,5	12
Amestecul rudelor în viața familiei	20,9	24,2
Traiu separat al soților din cauza plecării unuia dintre soți la muncă peste hotare	37	42,6
Imposibilitatea de a avea copii	9,6	0,5
Infidelitatea	38,5	30,1
Consumul de alcool al unuia dintre soți	60	60,7
Nepotrivirea de caractere	21,6	17
Violența	64,2	56,9
Conflictele frecvente din cauza problemelor cotidiene	7,2	31,5
Neîndeplinirea responsabilităților familiale	19,4	24,4

Notă: Depășește 100% fiindcă respondenții au ales mai multe variante de răspuns.

Cel mai adesea soția este cea care vine cu propunerea de a divorța (56,5%) și tot ea depune cerere de desfacere a căsătoriei (75%). Bărbații sunt inițiatorii divorțului în situația când soția este plecată peste hotare de mai mulți ani și a întrerupt relațiile cu membrii familiei. La întrebarea dacă regretă desfacerea căsătoriei, doar 16% au răspuns afirmativ, 44% negativ și la 20% le-a fost dificil să de-a o apreciere.

La întrebarea dacă au încercat să apeleze la vreun psiholog/terapeut, consilier pe probleme familiale, 71,5% au declarat că nu au intenționat să apeleze, considerând că ar fi fost inutil. 18% au menționat că și-ar fi dorit să consulte un asemenea specialist, însă nu știau unde pot apela, majoritatea respondenților fiind din mediul rural. Acest aspect scoate în evidență că într-un număr foarte mic de localități familiile pot beneficia de consiliere psihologică în situația când se confruntă cu probleme stresante. Prin apelarea la servicii de consiliere maritală s-ar modela stilurile nepotrivite de comunicare și relaționare dintre parteneri. Consilierul, având rolul de ghid, poate ajuta cuplul să își mobilizeze resursele pentru a stimula punctele lor tari, astfel încât să găsească împreună cât mai multe soluții reale la dificultățile cu care se confruntă.

Alarmant este faptul că nici copiii nu beneficiază de consiliere psihologică. *"De multe ori copiii sunt folosiți ca unealtă de estorcare de bani în conflictul dintre soți. Noi avem servicii sociale care nu sunt de cel mai înalt nivel. În școală nu avem psihologi care să observe cum evoluează comportamentul unui copil și să identifice copiii cu probleme. Noi avem un "ghem" de probleme care se agravează. Aceștia ajung să fie marginalizați, să săvârșească acte de suicid, infracțiuni, pentru că ei simt conflictul (Jurist, Centrul pentru Drepturile Omului). Consilierea psihologică a copiilor este necesară, mai ales în situația în care în aproape o treime din cazuri (31%) copilul îl consideră vinovat de desfacerea căsătoriei pe părintele care a plecat din familie și în 17% – că ambii sunt vinovați.*

În scopul salvării familiei, judecătorii sunt în drept să acorde termen de împăcare de la o lună la șase luni, în situația când unul dintre soți nu-și dorește divorțul. Dar când nimeni nu solicită și părțile în mod univoc manifestă acord cu privire la divorț, instanțele de judecată și din prima ședință pronunță divorțul. *"Există principiul disponibilității părților în procesul civil, adică părțile decid. Pentru ce eu să-i impun și să spun că vă dau termen 2 luni de zile dacă ei nici nu locuiesc împreună? Eu înțeleg când măcar o parte manifestă dorința de a nu divorța, când observ elementul dat, eu desigur că-l acord"* (Judecător, Bălți, 6 ani experiență).

Articolul 75 din Codul Familiei al Republicii Moldova stabilește că pensia de întreținere pentru copilul minor se încasează din salariul și/sau din alte venituri ale părinților în mărime de 1/4 - pentru un copil, 1/3 - pentru 2 copii și 1/2 - pentru 3 și mai mulți copii. În conformitate cu art. 76 din CF, în cazurile când părintele care datorează întreținere copilului său are un salariu neregulat sau fluctuant, ori nu are un salariu și încasarea pensiei de întreținere sub forma unei cote din salariu este imposibilă, dificilă sau lezează substanțial interesele uneia dintre părți, instanța judecătorească poate să stabilească cuantumul pensiei de întreținere într-o sumă bănească fixă.

Juriștii intervievați au menționat că în ambele situații se pot isca unele dificultăți în procesul de stabilire a pensiei de întreținere a copilului:

- Dificultăți în demonstrarea veniturilor reale ale părinților debitori. Astfel, în scopul reducerii amplitudinii acestei probleme, este necesară intensificarea activităților de prevenire a fraudelor, de angajare neoficială și a "saliarilor în plic" de către serviciul fiscal, inspecția muncii și alte instituții cu atribuții în acest domeniu. De asemenea, în unele situații particulare este necesară și intervenția judecătorilor. *"Judecătorul trebuie să fie precaut și să observe unele lucruri. Ți se aduce un certificat de 1500 de lei, dar are ceas de 700 de euro și este îmbrăcat scump"* (Judecător, Bălți, 6 ani experiență).

- Suma derizorie a minimumului de existență pentru un copil calculat de Biroul Național de Statistică și cu care se operează la stabilirea pensiei de întreținere în sumă fixă. În acest context, unii judecători optează pentru stabilirea pensiei de întreținere în sumă fixă. *"Astfel, este mai real și mai convenabil. Procentual se ia doar din veniturile declarate. Dacă s-a concediat, apoi iar se angajează, apar unele probleme, fiindcă diferă salariul. Eu o fac în baza la ceea ce solicită reclamanta și în baza cercetării tuturor probelor"* (Judecător, Cahul, 8 ani experiență).

În conformitate cu opinia cadrelor juridice, ponderea dosarelor care presupune stabilirea pensiei de întreținere a copilului reprezintă 75% din totalul dosarelor de desfacere a căsătoriei ce implică copii minori. Doar în 18% debitorii achită pensie de întreținere copiilor cu regularitate și în 3,5% din situații părintele debitor pe lângă pensia de întreținere mai contribuie și cu alte ajutoare. 22,5% uneori achită pensie de întreținere a copiilor și 34,5% niciodată. 21,5% de asemenea nu achită pensie de întreținere, dar contribuie cu ce au la creșterea copiilor.

Aceste date sunt în acord cu informațiile obținute de la executorii judecătorești din țară. Astfel, din totalul celor 22306 de dosare cu privire la pensia de întreținere date spre execuție doar în 26% debitorii achită cu regularitate pensia de întreținere, în 35,8% achitările sunt neregulate și în 38,2% deloc nu se achită pensie de întreținere. Cauzele de neachitare a pensiei de întreținere în concepția respondentelor sunt: 28,4% nu au din ce plăți, 23,2% din cauza că au o altă familie, 29% nu doresc să achite și în 16,1% din situații părintele în custodia căruia copilul a rămas nu a solicitat pensie de întreținere.

În raportul anual pentru anul 2012, Centrul pentru Drepturile Omului a abordat acest subiect, constatându-se că achitarea pensiilor de întreținere este o problemă acută, astfel fiind lezat dreptul copilului la un trai decent. Pentru a verifica gradul de realizare a titlurilor executorii, s-au analizat datele oferite de 41 executori judecătorești. S-a constatat că din totalul de 2696 de titluri executorii recepționate doar 309 au fost executate. Totodată, în 113 cazuri au fost încheiate tranzacții de conciliere, în 40 de cazuri executarea titlurilor executorii a fost suspendată, iar în 196 de cazuri debitorul a refuzat să execute creanța. În privința celorlalte decizii executorii judecătorești menționează că sunt în imposibilitate de a interveni conform competențelor, dat fiind că debitorii se află în afara țării sau nu poate fi stabilit locul de trai al acestora pentru a pune în aplicare decizia instanței judecătorești. Ponderea acestora fiind de 75% din totalul de 2696 de titluri executorii recepționate de la 41 executori judecătorești. În opinia avocaților parlamentari, această tendință reprezintă o încălcare gravă a dreptului copilului la

un trai decent, pentru că în multe situații aceste mijloace financiare reprezintă unica sursă de existență a lor [1, p. 115-116].

La 36,7% pensia de întreținere a copilului a fost stabilită în cadrul procesului de judecată a divorțului, la 16,1% a fost solicitată mai târziu după divorț prin intermediul instanței de judecată, la 9,5% singuri au ajuns la înțelegere la o anumită sumă, 19,1% foștii soți s-au înțeles ca debitorul să achite în fiecare lună atât cât poate. În celelalte cazuri nu s-a solicitat pensie de întreținere. Explicația faptului că 16,1% dintre creditori solicită pensia mai târziu după desfacerea căsătoriei se explică prin aceea că soții divorțează intuind că relațiile în perspectivă vor fi amiabile și că debitorii vor susține financiar copiii. *"La momentul inițial tatăl întreține copilul. Ea zice că-și iubește copilul și nu mai are nevoie de pensie de întreținere și că el o să întrețină copilul în continuare. După care, peste 2-3 ani, tata se recăsătorește și uită de copil, are deja alt copil în altă familie"* (Avocat, Chișinău, 12 ani experiență).

În corespundere cu datele studiului cantitativ, în 24,6% din situații suma pensiei de întreținere a fost stabilită în funcție de veniturile fostului soț/fostei soții și tot în aceeași proporție în baza înțelegerii dintre foștii soți, în 22,6% în dependență de minimul de existență, în 9% în funcție de necesitățile copilului. La 19,5% le-a fost dificil să răspundă. Aproape fiecare al patrulea (22,2%) a declarat că suma solicitată inițial a fost mai mare decât cea care a fost stabilită. *"Cu privire la cuantum, oamenii, de regulă, solicită mai mult, dar primesc mai puțin. Este la discreția instanței judecătorești, care ține cont de solicitarea mamei privind suma, opinia tatălui și capacitatea lui reală de a plăti. Este important să discuți cu părțile și să le spui ce înseamnă rezonabilitate între solicitare și capacitate"* (Judecător, Bălți, 6 ani experiență).

Din totalul respondenților, doar 9,6% au menționat că suma pensiei de întreținere este suficientă pentru întreținerea copiilor. Sumele pensiilor alimentare pentru copiii minori, de care beneficiază părinții divorțați, în majoritatea situațiilor sunt foarte modeste. Cea mai mică pensie de întreținere a fost de 200 de lei și cea mai mare de 4000 de lei. Valoarea medie a pensiei de întreținere achitată de către debitori a fost de 907 lei.

Fostul soț nu este mulțumit de modul cum gestionează celălalt părinte banii în 11,1% din situații, motivând prin faptul că părintele cheltuie finanțele obținute nu doar pentru copil, dar și pentru fostul soț. *"Sunt situații când se profită de debitor. Sunt unii care spun că ei trimit bani și ea stă acasă sau umblă prin discotecă și copilul e cu bunicii. Resursele respective ei nu le pot controla, fiind folosite și în scopuri personale. Nu trebuie să generalizăm, dar mai sunt așa situații"* (Jurist, Centrul pentru Drepturile Omului).

Schematic, toate impedimentele ce survin în procesul de stabilire a pensiei de întreținere, de achitare și de executare a acesteia sunt prezentate în **Fig.1**.

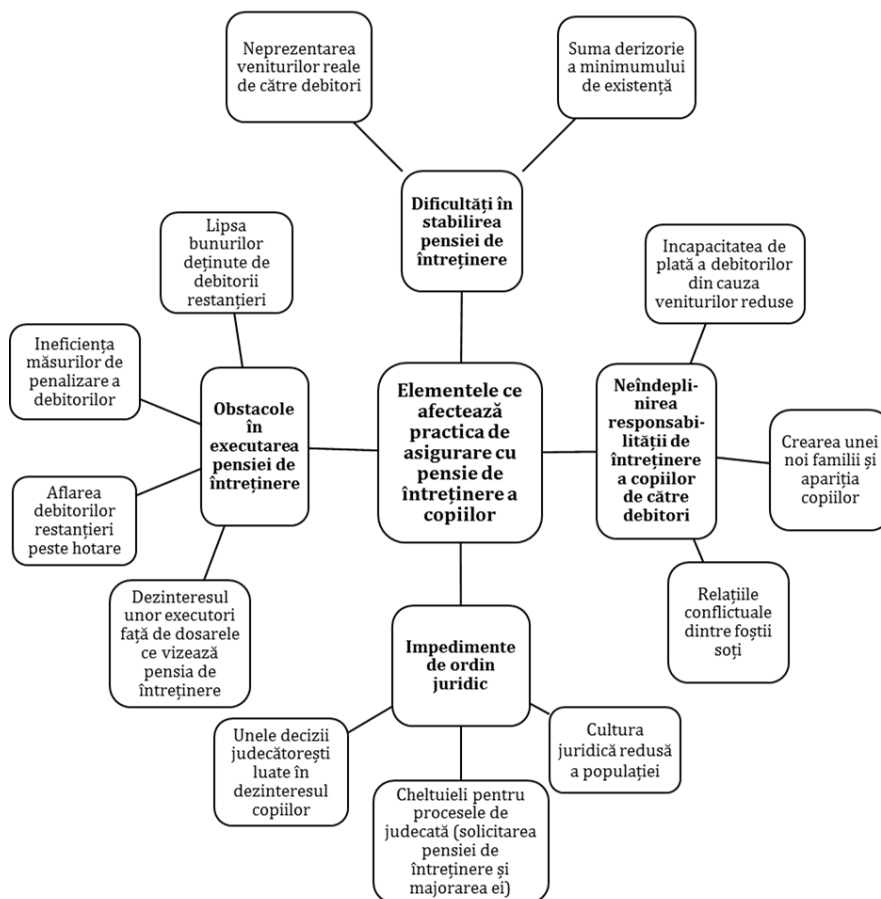

Fig.1. Elementele ce afectează practica de asigurare a copiilor cu pensie de întreținere în situație de divorț

Doar în cazul a 15,5% din situații nu se înregistrează rețineri/întârzieri la achitarea pensiei de întreținere. Principalele cauze identificate sunt: debitorul nu are un loc de muncă stabil (27,5%), intenționat nu dorește să achite la timp sau deloc (19,8%), debitorul are o altă familie și alți copii (17,6%) și salariul este mic și nu-i ajunge (11,5%).

În concepția respondentelor, doar 24% din debitori au posibilitatea să acorde sprijin suplimentar adăugător. În conformitate cu afirmațiile creditoarelor, 61,5% din foștii soți nu acordă niciodată un ajutor suplimentar copiilor lor, 14% – la necesitate, 9,5% – de câteva ori pe an și restul – o dată în an sau în câțiva ani.

Cadrul legal mai oferă oportunitatea părinților să solicite majorarea sau diminuarea pensiei alimentare. Cererile de diminuare a pensiei de întreținere a copiilor sunt depuse în majoritatea situațiilor atunci când foștii soți se recăsătoresc și apar alți copii sau intervin alte circumstanțe. *"Am avut un caz când persoanei i-a fost stabilită obligația de a plăti pensia alimentară de 2000 de lei pe lună, fiindcă erau 2 copii, și el a depus cerere pentru diminuarea cuantumului pensiei. Pentru mine era straniu, că nu avea bani pentru copiii săi, dar a angajat un avocat care se plătește cu*

3000-4000 de lei. Observi unde este vorba de neputință financiară și unde este chestiune de principiu. I-am respins cererea, fiindcă partea adversă a adus probe că dumnealui deține imobile, cote de teren care ar putea fi valorificate economic pentru a achita pensia la copii. Mi s-au prezentat certificate că copiii suferă de unele probleme de sănătate, a fost luat totul în cumul” (Judecător, Cahul, 18 ani experiență). În general, solicitările de majorare a pensiei de întreținere sunt foarte puține, fiindcă aceasta presupune adresarea în instanțele de judecată și cheltuieli pentru procesele de judecată care sunt semnificative.

Unii avocați au prezentat cazuri când creditorii intervin cu cereri de anulare a pensiei de întreținere din cauza abuzurilor foștilor soți de a prelua copiii pentru a nu achita pensie de întreținere și a îngradi accesul mamei la ei. *”Se încasa 2900 lei pentru 3 copii. El abuziv a luat copiii la el și nu-i dă mamei. Copiii au fost montați împotriva mamei, o învinuiesc pe mama, dar sunt exact învinuirile aduse de tata. Scopul a fost să ia copiii ca să nu achite pensia alimentară. Ea a spus că refuză de a primi pensie de întreținere, va merge la executor și va scrie refuz”* (Avocat, Chișinău, 12 ani experiență).

Modul de încasare a pensiei de întreținere ține și de **sistemul de executare**, reglementat de Codul de Executare al Republicii Moldova. Potrivit opiniilor experților intervievați, jumătate din dosarele ce vizează pensia de întreținere se pun în executare prin intermediul executorilor judecătorești, deși aceasta presupune achitarea unei taxe de 10% din sumă.

Executorii judecătorești intervievați consideră că aceste dosare sunt specifice din considerentul că ele necesită a fi supravegheate lunar și sunt foarte dificil de executat atunci când debitorul nu dispune de bunuri. Motivele pentru care părinții aleg să primească pensia de întreținere prin intermediul executorilor judecătorești se referă la siguranța și veridicitatea informațiilor. *”Din momentul când nu știi care este salariul lui, nici nu știi cât va constitui acea ¼ care trebuie să ți-o achite”* (Executor judecătorec, Chișinău, 8 ani experiență).

Una din responsabilitățile executorului judecătorec constă în controlul periodic asupra veniturilor debitorului. *”Se urmărește dacă din toate veniturile îi sunt reținute debitorului plățile, dat fiind faptul că legislația în vigoare prevede anumite categorii de venituri care nu pot fi urmărite de executorul judecătorec și nu în toate cazurile contabilitatea agentului economic unde activează debitorul ține cont de aceste venituri”* (Executor judecătorec, Chișinău, 18 ani experiență).

În conformitate cu rezultatele studiului cantitativ, pensia de întreținere se executa în 41,7% din situații. Foarte mulțumiți și mulțumiți de implicarea executorilor judecătorești în achitarea pensiei de întreținere de către celălalt părinte s-au arătat 42,7%, nici mulțumiți și nici nemulțumiți – 20% și 35,3% sunt foarte nemulțumiți și nemulțumiți. În ultima categorie era vorba despre respondenții cărora debitorii nu le achită pensie de întreținere sau o achită sporadic.

În ceea ce privește aprecierea activității executorilor judecătorești, opinia avocaților, de cele mai multe ori, este una negativă, fiindcă în practica lor au avut situații când dosarele ce vizau pensia de întreținere erau neglijate din cauza retribuției neesențiale. *”Eu am avut un caz când pensia a fost trimisă spre execuție în anul 2007, dar până în anul 2013 nimeni nici nu s-a interesat de acel dosar până nu*

am început a face interpelări” (Avocat, Chișinău, 8 ani experiență). ”Eu am o poziție separată privind reforma executării, că pe unii i-a făcut oligarhi. Nu se merită, ei câștigă foarte mulți bani, practic pentru nimic. Executorul niciodată nu-i în minus, această schemă este făcută perfect pentru ei. Tu, ca creditor, trebuie să-i avansezi lui cheltuielile. Din punctul meu de vedere, s-a exagerat cu cuantumul, onorariile executoriilor. Sincer să vă spun, raportat la efort, nu cred că merită. Este o eroare că pe aceștia i-au făcut privați. În Rusia, în Ucraina executorii în continuare sunt publici. În multe state este sistemul mixt. Cu privire la specificul pensiei alimentare, ar trebui să fie unele diferențieri” (Judecător, Chișinău, 22 ani experiență).

Una din problemele identificate în activitatea executorilor judecătorești cu privire la supravegherea încasării pensiei de întreținere se referă la interoperabilitatea defectuoasă de colaborare dintre executori și instituțiile bancare din țară. *”Sunt persoane care achită regulat, dar nu există o interoperabilitate între bazele de date de la bancă și executorul judecătoresc, nu se văd achitățile. De fiecare dată când executorul judecătoresc nu are informația, cu toate că nu are plângerea din partea mamei că el nu achită, el de fiecare dată poartă persoanele respective pe drumuri să vină și să aducă dovada. E un fel de hărțuială a debitorilor. Drepturile copilului sunt prioritare, dar trebuie să fie temei ca noi să intervenim. Pentru că, neavând plângere din partea mamei, nu poți să porți omul pe drumuri, pentru că omul mai muncește, mai cheltuie un ban. În condițiile în care el are salariu 1000 de lei și el achită pensia de 300 sau 400 de lei. . . și tu îl porți pe drumuri să mai cheltuie vreo 50-60 de lei. Îi clar că nu-i nici un sens” (Jurist, Centrul pentru Drepturile Omului).* Pentru a evita astfel de situații, după ce demarează executarea dosarelor cu privire la pensia de întreținere în cazul când debitorul este responsabil, creditorul trebuie să fie informat că poate să ridice titlul executoriu și să-l depună doar atunci când se înregistrează careva rețineri. În acest mod, pe perioada cât titlul executoriu este ridicat, nu se achită comisioane executorilor judecătorești.

Părinții care nu-și exercită obligația de a participa la întreținerea copiilor pot fi sancționați prin diverse metode: sancțiune contravențională cu până la 3000 de lei, imposibilitatea de a perfecta pașaportul, interdicție de a trece hotarele țării etc. Când se aplică sancțiunea contravențională, este important de probat că persoana intenționat nu achită, adică are posibilitate dar nu vrea să plătească.

Articolul 64 din Codul de Executare prevede posibilitatea de a aplica debitorului interdicția de a părăsi hotarele Republicii Moldova. Dar și aici sunt înregistrate unele probleme - valabilitatea acestei interdicții este de 6 luni. Mai mult decât atât, legiuitorul nu indică de când decurg aceste 6 luni, din momentul în care a fost aplicată interdicția de către instanța de judecată sau din momentul când a ajuns la serviciul de grăniceri. Această interdicție poate fi aplicată numai de trei ori în cadrul aceleiași proceduri, până copilul va împlini 18 ani poate fi aplicată pe o perioadă de maximum un an jumătate. Sancțiunea respectivă are scopul de a proteja interesele creditorului, dar totodată este lezat dreptul debitorului la libera circulație. Aceste două norme balansează, negăsindu-se răspuns la întrebarea: Care drept este mai important - dreptul la libera circulație sau dreptul la proprietate a creditorului? Instanțele de judecată au o practică absolut neuniformă. În unele cazuri această interdicție se aplică, în alte cazuri se anulează. Eficacitatea acestei măsuri este diminuată și de posibilitatea debitorilor de a ieși de pe teritoriul țării

prin Transnistria, care este un teritoriu necontrolat. Efectivitate se înregistrează atunci când debitorul are bunuri (casă, mașină) în asemenea situație executorul poate să-l constrângă prin vânzarea lor.

În conformitate cu opinia experților, majoritatea măsurilor de influențare a debitorilor pentru a-și onora obligațiunile nu sunt efective, inclusiv cea de aplicare a interdicției de a-și perfecta pașaportul, din considerentul că valabilitatea acestor acte este mare. *"Copilul astăzi are nevoie să mănânce, are nevoie de bani pentru a merge la școală și alte necesități, dar interdicția la pașaport are efecte, să zicem, din 10 în 10 ani. Dacă cetățeanul și-a făcut pașaport prima dată, este valabil 5 ani, a doua oară este de 10 ani, prin urmare, nu putem aștepta să-i expire pașaportul. De două ori câte 10 și copilul este major deja"* (Executor judecătoresc, Chișinău, 14 ani experiență). *"Din punctul meu de vedere, toate măsurile de penalizare sunt neconstituționale. Cum poți să-i interzici omului să-și perfecteze actele de identitate? Aceasta este ilegal. În această viață totu-i relativ. Sunt persoane care au datorii enorme, plătesc, nu plătesc, pleacă peste hotare, au cetățenie românească și chiar dacă li se pune interdicție de a părăsi țara, trec prin Transnistria"* (Judecător, Cahul, 18 ani experiență).

Potrivit art. 67 din Codul Familiei, unul din temeiurile pentru care părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești îl constituie eschivarea de la exercitarea obligațiilor părintești, inclusiv de la plata pensiei de întreținere. Mai mulți experți consideră că neachitarea pensiei de întreținere nu constituie o cauză întemeiată pentru decăderea din drepturile părintești. Pe lângă acest element ar trebui să fie și alte cauze pentru a recurge la acest pas – dezinteresul părinților față de copil, abuz sau violență. Altfel spus, asemenea cazuri nu trebuie analizate doar din perspectivă materială. Decăderea din drepturile părintești a părinților care sunt în imposibilitate reală de a achita pensia de întreținere (invaliditate, boală) este catalogată drept o ingerință în viața privată a persoanei și un abuz din partea autorităților. Această măsură poate fi aplicată doar atunci când persoana poate întreține copilul și nu o face.

Asigurarea și recuperarea pensiei de întreținere pentru copil de la părinții care nu se află pe teritoriul țării se poate realiza prin intermediul comisiei rogatorii de pe lângă Ministerul Justiției. În materie civilă, autoritatea judiciară a unui stat va putea, conform prevederilor legislației sale, să se adreseze, prin comisie rogatorie, autorității competente a unui alt stat pentru a-i cere să facă, în limita competenței sale, fie un act de cercetare, fie alte acte judiciare. Comisia rogatorie reprezintă o procedură utilizată pentru administrarea unor dovezi de către o altă instanță străină decât cea care judecă fondul litigiului. Prin urmare, este o formă de asistență juridică internațională care constă în împuternicirea pe care o instanță judecătorească competentă dintr-un stat o acordă unor autorități similare din alt stat pentru a îndeplini în locul și în numele său activități procesuale referitoare la un anumit proces civil [4, p.13].

Cadrul legal prevedea anterior (perioada Uniunii Sovietice până în 1994) niște măsuri de constrângere aplicate debitorilor mult mai riguroase, în pașaport era aplicată ștampila că el este plătitor de pensie alimentară, când se perfectau alte acte, trebuia să prezinte dovezi că el își onorează această obligație. *"Ulterior, acest institut a dispărut, dar cred că nu era rău. Părintele, când își exercita orice drept de*

cetățean, i se vedea ștampila și era întrebat care este situația lui cu pensia alimentară. Prin urmare, toate organele statului erau implicate indirect în colaborarea în vederea protejării drepturilor copilului și fiecare îl întreba dacă a plătit pensia alimentară. Aceasta era o influență pozitivă, dar pentru debitor negativă. Nu cred că se mai păstrează undeva asemenea practică” (Executor judecătoresc, Chișinău, 18 ani experiență).

Cercetările în domeniu accentuează necesitatea promovării unor politici eficiente pentru a diminua efectele economice ale divorțului asupra copiilor și părinților în custodia cărora se află copiii [2]. În scopul excluderii unor anumite cheltuieli ce țin de procesele de judecată și serviciile executorilor judecătorești, ar fi necesar de implementat procedura medierii. Deși în țara noastră se pregătesc specialiști-mediatorii, instituția medierii nu este una funcțională și legalizată în totalitate. În mai multe țări europene, majoritatea dosarelor ce țin de dreptul familial se rezolvă prin mediere. Cu siguranță că aplicarea procedurii medierii obligatorii în dosarele de divorț cu prezența copiilor minori ar putea contribui în țara noastră la diminuarea numărului debitorilor care nu-și îndeplinesc rolul de părinte.

Deoarece majoritatea respondenților au recunoscut că sunt cazuri când debitorii nu contribuie la întreținerea copiilor după divorț, fie din motive intenționate, fie din cauza unor motive obiective, ar fi necesar de creat un fond special destinat asigurării necesităților copiilor din asemenea familii, în scopul menținerii unui nivel adecvat al calității vieții. Fondul dat ar avea scopul de a contribui la întreținerea copiilor pe anumite perioade de timp cât părinții nu-și pot îndeplini responsabilitatea de întreținere. Ulterior, aceste sume urmează să fie înapoiate de către părintele plătitor. Concomitent urmează să fie prevăzute anumite pârghii pentru a verifica autenticitatea informațiilor prezentate și a nu dezvolta parazitismul social. În așa fel statul ar asigura o perioadă de trecere până se clarifică unele momente tehnice de achitare a pensiei de întreținere de către debitor.

Referințe bibliografice

1. Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. Chișinău, 2013, p.115-116.
[//www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport2012-final.pdf](http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport2012-final.pdf)
2. Claessens E., Mortelmans D. Alimony and child support: An analysis on Belgian fiscal data. The 13th Meeting of the European Network for the Sociological and Demographic Study of Divorce.
http://demdiff.lt/divorceconference2015/wpcontent/uploads/2015/09/abstracts_-september-12.pdf
3. Galarneau D. Alimony and child support. [//www.statcan.gc.ca/pub/75-001-x/1992002/115-eng.pdf](http://www.statcan.gc.ca/pub/75-001-x/1992002/115-eng.pdf)
4. Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Ghid cu privire la cooperarea juridică internațională. p.13. www.justice.gov.md/.../GHID_cu_privire_la_cooperarea_juridica_internationala.pdf

CONTRIBUȚIA BOLILOR CARDIOVASCULARE ÎN DINAMICA SPERANȚEI DE VIAȚĂ LA NAȘTERE

Irina PAHOMII, cercetător științific,
CCD, INCE

Summary. *Cardiovascular disease are one of the most important causes of death in Republic of Moldova, in 2014, cardiovascular mortality represents 53% of all deaths for males and 64% of all deaths for females. Also, an important difference is that increasing of cardiovascular mortality for women is specific for advanced ages, while for men is highlighted groups working age. Decomposition analysis between Republic of Moldova and France show a serious gap between sexes. Decomposition analysis was constructed also for Republic Moldova, for 1990-1995 and 1995-2012 years, first is characterized by reducing of life expectancy at birth and second by growing of that. In first case cardiovascular mortality, determine approximatively 70% in case of female and 50% in case of male, from differences in life expectancy at birth. In second case we observed a growing of life expectancy at birth, that was largely driven by reducing of cardiovascular mortality for female, in case of male the reducing was smaller and the contribution to the increase of life expectancy at birth was just by 0,43 years.*

Keywords: *life expectancy at birth, cardiovascular mortality, contribution, mortality trends.*

Creșterea constantă a speranței de viață specifică pentru ultimele 7 decenii a determinat creșterea numărului persoanelor vârstnice. În acest context, s-au format anumite tendințe ale mortalității care au fost descrise în 1971 în teoria tranziției epidemiologice prezentate de A. Omran [5]. Ideea de bază trasată în cadrul teoriei lui Omran a fost evoluția mortalității în trei etape, ultima descriind evoluția mortalității în perioada contemporană. Această etapă se caracterizează prin speranța de viață înaltă datorită reculului bolilor infecțioase și creșterii ponderii bolilor degenerative, specifice pentru vârstele înaintate [5, 8]. Mai mulți cercetători optează pentru existența unei continuări a ultimei etape descrise de Omran, denumită și „revoluție cardiovasculară” [8]. Specificul acesteia constă în reculul și deplasarea mortalității prin bolile sistemului cardiovascular spre vârstele mai înaintate datorită inovațiilor tehnice și medicale, promovării modului de viață sănătos și prin susținerea unor programe pentru reducerea morbidității și mortalității provocate de bolile sistemului cardiovascular.

Este important să menționăm, tranziția demografică nu poate fi legată de unele limite sau perioade de timp stricte, aceasta derulând într-un ritm diferit de la o țară la alta. Unele țări însă au reușit să finiseze etapa „revoluției cardiovasculare”, pe când altele se află încă în proces de tranziție [8], înregistrând rate înalte ale mortalității cardiovasculare. Statele din Europa de Est și Centrală (Republica Moldova, Rusia, Ucraina) se confruntă cu o mortalitate mai înaltă prin bolile sistemului cardiovascular. Aceasta formează cea mai importantă cauză de deces [11, 12], contribuind într-o mare măsură asupra discrepanțelor în speranța de viață la naștere între Europa de Est și cea de Vest [6].

Mortalitatea prin bolile sistemului cardiovascular este un subiect de importanță majoră pentru țările în curs de dezvoltare și cele care nu au reușit să treacă prin „revoluția cardiovasculară”, acest fapt fiind subliniat și în Raportul OMS publicat în 2013 [9] cu referire la profilaxia și combaterea morbidității și mortalității prin bolile sistemului cardiovascular.

Mortalitatea prin bolile sistemului deține cea mai mare pondere în totalul deceselor înregistrate anual în Republica Moldova. Astfel, în 2014, mortalității prin bolile sistemului cardiovascular îi reveneau 53% din totalul deceselor bărbaților și 64% din cele ale femeilor [1].

Scopul acestei cercetări este analiza mortalității prin bolile sistemului cardiovascular și elucidarea contribuției acestora asupra speranței de viață la naștere pe grupe de vârste, dar și în profil comparativ cu alte state. Aceasta ne va permite identificarea grupelor de vârstă cu cea mai înaltă contribuție, pozitivă sau negativă, asupra speranței de viață la naștere.

Date și metode. Pentru a obține date comparabile au fost utilizate bazele de date internaționale:

- The Human Mortality Database – speranța de viață la naștere pe sexe și în dinamică pentru statele analizate (Franța, Republica Cehă, Rusia, Ucraina);
- WHO Mortality Database – ratele mortalității standardizate pe cauze de deces și sexe, în dinamică;
- The Human Causes-of-death Database – numărul populației pe sexe și grupe de vârste, numărul de decese pe cauze de deces și pe grupe de vârste;
- Datele cu privire la speranța de viață pentru Republica Moldova (O. Penina, D. A. Jdanov, P. Grigoriev, Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova).

Decompoziția mortalității a fost realizată în baza metodei componentelor propusă de Andreev [10]. Prin utilizarea metodei componentelor în analiza speranței de viață vom surprinde contribuția modificărilor mortalității prin bolile sistemului cardiovascular asupra valorii speranței de viață la naștere.

Analiza a fost construită pentru perioadele 1990-1995 și 1995-2012 în dependență de evoluția speranței de viață la naștere.

Perioada 1990 și 1995. Anul 1990 este caracterizat prin una din cele mai înalte speranțe de viață la naștere, aceasta fiind un efect al campaniei anti-alcool promovată în anii 1985-1987, după care urmează o perioadă de descreștere a speranței de viață între anii 1991-1995. Astfel, în anul 1995 se înregistrează practic cea mai mică speranță de viață la naștere observată pentru toată perioada [12].

Perioada 1995 și 2012. Din anul 1998 se înregistrează o tendință de creștere lentă, dar constantă, a speranței de viață la naștere. Astfel, în anul 2012 situația se redresează, speranța de viață la naștere ajungând la valorile înregistrate la începutul anilor '70 ai sec. XX [12].

De asemenea, a fost realizată și o analiză comparativă dintre Republica Moldova și Franța, Franța fiind considerată un etalon de comparabilitate în domeniul demografic.

Rezultatele cercetării. Majoritatea țărilor din regiunea europeană au finisat procesul tranziției epidemiologice, cu toate acestea, tendințele mortalității

rămân a fi diferite. Astfel, pentru Franța și Cehia s-a conturat o tendință sigură de creștere a speranței de viață la naștere atât pentru femei, cât și pentru bărbați, pe când pentru Republica Moldova, Rusia și Ucraina este specifică o dinamică fluctuantă a speranței de viață la naștere [1, 11, 12].

Din anul 1995 se înregistrează o tendință constantă, dar lentă, de creștere a speranței de viață la naștere și pentru Republica Moldova, Rusia și Ucraina, aceasta fiind mult mai stabilă în cazul femeilor. În 2014, speranța de viață la naștere în Republica Moldova, pentru bărbați, abia a ajuns la nivelul anilor '70 (Fig. 1).

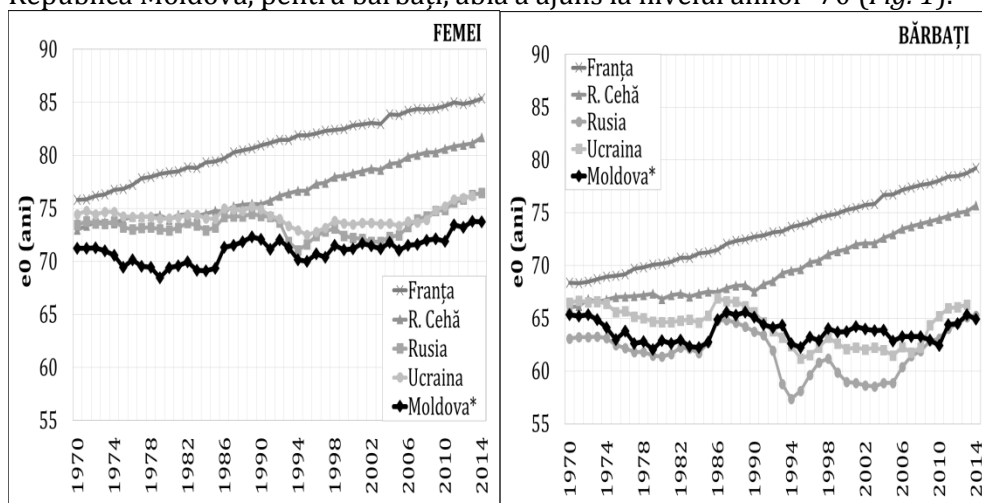

Fig. 1. Speranța de viață la naștere pe sexe, 1970-2014

Sursa: The Human Mortality Database

* O. Penina, D. A. Jdanov, P. Grigoriev. Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova [7].

Această discrepantă dintre țările din Europa de Vest și cea de Est este determinată în mare parte de mortalitatea prin bolile sistemului cardiovascular. Astfel, Franța și Cehia înregistrează o tendință constantă de reducere a mortalității prin bolile sistemului cardiovascular încă din anii 1970-1980, România alăturându-se acestora de la sfârșitul anilor 1990. În țările din Est – Rusia, Ucraina și Moldova – evoluția mortalității prin bolile sistemului cardiovascular are un caracter fluctuant, mai ales pentru bărbați, având valori mult mai înalte în comparație cu cele ale femeilor (Fig. 2).

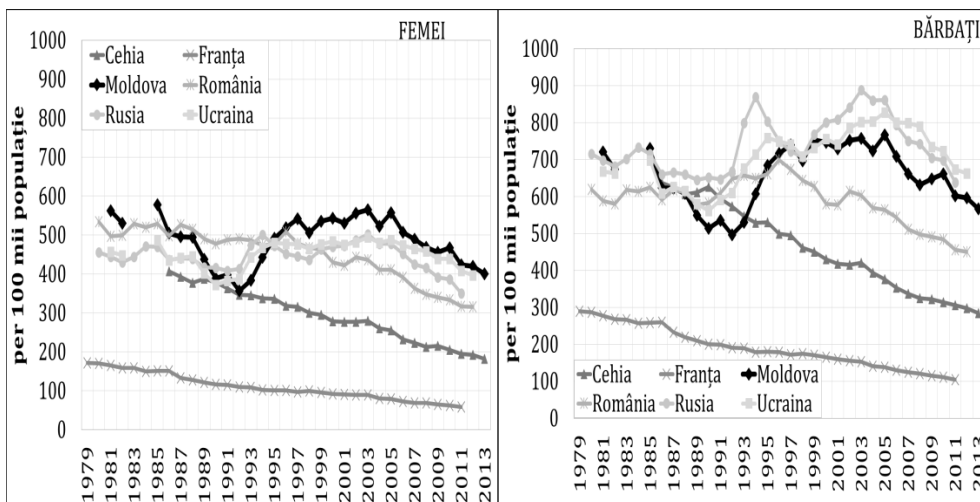

Fig. 2. Rata standardizată a mortalității prin bolile aparatului circulator, pe sexe, 1979-2014

Sursa: WHO Mortality Database. Rata standardizată a mortalității pe cauze de deces și sexe la 100 mii populație.

Analiza mortalității prin bolile sistemului cardiovascular în profil comparativ (Moldova – Franța) denotă discrepante majore pe sexe. Pentru femei se conturează o contribuție mai înaltă a vârstelor mai înaintate, în cazul bărbaților însă se evidențiază și vârsta aptă de muncă (Fig. 3). Trebuie să menționăm că mortalitatea prin bolile sistemului cardiovascular determină 77% din diferența speranței de viață pentru femei și 55% pentru bărbați sau -9,6 ani și respectiv -7,9 ani.

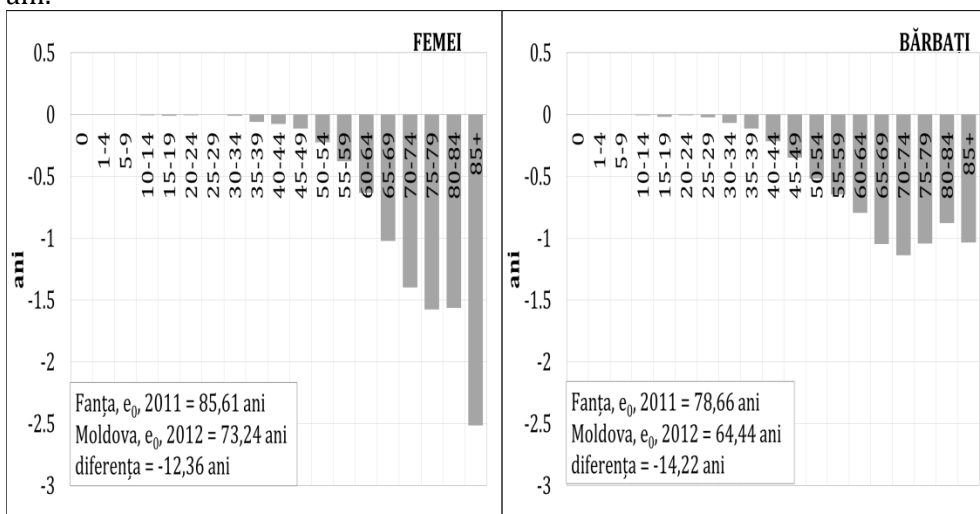

Fig. 3. Contribuția mortalității prin bolile sistemului cardiovascular pe grupe de vârstă asupra modificării speranței de viață la naștere, Franța* – Moldova**

Notă: * - 2011

** - 2012

Sursa: calculele autorului în baza datelor The Human Causes-of-death Database.

În etapa de reducere a speranței de viață la naștere (1990-1995) contribuția totală a mortalității prin bolile sistemului cardiovascular a constituit -1,5 ani pentru femei și -1,3 ani pentru bărbați, adică 66,9% și 46,2% din diferența speranței de viață respectiv. În această perioadă se înregistrează o creștere a mortalității prin bolile sistemului cardiovascular pentru toate grupele de vârstă (Fig. 4). În cazul femeilor, trebuie evidențiat impactul mai mare al vârstelor înaintate, astfel, o contribuție negativă mai intensă se înregistrează începând cu grupul de vârstă 55-59 ani, valoarea cea mai înaltă fiind atinsă în grupul de vârstă 75-79 ani. Creșterea mortalității bărbaților prin bolile sistemului cardiovascular este mult mai înaltă începând cu grupul de vârstă 50-54 ani, cea mai mare creștere revenind celor cu vârsta de 65-69 ani. Astfel, mortalitatea prin bolile sistemului cardiovascular afectează grupele de vârstă mai tinere în cazul bărbaților, comparativ cu situația femeilor.

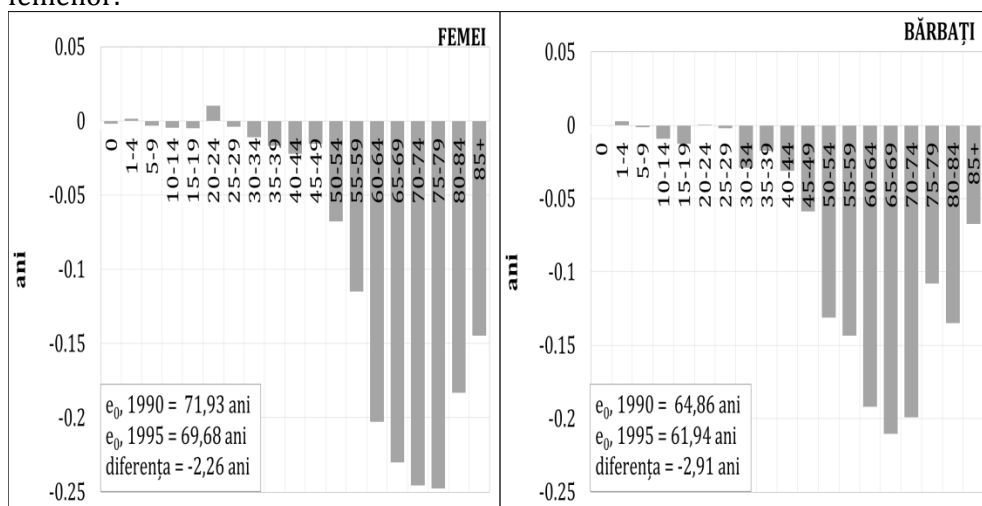

Fig. 4. Contribuția mortalității prin bolile sistemului cardiovascular pe grupe de vârstă asupra modificării speranței de viață la naștere în anii 1990 – 1995
Sursa: calculele autorului în baza datelor The Human Causes-of-death Database.

Între anii 1995-2012 s-a observat o reducere semnificativă a mortalității femeilor prin bolile sistemului cardiovascular, care a determinat o creștere a speranței de viață la naștere cu 1,7 ani din totalul de 3,6 ani (Fig. 5). Pentru bărbați, reducerea mortalității prin bolile sistemului cardiovascular nu a fost atât de semnificativă, determinând o creștere a speranței de viață la naștere de doar 0,4 ani, adică 17,3% din diferența totală a speranței de viață la naștere.

Reduceri semnificative ale mortalității femeilor prin bolile sistemului cardiovascular sunt înregistrate începând cu grupul de vârstă 50-54 ani. Cele mai înalte valori se înregistrează pentru grupul de vârstă 60-64 ani. Reducerea mortalității prin bolile sistemului cardiovascular în acest grup de vârstă a determinat o creștere a speranței de viață la naștere cu 0,25 ani. Pentru bărbați se atestă reduceri nesemnificative, caracteristice grupelor de vârstă mai înaintate (60-64, 80+), până la 0,1 ani. În această perioadă mortalitatea bărbaților prin bolile sistemului cardiovascular nu a suferit modificări esențiale.

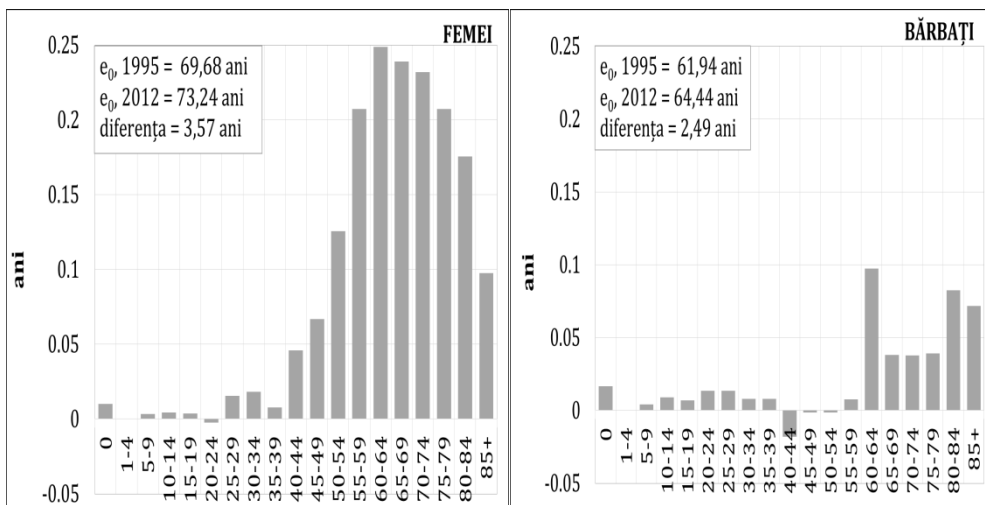

Fig. 5. Contribuția mortalității prin bolile sistemului cardiovascular pe grupe de vârstă asupra modificării speranței de viață la naștere în anii 1995 – 2012

Sursa: calculele autorului în baza datelor The Human Causes-of-death Database.

Reducerea mortalității prin bolile sistemului cardiovascular va determina creșterea speranței de viață la naștere. Astfel, dacă s-ar obține o reducere cu 10% a mortalității prin bolile sistemului cardiovascular, speranța de viață la naștere va crește pentru bărbați cu 0,5 ani, iar pentru femei cu 0,7 ani [2]. Totuși, conform ritmurilor de creștere a speranței de viață [3], această avansare va fi asimilată peste 2,9 ani în cazul bărbaților și 3,8 ani în cazul femeilor, dacă vom exclude influența altor cauze de deces. Trebuie să menționăm că contribuția mortalității prin bolile sistemului cardiovascular este mult mai semnificativă în modificarea speranței de viață la naștere pentru femei decât pentru bărbați. Pentru bărbați există și alte cauze de deces, ce au o contribuție esențială în formarea speranței de viață la naștere, ce însă nu au fost accentuate în acest studiu.

Discrepanțe semnificative au fost înregistrate în distribuția mortalității prin bolile sistemului cardiovascular pe grupe de vârstă pentru bărbați și femei. Pentru femei este specifică o mortalitate mai intensă prin bolile sistemului cardiovascular pentru vârstele înaintate, iar în cazul bărbaților se evidențiază grupele de vârstă aptă de muncă. Intensitatea mai înaltă a mortalității masculine în vârsta aptă de muncă este un factor alarmant, ce determină stagnarea sau creșterea foarte lentă a speranței de viață la naștere. Pentru asigurarea reducerii discrepanțelor în speranța de viață la naștere este necesară reducerea mortalității bărbaților prin bolile sistemului cardiovascular în vârsta aptă de muncă și deplasarea acestora spre vârstele mai înaintate.

Derularea procesului de reducere a mortalității prin bolile sistemului cardiovascular este condiționat de promovarea anumitor programe și strategii orientate pe modificarea stilului de viață, de medicamente noi de eficiență maximă în tratarea bolilor cardiovasculare și de inovațiile tehnice implementate în sistemul medical, în special în chirurgia cardiovasculară. Promovarea unor astfel de programe și strategii va permite atingerea unor performanțe importante în

domeniul sănătății cardiovasculare și a creșterii speranței de viață la naștere. Este important să menționăm că programele și strategiile trebuie adaptate specificului mortalității ambelor sexe, pentru că doar așa va fi posibilă atingerea unor rezultate substanțiale atât pentru femei, cât și pentru bărbați.

Referințe bibliografice

1. Analiza situației populației în Republica Moldova// (coord.). Gagauz O. Chișinău, 2015.
2. Conform calculelor autorului cu privire la reducerea mortalității prin anumite cauze de deces.
3. Garsen J. Will life expectancy continue to increase or level off? Weighing the arguments of optimists and pessimists, <https://www.cbs.nl/en-gb/background/2006/38/will-life-expectancy-continue-to-increase-or-level-off-weighing-the-arguments-of-optimists-and-pessimists>
4. Ghețău V. Revenind la Sănătatea românilor. Sunt corecte datele asupra mortalității pe cauze de deces?, <http://www.contributors.ro/administratie/revenind-la-sanatatea-romanilor-sunt-corecte-datele-asupra-mortalita%C8%9Bii-pe-cauze-de-deces/>
5. Omran A. R. The Epidemiologic Transition: A Theory of the Epidemiology of Population Change, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2690264/>
6. Pajak A., Kozela M. Cardiovascular diseases in Central and East Europe, http://www.publichealthreviews.eu/upload/pdf_files/10/00_Pajak.pdf
7. Penina O., Jdanov D. A., Grigoriev P. Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova, http://www.demogr.mpg.de/en/projects_publications/publications_1904/mpidr_working_papers/producing_reliable_mortality_estimates_in_the_context_of_distorted_population_statistics_the_case_5498.htm
8. Vallin J., Meslé F. Convergences and divergences in mortality. A new approach to health transition, <http://www.demographic-research.org/special/2/2/s2-2.pdf>
9. WHO, Global atlas on cardiovascular disease prevention and control, http://www.who.int/cardiovascular_diseases/publications/atlas_cvd/en/
10. Андреев Е. Метод компонент в анализе продолжительности жизни, <http://demoscope.ru/weekly/knigi/andreev/andreev.pdf>
11. Вишневский А., Андреев Е., Тимонин С. Смертность от болезней системы кровообращения и продолжительность жизни в России, https://demoreview.hse.ru/data/2016/07/04/1116624105/DemRev_3_1_2016_6-34.pdf
12. Пенина О., Валлин Ж., Месле Ф. Причины смерти и продолжительность жизни в Молдове, <http://demoscope.ru/weekly/2011/0455/demoscope0455.pdf>

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЯ ЧИСЛЕННОСТИ ВОЗРАСТНОЙ СТРУКТУРЫ ЗАНЯТОГО НАСЕЛЕНИЯ

Светлана ЗАХАРОВ, научный сотрудник
ЦДИ, НИЭИ

***Summary.** The socio-demographic structure of employed population was considered in this article. The study was conducted according to data of Labour Force Survey of National Bureau of Statistics. As a result of the realized analysis the following conclusions have been obtained: increase in the number of working-age population with a decrease of employed population has led to an increase in the number of inactive population, changes in socio-demographic structure of the employed population conditioned the reducing the inflow of young people into the labour market, reducing the employment rate in rural, increase in the number of employed people in the age group 55-64 years (as one of the factors increasing the total employed population in 2013-2015.). As a recommendation in conditions of ageing populations and changes in the age structure of labour force in favor of older age groups, it was suggested: improvement of employment policy at the expense of promotion flexible forms of employment, improvement of skills, implementation of new competences.*

***Key words:** labour market, employed population, demographic dividend, ageing.*

В 2000-2010 гг. отмечена тенденция роста численности трудоспособного населения за счёт пополнения рынка труда поколениями, родившимися в 80-е гг. прошлого столетия (Рис. 1.). При прочих равных условиях развития социально-экономических показателей, так называемый “демографический дивиденд” [1, 2, 3], мог бы обеспечить рост основных макроэкономических показателей, в том числе валового внутреннего продукта. Тем не менее, переход к рыночной экономике и экономический кризис (2009-2010 гг.) обусловили сокращение численности занятого населения.

Начиная с 2011 г. изменение численности населения трудоспособного возраста имело тенденцию уменьшения. Так, максимальное значение численности населения в трудоспособном возрасте зарегистрировано в 2010 г. (Рис. 1.), что объясняется следующим: рынок труда начали покидать многочисленные поколения 1950-х годов, а пополнение рынка рабочей силы малочисленными поколениями 1990-х годов и миграционные процессы не стали решающими факторами обеспечения потребности рынка труда в рабочей силе.

Рис. 1. Динамика среднегодовой численности населения в трудоспособном возрасте и численности занятого населения, 2000-2015, тыс.чел.

Источник: данные НБС РМ

Начиная с 2011 г. разница между численностью населения в трудоспособном возрасте и занятого населения начала сокращаться.

В результате анализа численности занятых на рынке труда можно выделить две тенденции (Рис. 1) : снижение численности занятых на рынке труда (2000–2010 гг.) и незначительный рост занятых в последние три года (2013-2015 гг.). В течении периода 2000-2015 гг.. изменение показателей, характеризующих уровень занятости населения, также было нестабильно: так, несмотря на некоторый рост, уровень занятости в 2015 г. на 14,5 п.п. ниже чем достигнутый в 2000 г. и практически остается равным уровню кризисного 2009 г.(Рис. 2.) [4, с. 19].

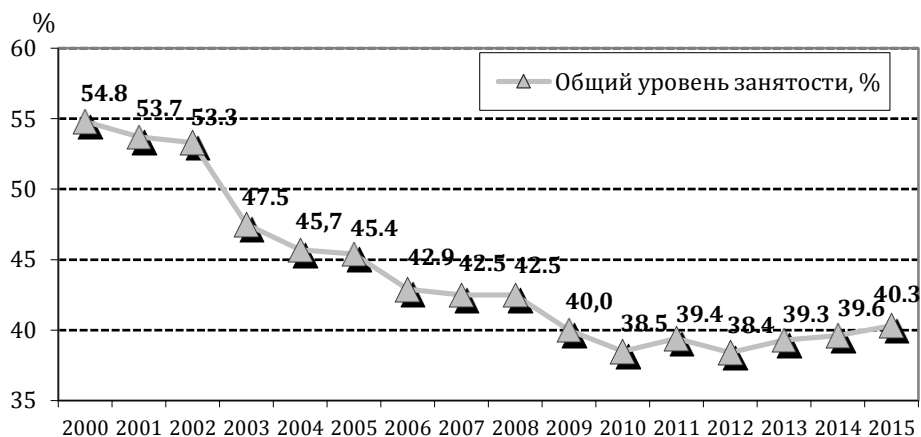

Рис. 2. Общий уровень занятости, 2000-2015, тыс.чел.

Источник: разработан автором на базе данных НБС РМ, www.statistica.md

При анализе трудоспособного населения возникает необходимость оценки уровня занятости населения по социально-демографической структуре (*по поло-возрастным группам, месту жительства*) для того чтобы определить какие категории трудоспособного населения наиболее заняты на рынке труда.

Оценка занятости населения по возрастным группам показала, что уровень занятости имеет тенденцию снижения практически по всем возрастным группам (*Рис. 3*). Наиболее высокий уровень занятости имеют возрастные группы 35-44, 45-54 лет, а молодёжь (15-24 лет) и трудоспособное население в возрасте 55-64 лет имеют более низкий уровень занятости, что соответствует общемировым тенденциям [5, с. 23]. Одним из факторов сложившейся ситуации является рост численности трудовых мигрантов (удельный вес возрастной группы 25-34 лет составляет 38,7%, см. Приложение, *Рис. 1* и *Рис. 2*). За 2000-2015 годы уровень занятости молодёжи сократился в два раза, что связано с низким уровнем образования, отсутствием профессии, низкой квалификацией [6, с. 139]. В 2006 и 2015 годах уровень занятости трудоспособного населения (*Рис. 3*) стабилизировался. Более того, наблюдалось постепенное увеличение численности занятого населения в возрастной группе 55-64 лет (с 142,7 тыс.чел. в 2000 г. до 189,8 тыс.чел. в 2015 г., рост на 33,0%), что способствовало повышению общей численности занятого населения в 2011, 2013-2015 гг..

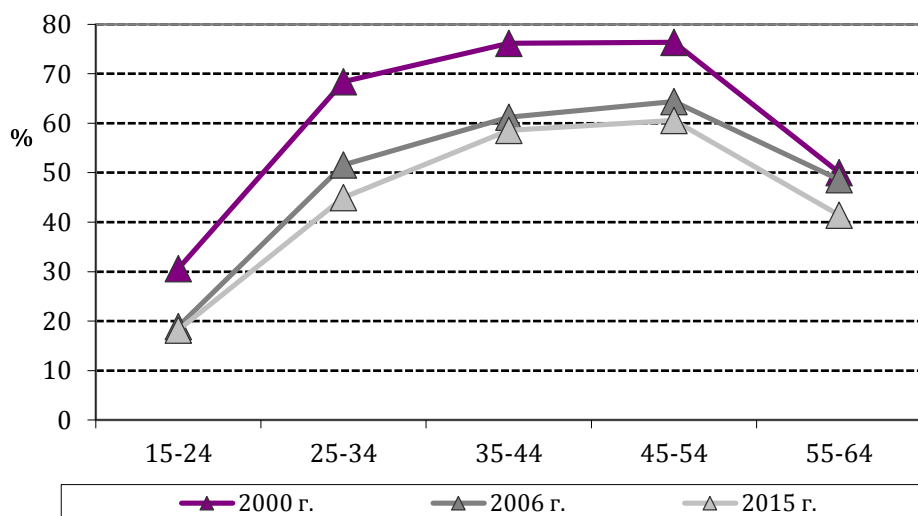

Рис. 3. Уровень занятости по возрастным группам, 2000, 2006, 2015, %

Источник: разработан автором на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Анализ уровня занятости по гендерному аспекту показал, что, несмотря на изменения в возрастных группах, разница между занятостью мужчин и женщин сохраняется (*Приложение, Рис. 3*): уровень занятости у женщин выше в активных возрастах 35-44 и 45-54 лет (*Рис. 4*), а низкий

уровень занятости женщин в возрастных группах 15-24 и 25-34 лет можно объяснить нахождением в процессе деторождения, уходом и воспитанием детей, что обуславливает снижению их конкурентоспособности на рынке труда. Более высокий уровень занятости мужчин в возрастной группе 55-64 лет объясняется улучшением здоровья, повышением ожидаемой продолжительности активной жизни, в то время как женщины вынуждены сокращать свой рабочий день или прерывать трудовую деятельность в случае необходимости ухода за больными членами семьи, детьми.

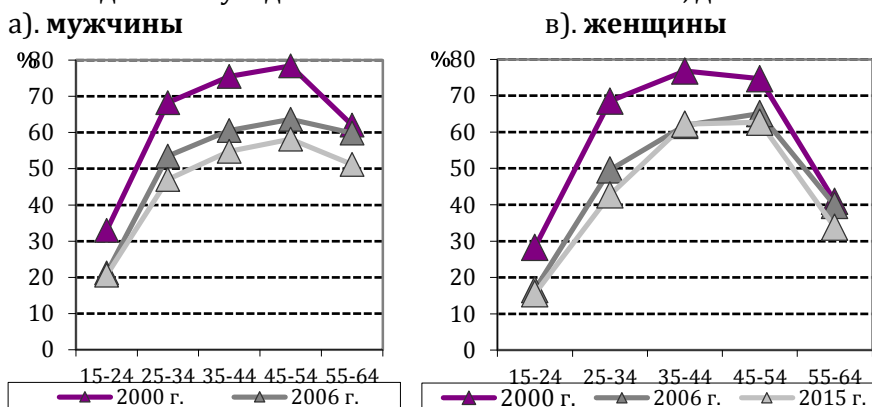

Рис. 4. Уровень занятости по возрастным группам, мужчины/женщины, 2000, 2006, 2015, %

Источник: разработан автором на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Проведение структурных реформ, разрушение инфраструктуры в сельской местности и, как следствие, отсутствие рабочих мест, способствует усилению миграционных процессов сельского населения [7, 8]. В результате уровень занятости в сельской местности практически по всем возрастным группам (Рис. 4.) имеет тенденцию снижения.

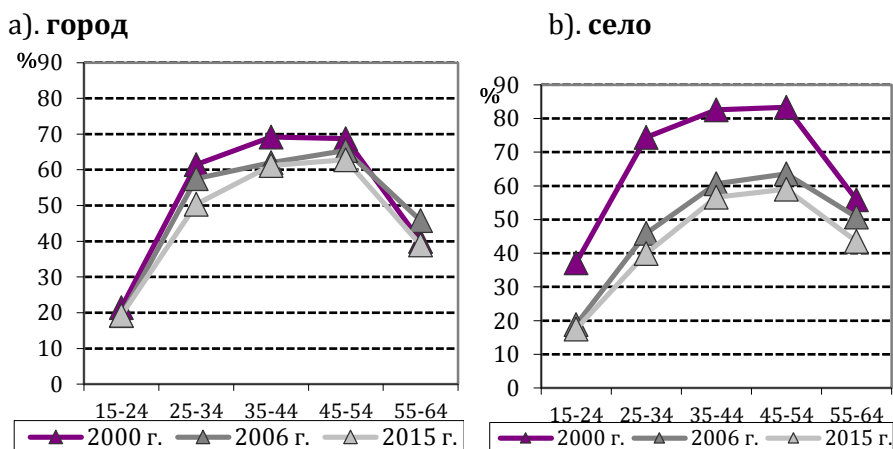

Рис. 5. Уровень занятости по возрастным группам, город/село, 2000, 2006, 2015

Источник: разработан автором на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

Несмотря на то, что уровень занятости в сельской местности ниже, чем в городской, данный фактор оказал существенное влияние на изменение общей численности занятого населения, особенно в последние 4 года (Рис. 6).

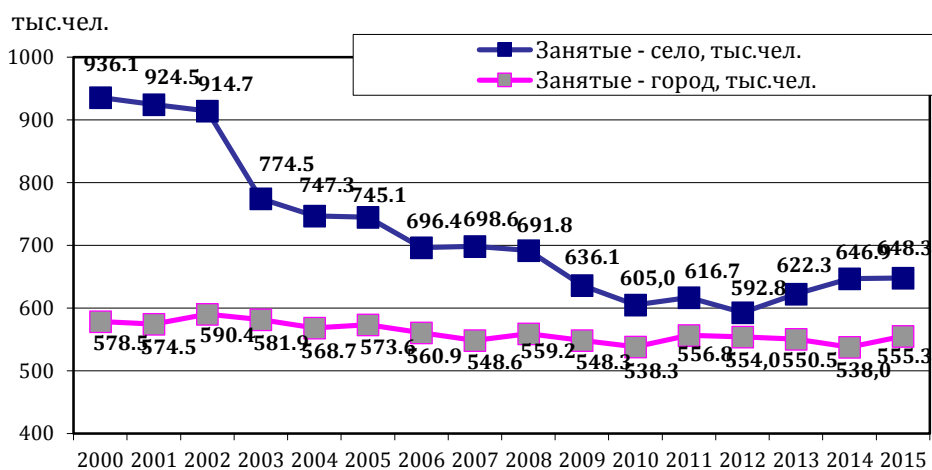

Рис. 6. Численность занятого населения (город, село), 2000-2015 гг., тыс. человек
 Источник: разработан автором на базе данных НВС РМ, www.statistica.md

Низкий уровень рождаемости обусловил уменьшение численности возрастной группы 15-24 лет (Приложение, Таблица 1.), что, в свою очередь, отразилось на снижении притока молодёжи на рынок труда как в сельской, так и в городской местности [9, с. 74]. С другой стороны, данная возрастная группа имеет высокий уровень безработицы (12,8%) по сравнению со средним по стране (4,9%) или на 7,9 п.п. выше. Такая ситуация вызывает необходимость принятия первоочередных мер по обучению и профессиональной подготовке молодежи в целях её трудоустройства и предотвращения потери наиболее экономически активного трудового потенциала в обществе.

Из анализа занятости населения можно отметить следующие выводы и предложения:

1. Тенденция увеличения численности неактивного населения как следствие процесса увеличения численности трудоспособного при уменьшении численности занятого населения.

2. Сокращение занятого населения и уровня занятости в результате изменения социально-демографической структуры:

- снижение притока молодёжи на рынок труда вызвало снижение численности возрастной группы 15-24 лет в занятом населении, как в городской, так и в сельской местности;

- наличие дифференциации в уровне занятости мужчин и женщин;

- уменьшение уровня занятости сельского населения по всем возрастным группам, что, в свою очередь, повлияло и на изменение общей численности занятого населения в республике;

- увеличение численности возрастной группы 55-64 лет (с 2000 г. до 2015 г., рост на 33,0%) явилось одним из факторов повышения общей численности занятого населения в 2011, 2013-2015 гг.

3. Сокращение численности трудоспособного населения согласно Прогнозу населения, разработанного Центром Демографических Исследований НИЭИ, будет иметь место в перспективе, в том числе к 2035 году почти на 500 тыс.чел. сократится население в возрасте 20-56/61 лет при сокращении возрастных групп до 40 лет и увеличении населения в возрастных группах после 40 лет[10]. Как следствие демографического фактора изменится возрастная структура рабочей силы при преобладающей доле старших возрастов. Данная ситуация приведет к необходимости совершенствования политики занятости за счёт продвижения гибких форм занятости, совершенствования форм и методов обучения/переобучения на протяжении активной экономической деятельности, совершенствования квалификации, внедрения новых компетенций и европейских стандартов в области занятости.

Примечания

1. Gagauz O. Provocări demografice și politici necesare. В: Tendințe în economia Moldovei (MET), 2013, nr. 12 (trim. IV), p. 108-109. http://ince.md/uploads/files/1398425696_met_12_ro_site_final.pdf
2. Васин С.А. Прощание с демографическим дивидентом. В: ДЕМОСКОП Weekly, 2008, nr. 317-318. <http://demoscope.ru/weekly/2008/0317/tema01.php>
3. Вишнеvский А.Г. Демографические вызовы нового века. В: ДЕМОСКОП Weekly, 2003, nr. 139-140. <http://demoscope.ru/weekly/2003/0139/tema04.php>
4. Cantarji V., Muncu G. Costs and Benefits of Labour Mobility between the EU and the Eastern Partnership Partner Countries. Country report: Moldova. http://www.iza.org/conference_files/EUenlargement_2013/mincu_g7986.pdf
5. Занятость и социальная защита в новом демографическом контексте. Доклад IV. МБТ. Международная конференция труда, 102 сессия. Женева, 2013. 134 с.
6. Захаров С. Современные тенденции развития рынка труда Хынчештского района. В: Creșterea economică în condițiile globalizării: Conferința internațională științifico-practică, 15-16 octombrie 2015. Ediția a X-a. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015, p. 134-141.
7. Zaharov S. Evaluarea impactului indicatorilor ocupării forței de muncă asupra securității demografice. В: Savelieva G. ș. a. Evaluarea nivelului de securitate demografică în Republica Moldova: Ghid metodic. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: Complexul Editorial al INCE, 2014, p. 88-102.
8. Zaharov S., Cotelnic V. Evaluarea impactului indicatorilor ocupării forței de muncă asupra securității demografice. В: Savelieva G., Taragan R., Tomceac A., Zaharov S. etc. Evaluarea nivelului de securitate demografică în Republica Moldova: Ghid metodologic. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: Complexul Editorial al INCE, 2015, p. 130-150.
9. Савельева Г., Захаров С. Влияние демографического старения на рынок труда Молдовы. В: Analele INCE, 2016, nr. 1, Ediția a VII-a, p. 72-78.
10. Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea Programului de Acțiune de la Cairo / Responsabil de ediție O. Gagauz. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2014, p. 15-16.

Характеристика трудовых мигрантов по основным возрастным группам

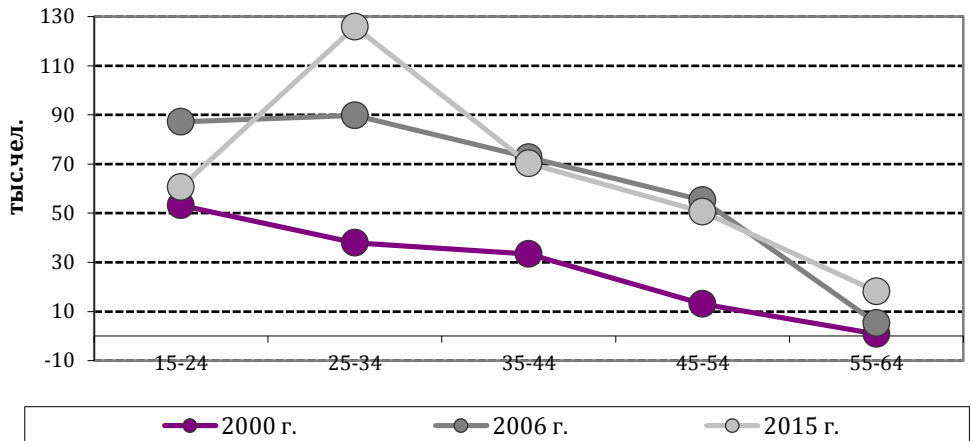

Рис. 1. Трудовые мигранты по возрастным группам, 2000, 2006, 2015 гг., %

Источник: разработан автором на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

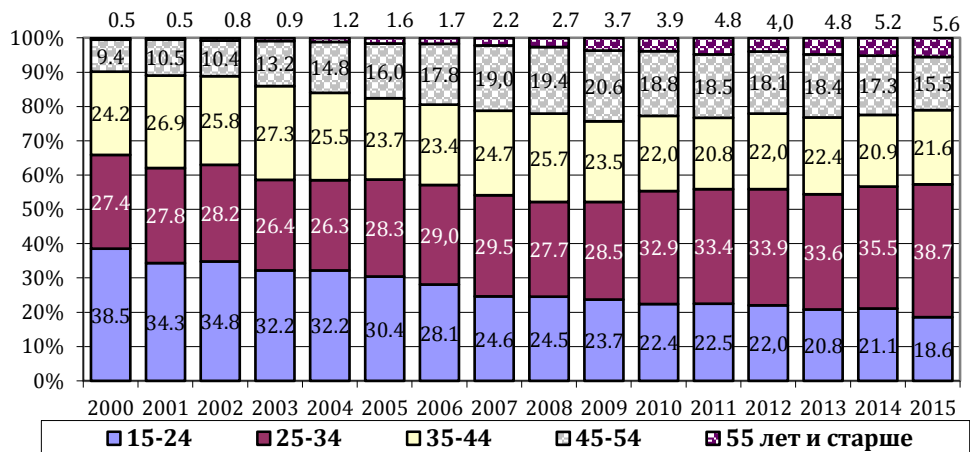

Рис. 2. Распределение численности граждан, уехавших на работу или в поисках работы за границу, по возрастам, 2000-2015 гг., %

Источник: разработан автором на базе собственных расчётов на основе данных НБС РМ, www.statistica.md

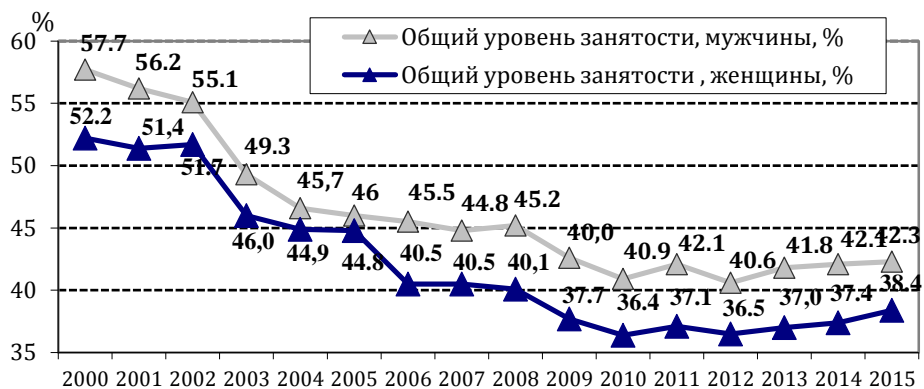

Рис. 3. Общий уровень занятости, мужчины/женщины, 2000-2015, тыс.чел.

Источник: разработан автором на базе данных НБС РМ, www.statistica.md

Таблица 1. Распределение постоянного населения по возрастным группам за 2000, 2006, 2015 гг., %

	2000	2006	2015
Всего	100,0	100,0	100,0
15-24	22,2	23,6	16,8
25-34	16,5	19,0	22,4
35-44	19,1	16,2	17,0
45-54	15,2	18,2	15,8
55-64	10,1	10,7	15,5
65 лет и старше	16,9	12,3	12,5

Источник: разработана автором на основе собственных расчётов на базе данных НБС РМ, www.statistica.md

MIGRAȚIA INTERNĂ: DIRECȚII ȘI DIMENSIUNI

Vitalie ȘTÎRBA, cercetător științific,
CCD, INCE

***Summary.** In the article is analysed internal migration based on current statistics regarding permanent residence registration and the census from 2004. There is a slow reduction of this phenomenon; annual population involved in changing place of residence is an average of 1%. The main places that attract residents of small towns and villages are Chisinau and Balti. The urban population from internal migration records a slight increase, the degree of urbanization annual increases just under 0.2%.*

Key words: internal migration, population, urbanization, residence registration.

Migrația internă prezintă un proces demografic important determinat de o multitudine de factori economici și sociali și se referă la schimbarea domiciliului permanent pe teritoriul țării (migrația permanentă), precum și la transferul temporar (migrația temporară) legat preponderent cu încadrarea în câmpul muncii în afara localității de reședință. Aceste două tipuri de mobilitate teritorială în interiorul țării sunt strâns legate între ele și interdependente.

În acest articol vom face o analiză a migrației interne permanente, ce prezintă una dintre componentele dinamicii populației, contribuind la scăderea sau creșterea efectivului populației din diferite unități administrativ-teritoriale și localități.

Migrația internă în Republica Moldova nu este un fenomen de masă. Mobilitatea populației este mai redusă decât în țările economic dezvoltate, în care migrația internă prezintă factorul principal de redistribuire a forței de muncă și de atenuare a disproporțiilor în dezvoltarea socioeconomică a teritoriilor. În anii 2011-2015, în mediu 1% (37,9 mii) din populația totală a republicii a fost încadrată în migrația internă anuală, fiind de proporții mai reduse chiar și în comparație cu unele țări din regiune. În anul 2009 pentru Belarus, ponderea migranților interni, din populația țării, constituia 2,3% [6], iar în România pentru anul 2014 - 1,9% [3]. În mare măsură această situație este determinată de nivelul înalt al migrației internaționale, în special al migrației de muncă, care în ultimele decenii a obținut proporții considerabile și a cuprins o bună parte a populației din mediul rural și din orașele mici.

Pe parcursul mai multor decenii, în Republica Moldova migrația rural-urbană a avut un rol dominant, proces specific pentru societatea modernă, precum și o caracteristică importantă a gradului de dezvoltare socioeconomică. Totodată, migrația rural-urbană a provocat degradarea structurii pe vârste a populației rurale, îmbătrânirea demografică rapidă, deficitul brațelor de muncă, toate acestea având consecințe socioeconomice și demografice de lungă durată.

Rezultatele Recensământului populației din 2004 relevă faptul că numărul populației care locuiește în altă localitate decât cea în care s-a născut constituie 27% din total. În mun. Chișinău și mun. Bălți proporția populației băștinașe alcătuiește 50%, ceea ce demonstrează prezența accentuată a fenomenului de migrație internă în timp. Numărul celor stabiliți pentru perioada de 10 ani și mai mult, pe tot teritoriul țării, constituie 68% din populația care și-a schimbat locul de trai cel puțin o dată pe parcursul vieții.

Numărul de locuitori cu durata de ședere 6-9 ani prezintă cea mai mică pondere din populația orașelor și satelor republicii (sub 8%), aceste schimbări ale locului de trai corespund anilor 1995-1998 - perioada crizei economice. Ponderea migranților stabiliți pe durata 2-5 ani și 0-2 ani alcătuia un număr mai mare decât în perioada anterioară, cu valori de 10,4% și 12,9%.

În orașele Chișinău și Cahul populația stabilită de până la 10 ani prezintă un număr de peste 35% din totalul celor sosiți. Pentru alte localități urbane ponderea acestora constituie până la 30% (Tabelul 1).

Pe parcursul a doi ani până la recensământ, 94,4 mii locuitori și-au schimbat domiciliul pe teritoriul țării, dintre care 44,8 mii s-au stabilit în mun. Chișinău, 6,6 mii în mun. Bălți și 3,6 mii în raionul Cahul. În celelalte raioane numărul populației sosite a fost cuprins între 0,5 și 2,5 mii locuitori [4].

Tabelul 1. Populația din unele orașe ale Republicii Moldova după durata de ședere la Recensământul populației din anul 2004

Oraș	Total	De la naștere		Nu de la naștere					
		mii	% din total	mii	% din total	Inclusiv după durată, %			
						sub 2 ani	2-5 ani	6-9 ani	10+ ani
Total pe republică	3383.3	2479.6	73.3	903.7	26.7	10.4	12.9	7.7	68.0
Chișinău	644.2	310.9	48.3	333.3	51.7	12.6	14.5	7.2	64.2
Bălți	122.7	61.4	50.1	61.3	49.9	10.6	10.7	6.1	72.0
Cahul	35.5	20.0	56.3	15.5	43.7	16.4	12.6	6.8	63.6
Ungheni	35.3	24.0	68.0	11.3	32.0	9.9	9.9	6.8	72.5
Soroca	28.4	17.2	60.8	11.1	39.2	9.5	12.1	5.3	71.5
Orhei	25.6	15.7	61.2	9.9	38.8	9.1	10.7	5.8	73.7
Căușeni	21.9	15.5	70.7	6.4	29.3	7.5	9.5	6.6	75.9

Sursa: BNS

În decursul anilor 2004-2016 s-a evidențiat un spor numeric al populației în orașele Republicii Moldova datorită migrației de la sat la oraș. Această creștere a dus la mărirea treptată a populației urbane, care în 2016 constituie 42,5% (1511 mii) din numărul total de locuitori. Începând cu anul 2013, localitatea Tvardița obține statutul de oraș, fapt ce a contribuit la creșterea numărului de orașe, precum și a efectivului populației urbane din republică (Tabelul 2).

Orașele Chișinău și Bălți, fiind cele mai mari localități, au înregistrat în această perioadă o creștere semnificativă a numărului de locuitori. Astfel, ponderea populației orașului Chișinău din numărul total de locuitori pe republică a crescut de la 17,4% (589,4 mii) în 2004 la 19,2% (681,1 mii) în 2016. Populația orașului Bălți a crescut de la 122,7 mii (3,6%) în 2004 până la 145,8 mii locuitori la începutul anului 2016.

În această perioadă a sporit și numărul de orașe mijlocii, cu o populație de 20-50 mii locuitori. Dacă în 2004 erau înregistrate cinci orașe din această categorie, în anul 2016 numărul acestora a ajuns la nouă unități, lista fiind suplinită cu orașele: Ceadâr-Lunga, Strășeni, Durlești și Drochia. Totodată s-a redus numărul de orașe cu o populație de 10-20 mii locuitori, prin excluderea din clasament a orașelor menționate

anterior. Ponderea populației în aceste orașe din totalul pe republică constituie 7,9%, respectiv s-a redus cu 1,3%.

În categoria orașelor foarte mici nu se atestă schimbări în efectivul populației, sau în raportul acesteia față de numărul total de locuitori pe republică, având în vedere dimensiunile acestora precum și influența lor în întreaga rețea de localități urbane.

Tabelul 2. Clasificarea orașelor Republicii Moldova după numărul populației la Recensământul populației din 2004 și conform statisticii curente la 1.01.2016

Orașele după numărul populației	RPL 2004		Populația stabilă la 01.01.2016	
	Denumire oraș	% din populația totală	Denumire oraș	% din populația totală
Orașe foarte mari (peste 500 mii)	Chișinău	17.4	Chișinău	19.2
Orașe mari (100 - 250 mii)	Bălți	3.6	Bălți	4.1
Orașe mijlocii (20 - 50 mii)	Cahul, Ungheni, Soroca, Orhei, Comrat	4.3	Cahul, Ungheni, Soroca, Orhei, Comrat, Ceadâr-Lunga, Strășeni, Durlești, Drochia	7.3
Orașe mici (10 - 20 mii)	Ceadâr-Lunga, Strășeni, Căușeni, Drochia, Edineț, Vulcănești, Durlești, Hâncești, Ialoveni, Fălești, Călărași, Codru, Taraclia, Florești, Cimișlia, Sângerei, Nisporeni, Basarabeasca, Râșcani, Glodeni, Rezina, Leova	9.2	Căușeni, Edineț, Hâncești, Fălești, Vulcănești, Ialoveni, Călărași, Florești, Taraclia, Sângerei, Nisporeni, Cimișlia, Râșcani, Rezina, Basarabeasca, Codru, Glodeni, Leova, Dondușeni	7.9
Orașe mici (5 - 10 mii)	Cricova, Dondușeni, Ocnîța, Briceni, Otaci, Anenii Noi, Ștefan Vodă, Cupcini, Sângera, Criuleni, Telenești, Șoldănești, Lipcani	3.0	Briceni, Ocnîța, Cricova, Anenii Noi, Sângera, Criuleni, Ștefan Vodă, Otaci, Telenești, Cupcini, Șoldănești, Cantemir, Tvardița, Lipcani, Vadul lui Vodă	3.3
Orașe foarte mici (3 - 5 mii)	Vadul lui Vodă, Iargara, Căinari, Cantemir, Vatra, Biruința	0.7	Iargara, Căinari, Biruința, Vatra	0.5
Orașe foarte mici (sub 3 mii)	Cornești, Costești, Mărculești, Ghindești, Frunză, Bucovăț	0.3	Cornești, Costești, Ghindești, Mărculești, Bucovăț, Frunză	0.3

Sursa: BNS

În perioada anilor 2010-2015, populația urbană din republică, în urma migrației interne, a înregistrat o creștere, numărul celor sosiți fiind superior fluxului

de migranți care și-au schimbat domiciliul din mediul urban în cel rural. Orașele au spor mediu anual de 4,2 mii locuitori în urma acestui fenomen, iar în decursul acestei perioade în mediul urban populația a fost completată cu 25 mii de persoane (Fig.1). Direcționarea populației de la oraș la sat lasă o amprentă mai puțin semnificativă, acest tip de migrație cuprinde sub 20% din numărul total de plecări anuale înregistrate pe republică.

Având în vedere direcționările pronunțate ale fluxurilor migratorii spre orașele Chișinău și Bălți, creșterea populației urbane se manifestă în cadrul acestor doi poli, celelalte orașe având o contribuție nesemnificativă (Fig. 3). Orașele mici și centrele raionale sunt printre localitățile care pierd numărul de locuitori în favoarea orașelor mari, aceste fluxuri în mare parte purtând un caracter ireversibil. Numărul populației care își schimbă domiciliul de la oraș la sat constituie cca 20% din totalitatea de mișcări migratorii interne.

Pentru ultimii cinci ani numărul de plecări din mediul rural înregistrează o descreștere ușoară, având un volum mediu anual de 22,5 mii persoane, dintre care 48% sunt direcționate spre orașe.

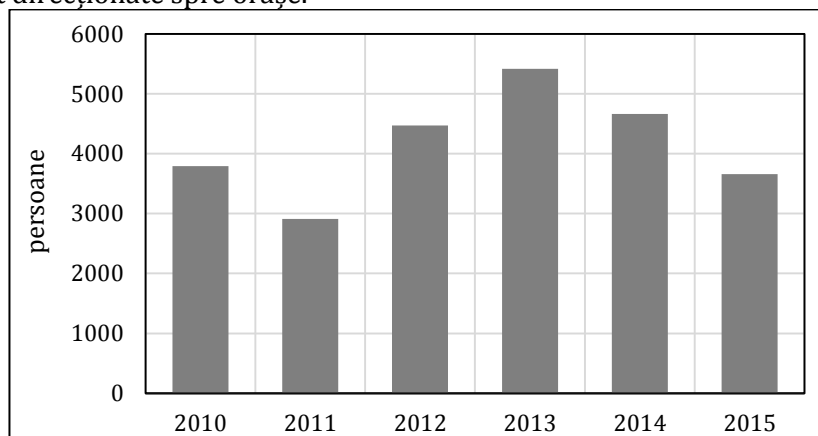

Fig 1. Sporul migrator în orașele Republicii Moldova, 2010-2015

Sursa: BNS

Municipiul Chișinău, având cel mai important statut administrativ, în cadrul căruia sunt concentrate principalele activități economice, administrative, sociale și culturale, atrage populația din toate raioanele republicii. În decursul ultimilor cinci ani, numărul celor sosiți din alte raioane ale țării, în mediu, anual constituia 7,7 mii persoane. Numărul populației care plecat din mun. Chișinău, pentru aceeași perioadă, anual constituia 3,2 mii persoane.

Sporul migrator în mun. Chișinău între anii 2011-2015 alcătuia 4,1-5,0 mii locuitori (5,1-6,2‰), număr net superior comparativ cu sporul migrator în mediul urban din alte localități din republică (Fig. 1), aceasta fiind o urmare nu doar a migrației din mediul rural spre mun. Chișinău, dar și direcționarea populației din alte orașe mici și centre raionale spre principalul centru de absorbție a populației (Fig. 3). Ca rezultat, în decursul ultimilor cinci ani, numărul de locuitori, datorită migrației interne, a crescut cu 22,7 mii persoane.

Plecările populației din localitățile rurale nu poate fi considerat un fenomen nou apărut, acesta a putut fi urmărit în decursul unei perioade îndelungate. Cel mai mare val de mișcări spre orașele mari și centrele raionale se putea observa în anii '70-'80 [2]. Diferența dintre situația prezentă și cea de acum câteva decenii este că în Republica Moldova se reduce potențialul acestui tip de migrație. Astfel, îmbătrânirea populației creează situația când de facto orașele își reduc resursele de suplینire cu locuitori [7].

Creșterea numărului de populație înregistrează nu doar orașul Chișinău, ci și orașele din suburbia sa, din cadrul municipiului, precum și localitățile rurale periferice. Cel mai mare spor migratoriu îl au orașele Codru (21.5‰), Durlești (15.8‰), Sângera (4.9‰), Cricova (5.9‰), Vadul lui Vodă (5.8‰) și Vatra (9.7‰). Orașul Chișinău, din cadrul municipiului, are cea mai mică creștere a numărului populației cauzată de migrația internă, având valori de 4‰ în 2015.

Fenomenul de direcționare a migrațiilor spre localitățile apropiate marilor aglomerații (suburbanizare) este specific statelor Europei occidentale, care au trecut peste etapa de industrializare. Având în vedere faptul că micile orașe din cadrul municipiului sunt în imediata vecinătate cu orașul Chișinău (excepție orașul Vadul lui Vodă), iar infrastructura transportului public de pasageri permite mobilitatea populației dintre acestea, municipiul Chișinău poate fi privit ca un oraș în ansamblu.

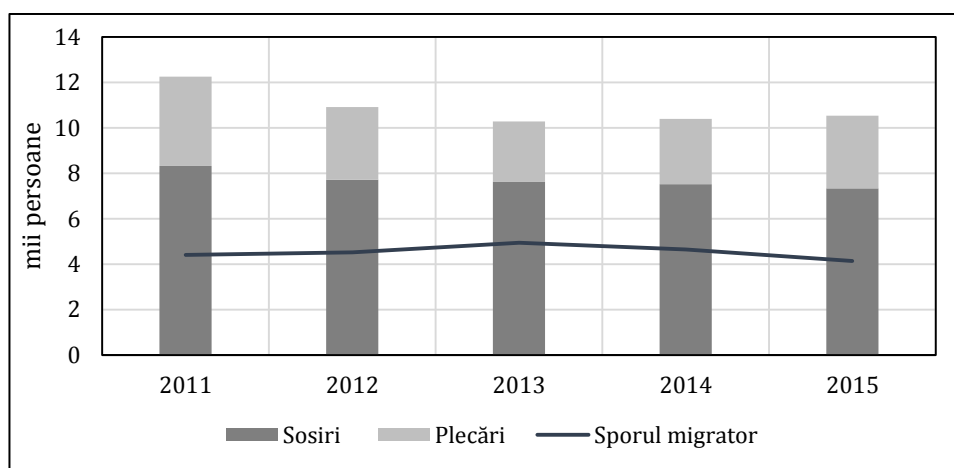

Fig 2. Numărul migrațiilor interni (sosiți/plecați) în mun. Chișinău din alte raioane ale Republicii Moldova, 2011-2015

Sursa: BNS

În ultima perioadă se observă o reducere a numărului de localități care înregistrează un spor migratoriu pozitiv. Totodată poate fi observată o legătură dintre creșterea numărului de locuitori în unele orașe în urma migrației interne și mișcarea naturală pozitivă din cadrul acestora. Aceste tangențe sunt în strânsă corelație cu selectivitatea fenomenului de migrație, care cuprinde în mare parte populația tânără. Orașele atractive pentru migrații interni sunt amplasate în Centru (Chișinău cu orașele din suburbie, Orhei, Hâncești, Anenii Noi, Călărași), la Nord (Bălți, Briceni, Edineț, Florești) și la Sud (Comrat, Ceadâr-Lunga, Căușeni, Cahul) (Fig. 3).

Orașele mici și centrele raionale, unde se înregistrează un spor migrator negativ, sunt și ele puncte de atracție pentru populația din localitățile rurale vecine sau din regiune.

În anul 2015 mai mult de jumătate din orașele mici și mijlocii au înregistrat un spor migrator negativ. Anual acestea pierd în mediu 3‰ din efectiv în urma migrației interne a populației. Fluxurile de migranți din cadrul acestor localități sunt îndreptate spre orașele mai mari (*Tabelul 2*), dar și în proporție mai mică spre alte localități de aceeași dimensiune sau sate.

Din numărul total de orașe care pierd populația în urma migrației interne, cea mai mare parte sunt amplasate în regiunea de Nord a țării: Râșcani (-12,9‰), Costești (-5,8‰), Glodeni (-4,0‰), Dondușeni (-3,4‰), Lipcani (-3,0‰), Cupcini (-2,8‰), Ocnița (-2,7‰), Otaci (-2,5‰), Fălești (-1,8‰), Drochia (-1,8‰), Soroca (-1,6‰), Telenești (-1,6‰), Nisporeni (-1,5‰) și în Șoldănești (-1,3‰). În Centru sporul migrator negativ s-a înregistrat în orașele Călărași -6,1‰ și Strășeni (-2,9‰), iar la Sud - Cantemir (-5,7‰), Ștefan Vodă (-5,3‰), Leova (-4,0‰), Cimișlia (-2,3‰), și cu valori mai puțin semnificative în Taraclia, Cahul și Căușeni (*Fig. 3*).

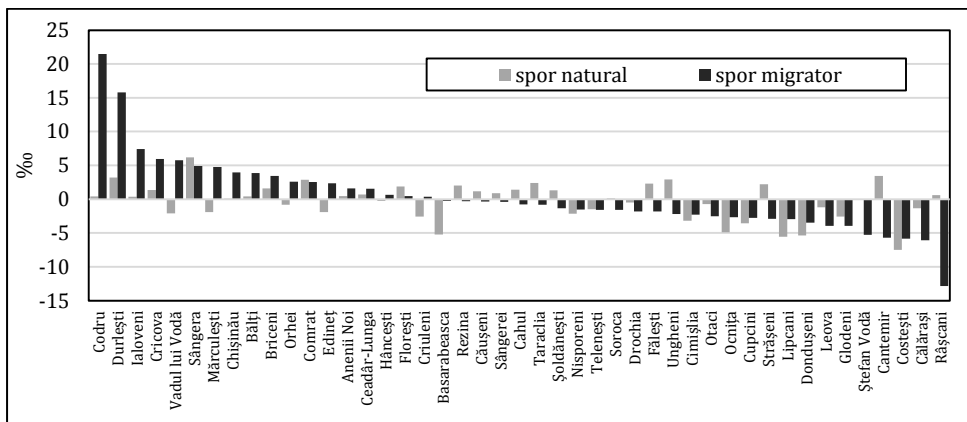

Fig 3. Sporul migrator în orașele Republicii Moldova cu populația peste 5 mii locuitori, 2015 (‰)

Sursa: BNS

Prin urmare, a fost constată o reducere lentă a fenomenului de migrație internă pentru ultima perioadă. Această scădere a fost constatată în baza analizei fluxurilor migratorii înregistrate de statistica curentă între anii 2010-2015 privind înregistrarea reședinței permanente, precum și a stocului de migranți interni în baza Recensământului populației din 2004.

Numărul de orașe care își suplinesc efectivul în urma mișcărilor rural-urbane s-a redus semnificativ, comparativ cu intensitatea de urbanizare înregistrată în anii '70-'80, când orașele mici republicane și centrele raionale, în urma industrializării, creșteau într-un ritm grăbit, provocat de acest fenomen. În perioada ultimilor cinci ani, numărul mediu de locuitori în mediul urban are spor anual, în urma migrației interne, cu 4,2 mii locuitori, ce constituie sub 0,2% din populația totală. Reducerea intensității de urbanizare este rezultat al îmbătrânirii populației, migrației internaționale, dar și

neatractivitatea economică a orașelor mici și foarte mici. În ansamblu, rezervele de potențiali migranți interni din mediul rural s-au redus substanțial.

Totodată se evidențiază o redirectionare a fluxurilor migratorii spre orașele mari, unde spectrul de activități economice este non-agricol. Spre municipiile Chișinău și Bălți este direcționată 1/3 din populația anuală care își schimbă locul de trai.

Perioadei actuale îi este specifică și tipul de migrație internă a populației oraș-oraș, care se manifestă prin reducerea numărului de locuitori în orașele mici și centrele raionale, cu o ulterioară suplinire a efectivului orașelor mari. Având în vedere că populația tânără, reproductiv activă, este mai mobilă, implicată mai mult în schimbarea locului de domiciliu, sporul natural pozitiv înregistrează localitățile în care numărul de locuitori sporește în urma migrației interne a populației.

Referințe bibliografice

1. Analiza Situației Populației în Republica Moldova. UNFPA, CCD. // Coord. Gagauz O. Chișinău, 2016, p. 54-60.
2. Zagorodnaia E.M., Zelenciuc V.S. Populația RSS Moldovenești. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1983.
3. Migrația internă în România. Anuarul Statistic 2016. Institutul Național de Statistică din România.
4. Recensământul Populației 2004. Vol. 2. Migrația Populației. Chișinău, 2006, p. 68-71.
5. Statistica curentă privind migrația internă, tabelele MG-01, MG-02, MG-03, MG-04, MG-05.
6. Поалелунжъ О. Миграция в Молдове. В: Основные вызовы демографической безопасности: сходства и различия в Молдове и Беларуси. Кишинэу: Știința, 2010.
7. Paladi G., Gagauz O., Penina O. Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințele economice și sociale. Chișinău: Policolor SRL, 2009, p. 118-121

STRUCTURA PE VÂRSTE ȘI SEXE A EMIGRANȚILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana TABAC, cercetător științific,
CCD, INCE

Summary. *This article analyses the changes that have occurred in the age structure and sex of migrants from Republic Moldova in the period 2001-2011. As sources were used census data from 2001 and 2011 round spent in the host countries of the EU and Russia. According to the data analysed in the period 2001-2011 increased intensity of migration in all young and working age groups- 25-49 years. Compared to 2001, in 2011 the number of female migrants has increased about twice, and the high masculinity ratio in 2001-107 men to 100 women, decreased by 2011 registering 84 men per 100 women.*

Keywords : *emigration of Republic of Moldova, structure of emigrants by age and sex.*

În societatea contemporană migrația a devenit unul din factorii principali care influențează evoluția populației. Țările care primesc o creștere migrațională pozitivă aproape că întotdeauna își întinerec populația, iar țările cu un spor migrațional negativ îmbătrânesc mai rapid. Migrația internațională este unul dintre factorii determinanți ai schimbărilor în mărimea populației în majoritatea țărilor din Europa. Datorită intensității îndelungate a migrației în țările din Europa Centrală și de Vest populația a crescut continuu, iar în țările din Europa de Sud declinul populației s-a amânat. Dimpotrivă, migrația a grăbit depopularea în țările din Europa de Nord – Estonia, Lituania, Letonia și Republica Moldova.

Migrația poate determina schimbări în structura pe vârste și sexe a populației atât a țărilor care primesc migranți, cât și a țărilor donatoare de migranți. O structură pe vârstă tânără a populației de care dispune Singapore și Arabia Saudită s-a format ca urmare a imigrației continue a populației în vârstele tinere. De asemenea, în regiunile cu o răspândire majoră a profesiilor "masculine" se deformează proporția pe sexe a populației, mai ales în vârstele apte de muncă (spre exemplu Qatar, Kuwait etc.).

Migrația determină și compoziția etnică a populației. Potrivit datelor din anul 2015, în prezent 27,4% din populația Elveției este născută în străinătate, în Suedia și Irlanda acest procentaj constituie 16,4 și 16,2%, în SUA – 12,9%, în Spania – 12,7% și în Italia – 9,5%. Însă sunt țări în care proporția populației străine constituie circa jumătate din populația totală și chiar mai mult (Luxemburg – 44,2%, Lichtenstein – 63,8%, Emiratele Arabe – 84%) [1]. Conform concepției cu privire la a treia tranziție demografică, datorită nivelului înalt al migrației și nivelului scăzut al fertilității se va modifica radical compoziția național-etnică în majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Vest și SUA [2].

Portrivit datelor din *Fig. 1*, migrația internațională va fi factorul principal care va contribui la creșterea populației în Țările Scandinave, Marea Britanie, Elveția și Austria, va reduce declinul populației în Franța, Germania, Republica Cehă, Italia, Spania. Migrația internațională va fi factorul catalizator de reducere a populației în unele țări din Europa de Nord, în Georgia și Republica Moldova. Slovenia, Croația, România, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania și Georgia sunt țările care vor pierde populație din cauza migrației, însă cea mai mare pierdere o va avea

Republica Moldova – 31,4%. Conform prognozei, împreună cu sporul natural negativ (11,3%), până la mijlocul secolului al XXI-lea populația Republicii Moldova se va micșora cu 41,7%.

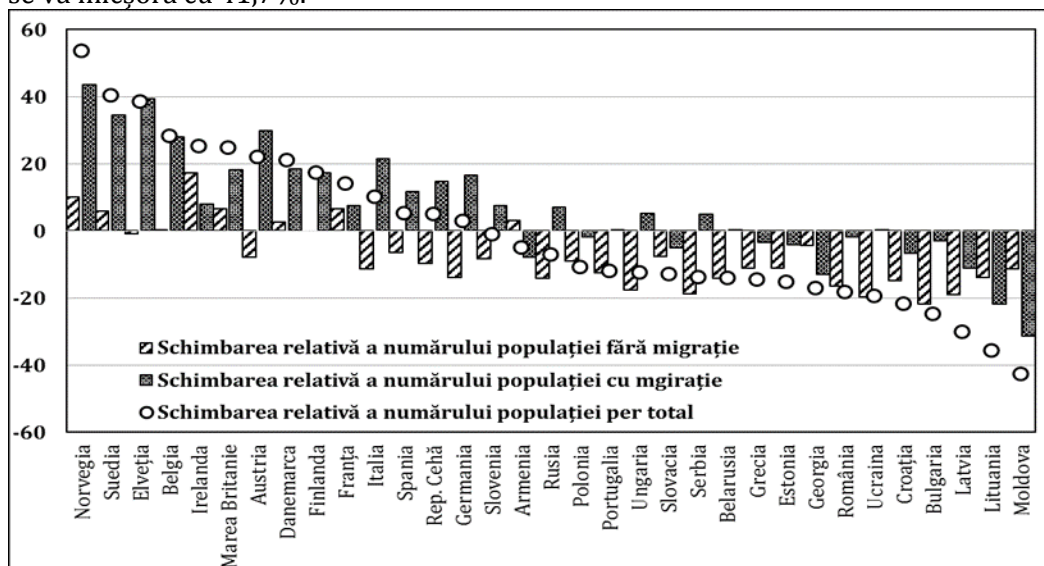

Fig. 1. Schimbarea relativă a populației, %, anii 2015-2050

Sursa: <http://www.populationeurope.org/>

Pentru estimarea schimbărilor care s-au produs în structura pe vârste și sexe a populației Republicii Moldova, este important să prezentăm câteva informații cu privire la datele utilizate în acest articol. Despre lacunele datelor oficiale în domeniul migrației internaționale s-a scris în mai multe lucrări ale autorilor autohtoni [3,4], din care motiv în această analiză vor fi utilizate datele cu privire la imigranții din Republica Moldova înregistrați de țările-gazdă. Ca surse de date sunt utilizate rezultatele recensămintelor populației din țările din Uniunea Europeană și Federația Rusă. Datele recensămintelor din țările-gazdă au fost utilizate luând în considerație și faptul că acestea prezintă acel stoc al populației care nu mai locuiește pe teritoriul Republicii Moldova, ci care și-a schimbat reședința obișnuită în străinătate.

Indiferent de intensitatea cu care se desfășoară migrația, profilul pe vârste al migranților practic rămâne același în majoritatea țărilor. De regulă, în procesul de migrație ponderea copiilor este mai mică, pe când proporția migranților în vârstele tinere apte de muncă este cea mai înaltă, după care aceasta treptat scade spre vârsta de pensionare. Structura pe vârste a emigranților din Republica Moldova are un profil asemănător, în migrația internațională cel mai activ sunt implicate persoanele tinere și apte de muncă. Potrivit datelor prezentate în Fig. 2, atât în anul 2001, cât și în anul 2011 cea mai mare pondere a migranților a fost în vârstele 25 și 39 de ani și constituia între 11 și 12,5% din totalul migranților. Structura pe vârste a migranților în anul 2011 demonstrează o creștere a procentului migranților nu doar în intervalul vârstelor de 30-39 de ani (cu circa

1,5%), dar și în vârstele 45-59 de ani (1-2,4%). Dimpotrivă, în vârstele de 60 de ani și mai mult, proporția migrantilor s-a redus față de nivelul înregistrat cu zece ani în urmă.

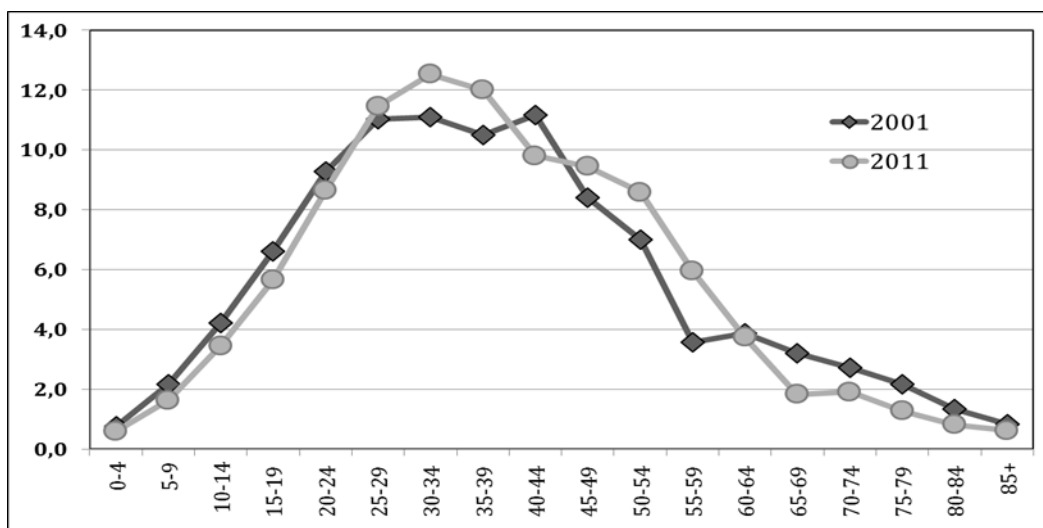

Fig. 2. Structura emigranților pe grupe de vârstă, %, anii 2001 și 2011

Sursa: Recensămintele de runda 2001 și 2011 din țările UE (Eurostat) și Rederația Rusă (Comitetul de Stat de Statistică al Federației Ruse).

La prima vedere, în anii prezentați ponderea pe vârste a migrantilor s-a schimbat în măsură mică, însă intensitatea cu care a emigrat populația a crescut către anul 2011 în proporții foarte mari (Fig. 3). Cel mai important lucru care trebuie menționat este faptul că intensitatea migrației a crescut la toate grupele de vârste, doar cu mici excepții. Dacă e să analizăm comparativ anul 2001 și 2011, atunci vedem că în cea mai mare măsură intensitatea emigrației a fost în cele mai active și apte de muncă vârste – 25-49 de ani. Conform datelor anului 2011, 360 de persoane din 1000 de persoane cu vârstele cuprinse în intervalul 30-34 ani și 370 persoane din 1000 cu vârstele între 35-39 ani au fost emigranți de lungă durată. Alte grupe de vârstă în care intensitatea emigrației a fost ridicată sunt: 40-44 de ani – 310 persoane din 1000 de persoane de aceeași vârstă, 260‰ în grupele de vârste 25-29 de ani și 45-49 de ani, 210‰ în vârstele 50-54 de ani.

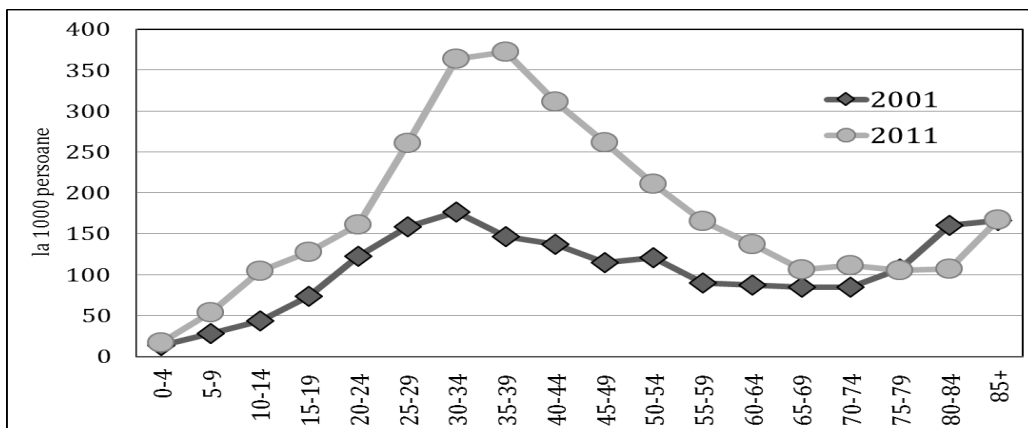

Fig. 3. Intensitatea emigrației populației pe grupe de vârste (la 1000 de persoane de vârsta respectivă), anii 2001 și 2011

Sursa: Calculele autorului în baza datelor recensămintele de runda 2001 și 2011 din țările UE (Eurostat) și Rederația Rusă (Comitetul de Stat de Statistică al Federației Ruse) și a calculelor O. Penina, D. Jdanov, P. Gregoriev [5].

Emigrația bazată pe gen a fost mai puțin pronunțată în anul 2001, datele arată că diferența dintre numărul absolut al bărbaților-emigranți și femeilor-emigranți este nesemnificativ (Fig.4). În schimb, pe lângă faptul că în perioada 2001-2011 activitatea migrațională a crescut la ambele sexe, numărul femeilor-migranți a fost mai mare cu cca 50 mii persoane, lucru care este explicat prin emigrația înaltă a femeilor și scăzută a bărbaților în Italia. În valori relative, în anul 2001 proporția femeilor în totalul emigranților a constituit 48%, iar către anul 2011 a crescut până la 54%.

Fig. 4. Distribuția emigranților pe sexe, anii 2001 și 2011 (mii persoane)

Sursa: Recensămintele de runda 2001 și 2011 din țările UE (Eurostat) și Rederația Rusă (Comitetul de Stat de Statistică al Federației Ruse).

Un alt indicator care demonstrează mai clar schimbările care s-au produs în structura pe sexe a migrantilor este raportul de masculinitate (sau sex-ratio), care calculat pentru diferite grupe de vârstă arată modificările în tendințele cu privire la emigrarea femeilor și bărbaților în timp. Cel mai important lucru care trebuie menționat când analizăm *Fig. 5* este faptul că raportul de masculinitate calculat în baza datelor recensămintelor rundei 2011 este simetric opus celui care a fost în anul 2001. Reieșind din rezultatele obținute, în anul 2001 în structura emigranților predominantă a fost populația masculină, iar în anul 2011 - populația feminină, cu o concentrație semnificativă în grupele apte de vârstă. Dacă în anul 2001 raportul de masculinitate în grupele de vârstă 30-55 ani a fost peste nivelul de 110 bărbați la 100 femei, atunci în anul 2011 raportul bărbaților a fost diferit la toate grupele apte de muncă, însă \leq de 85 bărbați la 100 de femei. Atât dezechilibrele pe sexe, cât și cele pe vârste în structura emigranților au implicații asupra structurii pe vârste și sexe a populației totale.

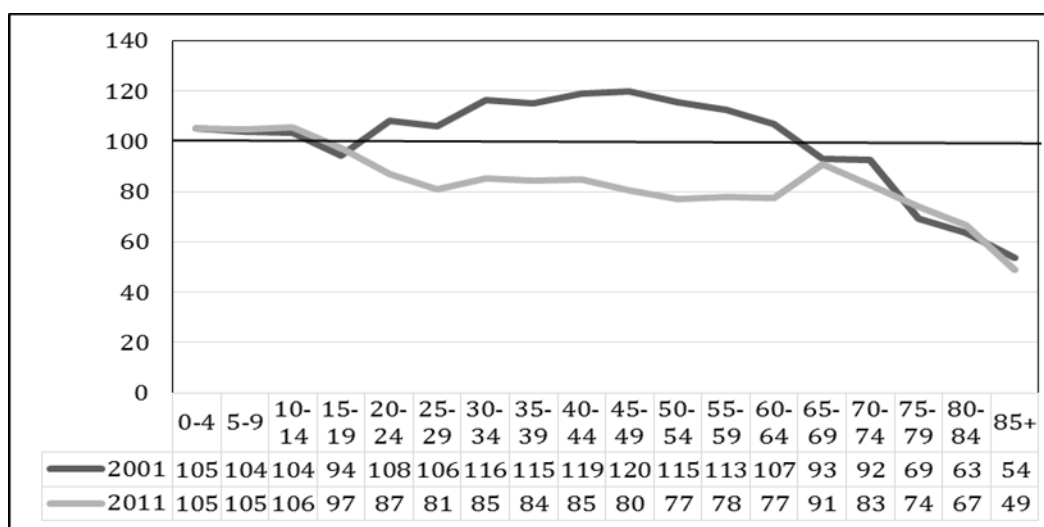

Fig. 5. Raportul de masculinitate al emigranților, anii 2001 și 2011

Sursa: Recensămintele de runda 2001 și 2011 din țările UE (Eurostat) și Rederația Rusă (Comitetul de Stat de Statistică al Federației Ruse).

Impactul migrației asupra structurii pe vârste și sexe a populației se poate vedea și pe piramidele populației din anul 2001 și 2011 (*Fig.6*). Potrivit piramidei anului 2001, distribuția emigranților pe sexe este uniformă și neuniformă pe vârste. În anul 2011 se observă o acumulare mai mare a femeilor-migranți. Baza piramidei demonstrează că în toată perioada analizată persoanele cu vârstele 0-9 de ani foarte puțin au fost implicate în procesul de emigrație, numărul emigranților începând să crească de la vârstele școlare de 10-19 de ani. Cea mai mare acumulare a emigranților în anul 2001 a fost în vârstele tinere de 20-49 de ani. Piramida anului 2011 demonstrează o creștere a migrantilor în toate grupele de vârstă, precum și în vârstele adulte – 50-54 și 55-59 de ani. În valori relative, comparativ cu anul 2001,

În anul 2011 ponderea bărbaților a crescut cu 47%, iar a femeilor – cu 92%, în grupele de vârstă de 30-34 și 35-39 de ani proporția bărbaților s-a mărit cu 57% și 58%, iar a femeilor – cu 113% și 116%. O creștere mai mare a femeilor-migranți au fost în grupele de vârstă de 45-49 de ani (122%), 50-54 de ani (142%) și 55-59 de ani (223%).

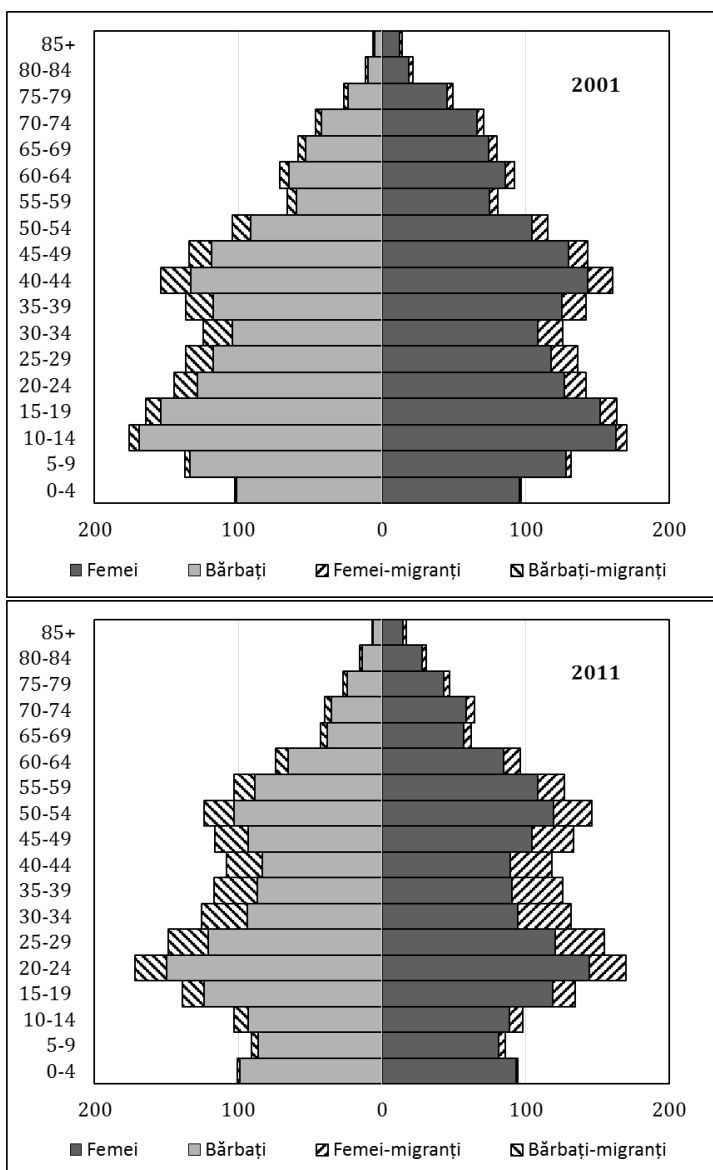

Fig. 6. Distribuția pe vârste și sexe a populației prezente și a emigranților în anii 2001 și 2011, mii persoane

Sursa: Recensămintele de runda 2001 și 2011 din țările UE (Eurostat) și Federația Rusă (Comitetul de Stat de Statistică al Federației Ruse).

În acest articol a fost prezentată dinamica structurii pe vârste și sexe a stocului emigranților în anii 2001 și 2011. De asemenea, s-au întreprins măsuri de a demonstra doar unele aspecte ale impactului emigrației asupra structurii pe vârste și sexe a populației totale. Putem presupune că tendințele de emigrație în masă a populației în vârstele apte de muncă înregistrate în ultimii ani va avea un impact negativ asupra evoluției de lungă durată a structurii pe vârste a populației.

În prezent, în Republica Moldova tot mai mult se discută problema îmbătrânirii demografice [6] și impactul acesteia asupra dezvoltării socioeconomice a țării, însă această problemă nu poate fi rezolvată fără o dezvoltare demografică pozitivă. În acest sens, structura pe vârste și sexe a populației este un factor important care poate contribui la dezvoltare sau dimpotrivă, poate crea un regres al societății în întregime. O pierdere atât de imensă a populației tinere va contribui la prosperarea societăților de destinație a emigranților și nu la dezvoltarea Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

1. <http://www.populationeurope.org/>
2. Coleman D.A. Immigration and ethnic change in low-fertility countries: a third demographic transition. În: Population and Development Review 32(3), 2006. p.401-446.
3. Poulain M. ș.a. Raport de evaluare a datelor pentru Republica Moldova. Organizația Internațională a Migrației. Chișinău, 2011.
4. Tabac T. Emigrația moldovenilor în Italia în perioada anilor 1992-2014: statistica națională versus statistica Italiei. Creșterea economică în condițiile globalizării, Ediția a X-a, 2015, p.74-85.
5. Penina O., Jdanov D. A., Grigoriev P. Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova. MPIDR Working Paper WP-2015-011, (2015). Rostock, Max Planck Institute for Demographic Research.
6. Buciuceanu-Vrabie M. Indicele de îmbătrânire activă în Republica Moldova. Policy Paper, 2016.

RISCU DE SĂRĂCIE A PERSOANELOR ÎNCADRATE ÎN MUNCĂ

Ana TOMCEAC, cercetător științific,
CCD, INCE

Summary. *Poverty population falling into the workforce is a highly sensitive issue because it has a profound impact on the sustainable development of the labor market in Moldova and has a role in the adoption of measures and policies for economic growth. The research was focused on analysis of poverty risks falling population in employment in 2014, identifying determinants that generate economic vulnerability of this category of people. In the study it was used NBS calculations based on data of Household Budget Survey 2014. Assessing poverty profile work, we find that the problems, which determine the risk of poverty in Moldova are similar to the challenges outlined in the OECD activity on rural development. The dimensions of the problem are significant, so every third person of the poor are busy employees. The article suggested some recommendations to promote labor market policies, development of social infrastructure at the local level, system reform of salary, pension, social security and improving the methodological approach Assessment this phenomenon, which are applied at European level.*

Keywords: *poverty, poverty risks of people employed, impact factors, the living standards of workers, workforce.*

Diminuarea veniturilor populației muncitoare a provocat pauperizarea în rândul lor. Categoriile sociale tradiționale expuse riscului de sărăcie - familiile cu mulți copii, incomplete, cu persoane cu handicap și persoanele în vârstă înaintată - au fost completate cu persoane încadrate în câmpul muncii, la care salariile sunt extrem de scăzute și nu-și pot asigura lor și familiilor un nivel de trai decent. În situația actuală, dezvoltarea durabilă a pieței muncii reprezintă una din cele mai importante probleme de ordin social economic din Republica Moldova care reflectă relația dintre ocuparea și nivelul de trai al lucrătorilor și familiilor acestora. Având în vedere că sărăcia populației încadrate în muncă depinde de o gamă largă de factori, în cadrul acestei analize au fost divizați în două grupuri. Primul grup de factori este determinat de veniturile populației, iar al doilea grup nu are legătură cu veniturile (sănătatea, educația etc.). Pentru a determina nivelul sărăciei, au fost testate diverse metodologii de estimare a sărăciei aplicate și analizate de către experții Băncii Mondiale, ONU, PNUD Moldova, OCDE, anume evaluarea multidimensională a sărăciei. În aspect multidimensional, se consideră săraci persoanele afectate de: excluziunea economică care include ocuparea; bunăstarea precară economică care se referă la venituri; lipsa oportunităților la educație, sănătate, servicii [7].

Aplicarea metodologiei de evaluare multidimensională a sărăciei în țara noastră poate fi realizată de către BNS în baza cercetărilor speciale în domeniile respective. Estimarea dimensiunilor sărăciei persoanelor încadrate în muncă prezentate în acest articol a fost efectuată în baza aplicării metodei naționale de calcul a sărăciei absolute (vezi *Boxa*).

Privind metodologia de estimare a sărăciei, în prezentul articol a fost aplicată metoda națională de calcul a sărăciei absolute aplicată de către BNS și metoda de calcul a sărăciei relative stabilită și calculată la nivel european. Nivelul cheltuielilor de consum este principalul indicator al bunăstării populației, folosit ca bază pentru măsurarea sărăciei și inegalității. Metodologia de calcul a indicatorilor sărăciei aplicată în cercetarea actuală a fost aplicată din 2006 și prevede doar indexarea valorii pragului sărăciei absolute în funcție de evoluția prețurilor, ceea ce constituie un avantaj, deoarece reflectă dinamica fenomenului.

Sărăcia relativă se exprimă prin diferența dintre bunăstarea persoanei și nivelul bunăstării societății în care trăiește. *Pragul relativ al sărăciei* se concentrează asupra relativității; acest prag este stabilit la nivelul de 60% din mediana cheltuielilor de consum pe adult echivalent ale gospodăriei casnice.

Chiar dacă eșantionul cercetării nu este reprezentativ în ceea ce privește sărăcia în rândul persoanelor încadrate în muncă la nivel național, datele obținute din Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) permit analiza profilului sărăciei și evaluarea impactului politicilor și programelor orientate spre reducerea sărăciei.

Sărăcia persoanelor încadrate în muncă reprezintă rezultatul unei varietăți de motive interdependente, care sunt combinate în următoarele grupe: economice (șomaj, salarii mici, productivitate scăzută, lipsa de competitivitate a industriei); sociale (invaliditate, limită de vârstă, incidență ridicată); demografice (familii monoparentale, un număr mare de persoane aflate în întreținere în familie); nivelul de educație și calificare (nivel scăzut de educație, lipsa de pregătire); locul de trai (dezvoltarea economică inegală a teritoriilor). Din analiza principalelor caracteristici ale gospodăriilor casnice rezultă că principalele cauze ale sărăciei în rândul persoanelor ocupate sunt rezultatul diferitor probleme existente pe piața muncii, cum ar fi șomajul, programul de lucru parțial stabilit involuntar, salariile mici sau insuficiente.

Cercetările în domeniu demonstrează că problemele care determină riscul sărăciei în Republica Moldova sunt similare cu provocările descrise în activitatea OCDE [1] privind dezvoltarea rurală, unde locuiește mai mult de jumătate (57,5 la sută) din populația Republicii Moldova. Având în vedere multidimensionalitatea fenomenului sărăciei, evidențierea factorilor specifici care produc și susțin sărăcia celor încadrați în muncă prezintă un rol important în promovarea măsurilor de prevenire și combatere a acestui fenomen. Printre factorii social economici ai sărăciei cu impact asupra bunăstării populației încadrate în muncă pot fi menționați: dezechilibrările economice, care contribuie la polarizarea veniturilor obținute; inegalitatea accesului la infrastructură și servicii sociale; capacitatea limitată a economiei de a crea noi locuri de muncă.

În 2014, conform datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), circa 136 mii de persoane (sau 11%) din populația încadrată în muncă au fost sub pragul sărăciei absolute (*Tablelul 1*). Astfel, cheltuielile medii ale acestora au fost mai mici sau egale cu quantumul pragului absolut al sărăciei - de 1257 lei/lună pe adult echivalent și 227 mii (sau 18,4%) au fost relativ sărăci.

Tabelul 1. Indicatorii sărăciei în anul 2014

	Total persoane	Persoane încadrate în muncă (de 15+ ani)	Persoane ocupate
Pragul absolut al sărăciei (lei)	1257		
Rata sărăciei absolute, %	11,4	11	11,6
Pragul relativ al sărăciei (lei)	1362,6		
Rata sărăciei relative, %	18,2	18,4	*

Notă: * nu sunt date

Categoria persoanelor de 15 ani și peste include atât persoane ocupate pe piața muncii, cât și pensionari și șomeri.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

În comparație, în țările UE persoanele expuse riscului de sărăcie sau excluziunii sociale au constituit 24,4% din totalul populației [2]. Deosebit de puternică este influența factorului de ocupare asupra reducerii riscului de sărăcie în orașele mari, unde rata sărăciei pentru cei încadrați în muncă constituie circa 1,9%. Rata sărăciei pentru persoanele care locuiesc în orașele mici este de 8,1%, iar pentru cei care locuiesc în mediul rural – 15,9% (Tabelul 2). Atât în cazul mediului rural, cât și în cazul orașelor mici, ratele de sărăcie pentru persoanele încadrate în muncă au fost influențate de situația din sectorul agricol, domeniu în care se înregistrează cele mai mici venituri.

Tabelul 2. Rata sărăciei absolute pe medii de reședință, 2014 (în %)

	Orașe mari	Orașe mici	Rural
Total persoane	2,2	8,4	16,4
Persoane de 15+ ani	1,9	8,1	15,9

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

În 2014 sărăcia predomină în mediul rural, 8 din 10 persoane sărace încadrate în câmpul muncii locuiau la sate, înregistrându-se o majorare de la 65,7% în 2006 până la 81,3% în 2014 (Tabelul 3). Neconcordanța dintre cererea și oferta de locuri de muncă și veniturile reduse în rândul lucrătorilor reprezintă unele dintre cauzele răspândirii sărăciei în mediul rural. La acestea se mai adaugă vulnerabilitatea sectorului agricol, insuficiența de alternative ocupaționale în alte sectoare economice și, respectiv, migrația forței de muncă. În multe sate familiile vulnerabile au acces limitat la infrastructura socială, cum ar fi centre de plasament, de perfecționare. De asemenea, dispun de resurse limitate și capacitate redusă de a oferi suport și servicii pentru familiile sărace ca să identifice și să valorifice locurile de muncă stabile.

Tabelul 3. Sărăcia populației în funcție de locul de reședință, 2014

	Total persoane			Persoane încadrate în muncă		
				[de 15+ ani]		
	Rata sărăciei absolute,%	Structura populației sărace,%	Riscul sărăciei	Rata sărăciei absolute,%	Structura populației sărace,%	Riscul sărăciei
oraș	5	18,7	0,44	4,7	18,7	0,43
sat	16,4	81,3	1,44	15,9	81,3	1,45
Total	11,4	100		11	100	

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

Cercetările în domeniu evidențiază că persoanele încadrate în muncă sunt afectate de sărăcie - 11,6 la sută din ei aflându-se în sărăcie absolută. Nivelul înalt de ocupare a forței de muncă în agricultură (în 2014 - peste 53%, în 2015 - 55,3% din populația ocupată rurală) determină venituri mici și insuficiente pentru depășirea sărăciei. Familiile în componența cărora sunt angajați în sectorul agrar au de aproape 4 ori mai multe șanse să trăiască în sărăcie decât familiile în componența cărora sunt angajați în alte sectoare. Având o rată de ocupare a forței de muncă în mediul rural cu circa 4 p.p mai joasă față de mediul urban (41,8%) [3], nivelul sărăciei acestora este cel mai înalt - 15,9% față de 4,7% din cei din oraș.

Astfel, populația din mediul rural este supusă riscului sărăciei de 1,45 ori mai mult decât totalul persoanelor încadrate în muncă (Tabelul 3). Această tendință provocată de lipsa de acces la infrastructură și servicii sociale de bază creează condiții de pauperizare continuă ale membrilor acestora. Factorii determinanți ai sărăciei persoanelor încadrate în muncă sunt următorii: *venitul; statutul ocupațional; șomajul; nivelul de educație; caracteristicile demografice* (Fig. 1).

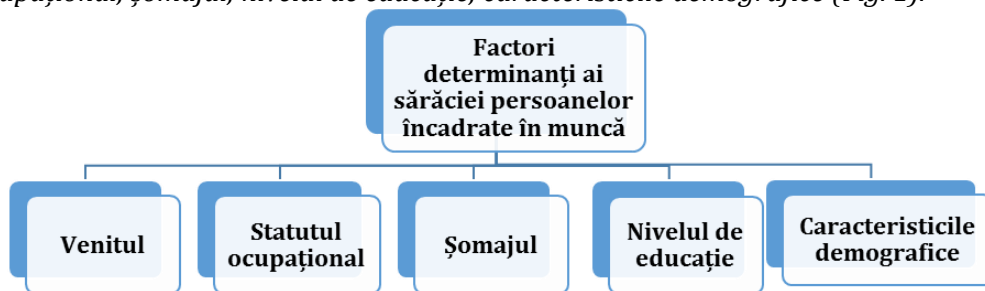

Fig. 1. Factorii determinanți ai sărăciei persoanelor încadrate în muncă

1. *Venitul*: Obținerea unui loc de muncă oferă mai multe beneficii, cel mai important fiind asigurarea unei surse de venit. Analiza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice arată însă că locul de muncă nu constituie o garanție împotriva sărăciei. Distribuția gospodăriilor după mărimea medie a veniturilor disponibile bănești ne demonstrează că în 2014 circa 38,6 la sută din gospodăriile cercetate în componența cărora sunt persoane angajate dispun de un venit mediu

disponibil mai mic de 1200 lei, ceea ce este mai jos decât cuantumul pragului absolut al sărăciei. În mediul rural situația este și mai dificilă – 55,6 la sută dintre persoanele gospodăriilor cercetate în componența cărora sunt persoane angajate dispun de un venit mediu disponibil mai mic de 1200 lei.

Principala sursă de venit a persoanelor încadrate în muncă care se află în sărăcie absolută sunt salariile, venitul din activitatea agricolă, din afaceri - profitul și venitul mixt și din proprietate. Pentru persoanele nelucrătoare veniturile survin din beneficii sociale și alte transferuri curente primite, inclusiv și remitențele din afara țării. Este important să accentuăm că salariile și alte plăți monetare care provin din ocupare constituie un aspect important al calității muncii. Cu toate acestea, numai 25,3% din cei săraci declară activitatea salariată ca principala sursă de venit (*Tabelul 4*).

Totodată, dezvoltarea economică inegală înregistrată în localitățile rurale și urbane cauzează diferențieri substanțiale în ceea ce privește veniturile populației active. Asigurarea cu locuri de muncă bine plătite în ramurile neagricole din mediul rural a fost permanent foarte redusă, din cauza că serviciile și industria sunt localizate prioritar în orașe. Cel mai mare risc de a fi sărac prezintă cei la care principala sursă de venit este din activitatea salariată în *sectorul agricol* și este mai mare de 2,2 ori față de totalul populației sărace care furnizează forța de muncă.

Marea majoritate a persoanelor sărace încadrate în muncă combină veniturile din activitatea agricolă pe cont propriu (19,2%) cu beneficiile de asistență socială (47,2% în total), pensiile fiind cea mai răspândită formă de sprijin - 36,2 la sută din cei săraci.

Tabelul 4. Sărăcia populației încadrate în muncă după principala sursă de venit, 2014

	Rata sărăciei absolute,%	Structura populației sărace,%	Riscul sărăciei
Activitatea agricolă pe cont propriu	21,3	19,2	1,94
Activitatea salariată în sectorul agricol	24,2	9	2,2
Activitatea de întreprinzător, meșteșug, liberă profesie	5,5	2	0,5
Activitatea salariată în sectorul de stat non-agricol	7	7,4	0,64
Activitatea salariată în sectorul privat non-agricol	5,6	8,9	0,51
Pensie	12,9	36,2	1,17
Plăți sociale	17,4	5,6	1,58
Întreținere	7,9	5,4	0,72
Remitențe	6,2	5,3	0,56
Altă sursă de venit	6,2	0,9	0,56
Total	11	100	100

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

Cercetările în domeniu evidențiază un nivel înalt de diferențiere a salariilor în funcție de activitatea economică. Inegalitatea în domeniul salarizării se manifestă începând cu stabilirea bazei pentru calcularea salariilor de funcție, care trebuie să reprezinte suma ce asigură strictul necesar pentru existență și întreținerea familiei muncitorului [4]. Începând cu 1 octombrie 2014, în sfera bugetară a fost stabilit cuantumul minim al salariului tarifar pentru prima categorie de salarizare în cuantum de 1000 lei lunar pentru un program complet de lucru de 169 de ore (în medie pe lună) și constituie baza pentru calcularea salariilor de funcție pentru angajații bugetari. Cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, începând cu 1 mai 2014 s-a stabilit în mărime de 1650 lei pe lună sau de 1,6 ori mai mare față de cel în sectorul bugetar (în prezent 2100 lei), dar pentru angajații din ramura agriculturii și silviculturii este de 1560 lei pe lună, cu modificările și completările ulterioare [5]. Aproape două treimi din salariații care au lucrat în luna septembrie 2014 în întregime și ziua deplină (64,3 %) au beneficiat de un salariu care nu depășea media națională (4089,7 lei/lună). În agricultură, silvicultură și pescuit circa 82 la sută din totalul de salariați au beneficiat de un salariu mai mic decât salariul mediu pe economie.

De regulă, persoanele care lucrează cu normă întreagă ar trebui să fie mai puțin probabil să trăiască în sărăcie decât cei care lucrează cu jumătate de normă. Cercetarea privind repartizarea populației după mărimea medie a salariilor din septembrie 2014 a relevat că avem un grup de lucrători cu normă întreagă care obțin un venit salarial sub pragul sărăciei: la circa 4,6% salariați câștigul salarial a fost sub cuantumul pragului sărăciei absolute (1257,0 lei/lună) [6].

Tabelul 5. Rata sărăciei absolute și structura populației în funcție de statutul social economic, 2014, %

	Total persoane			Persoane încadrate în muncă (de 15+ ani)		
	Rata sărăciei absolute	Structura populației sărace	Structura populației	Rata sărăciei absolute	Structura populației sărace	Structura populației
Fermieri	19,8	15,7	9	19,6	16,2	9,1
Angajați în sectorul agrar	25,5	12,1	5,4	25,1	11,9	5,2
Angajați în sectorul non-agrar	6,8	20,5	34,5	5,9	18	33,6
Întreprinzători	-	-	0,3	-	-	0,3
Pensionari	14,6	38,7	30,3	14	42,7	33,8
Alții	7,3	13	20,4	6,9	11,2	18
Total	11,4	100	100	11	100	100

Conform statutului social economic al capului gospodăriei, 42,7 la sută din totalul celor săraci încadrați în câmpul muncii reprezintă gospodăriile unde capul acesteia este pensionar și 18 la sută angajați în sectorul non-agricol. Totodată, gospodăriile unde capul acesteia este angajat în sectorul agrar sunt cele mai sărace, fiecare a patra (25,1%) și fiecare a cincea gospodărie (19,6%) unde capul gospodăriei este fermier au fost în sărăcie absolută (Tabelul 5).

Dependența de transferurile sociale sau de remitențele primite de la familie sau rude, de asemenea, sporește riscul sărăciei. Remitențele de la cei plecați la muncă peste hotare au un impact pozitiv în menținerea bunăstării familiilor acestora și lipsa acestora poate provoca creșterea nivelului sărăciei. Conform CBGC,

dacă gospodăriile nu ar fi beneficiat de remitențele celor plecați, rata sărăciei absolute în anul 2014 ar fi putut crește până la 26,7%, ceea ce este de 2,3 ori mai mult decât rata sărăciei în realitate.

2. *Statutul ocupațional.* Ocuparea este un factor care contribuie la reducerea riscului de sărăcie. În 2014 fiecare a treia persoană din cei săraci ocupați a fost salariat. Așadar, 31,8 la sută din cei săraci au un loc de muncă plătit. Deținerea unui loc de muncă în afara sectorului agricol micșorează probabilitatea de a fi sărac, rata sărăciei pentru angajații din sectorul non-agrar constituia circa 5,9% sau de aproape două ori mai puțin față de media națională. Ocupația capului gospodăriei este strâns legată cu riscul de a fi supus sărăciei. Situația se schimbă brusc în cazul celor care sunt ocupați dar nu sunt salariați, rata sărăciei în acest caz crește (14,8%) și constituie de aproape două ori mai mult față de nivelul celor salariați. Această situație în rândul celor ocupați scoate în evidență nu numai nesiguranța în ocuparea forței de muncă, ci și faptul că nu orice fel de ocupare reprezintă în mod automat o ieșire din sărăcie. După statutul ocupațional (*Tabelul 6*), cu cele mai scăzute rate ale sărăciei sunt salariații și lucrătorii pe cont propriu, în afara agriculturii (7,8% și respectiv 6%). Chiar dacă sărăcia în rândul celor ocupați s-a micșorat față de 2006 de la 26,6 % până la 11,6, situația este destul de complicată. Conform statutului ocupațional, dintre cei săraci 68,2% sunt nesalariați, iar 63,7% sunt persoanele din rândul lucrătorilor pe cont propriu în agricultură. Riscul de sărăcie pentru aceste persoane este de 1,4 ori mai mare decât pentru totalul populației ocupate.

Tabelul 6. Rata sărăciei absolute și structura populației în funcție de statutul ocupațional, 2006 și 2014 (în%)

	2006			2014		
	Rata sărăciei absolute	Structura populației sărace	Structura populației	Rata sărăciei absolute	Structura populației sărace	Structura populației
Statutul ocupațional						
Salariat	21,7	47,5	58,3	7,8	31,8	46,8
Nesalariat	33,5	52,5	41,7	14,8	68,2	53,2
din care:						
- Patron [avea salariați]	2	0	0,5	-	-	0,2
- Lucrător pe cont propriu, în afara agriculturii	23,7	6,3	7,1	6	2,6	5
- Lucrător pe cont propriu, în agricultură	34,7	39,5	30,4	16,3	63,7	45,2
- Ajutor familial neremunerat	46,2	6,6	3,8	8,3	1,9	2,7
Total	26,6	100	100	11,6	100	100

Notă: lipsă date. Pentru datele evidențiate (în bold) numărul de cazuri în eșantion este mai mic de 100, se recomandă a fi analizate cu precauție.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

Probabilitatea de a fi printre cei săraci a fost mai mic pentru persoanele angajate în industrie, construcții, transporturi, comunicații, administrație publică etc. Rata sărăciei în acest grup de angajați în anul 2014 a fost mai mic decât rata sărăciei la cei total ocupați (*Tabelul 7*).

Tabelul 7. Rata sărăciei absolute persoanelor ocupate pe activități economice și sex, 2014 (în %)

	Rata sărăciei absolute		
	Total	Bărbați	Femei
Total ocupați	11,6	12,2	11
Agricultură, economia vânatului, silvicultură și pescuitul	16,6	17,5	15,9
Industrie	7,4	7,6	7,2
Construcții	6,6	7	2,7
Comerț, hoteluri și restaurante	4	4,2	3,9
Transporturi și comunicații	3,5	2,7	5
Administrație publică, învățământ, sănătate, asistență socială	6,9	8,7	6,3
Alte activități	4,4	4,9	4

Notă: Pentru datele evidențiate (în bold) numărul de cazuri în eșantion este mai mic de 100, se recomandă a fi analizate cu precauție.

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

3. *Șomajul.* Între sărăcia persoanelor încadrate în muncă și șomaj există o relație foarte strânsă: fiecare al patrulea șomer se află în șomaj mai mult de un an, majoritatea din ei fiind în vârstă de 25-49 ani. Excluziunea de pe piața muncii și lipsa venitului salarial contribuie la creșterea riscului sărăciei pentru familiile în componența cărora sunt șomeri față de cei care au un loc de muncă [3].

Tabelul 8. Riscul sărăciei absolute⁴ a persoanelor ocupate în funcție de nivelul educațional și sex, 2014

	Rata sărăciei absolute, %			Riscul sărăciei absolute
	Total	Bărbați	Femei	
Total ocupați	11,6	12,2	11	
din care cu studii:				
Superior	1,4	2,1	0,9	0,12
Mediu general și de specialitate	9,9	10,6	9,2	0,85
Gimnazial, primar și fără studii	21,7	22,4	21,2	1,87

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, www.statistica.md

4. *Nivelul de educație.* Un rol important în combaterea sărăciei îl are nivelul de instruire și educație a forței de muncă, deoarece constituie o premisă importantă pentru obținerea unui loc de muncă și asigură reproducerea forței de muncă calificată și receptivă la cerințele pieței muncii. Incidența și riscul sărăciei celor

⁴ *Riscul la sărăcie* prezintă un indicator prin care analizăm efectele transferurilor sociale și este definit ca raportul dintre nivelul de sărăcie pentru un anumit grup demografic sau socioeconomic al populației la nivelul de sărăcie în populația generală. Cu cât este mai mare valoarea indicelui, cu atât mai mult acest grup este reprezentat în populația săracă. O valoare a indicelui egal cu 1 indică faptul că grupul este expus la același risc de sărăcie ca și populația în ansamblu.

ocupați scade în mod substanțial odată cu atingerea unor niveluri mai ridicate de educație (vezi *Tabelul 8*). Cea mai înaltă rată a sărăciei absolute este înregistrată la persoanele ocupate cu studii gimnaziale, primare și fără studii, fiind mai pronunțată în rândul bărbaților (22,4%) decât al femeilor (21,2%). În 2014 fiecare a cincea persoană cu un asemenea nivel de instruire se afla printre cei săraci (21,7%). Cei cu studii superioare tind să aibă locuri de muncă mai bine plătite, cum ar fi cele din domeniul managementului, ocupații profesionale și conexe, decât cei cu studii medii generale și de specialitate.

Analiza riscului sărăciei, în funcție de nivelul de educație, ne demonstrează că nivelul de pregătire profesională reduce riscul de sărăcie a persoanelor ocupate: persoanele cu studii superioare și cu studii medii generale și de specialitate sunt supuși unui risc al sărăciei mai mic decât totalul populației ocupate.

Un risc crescut de sărăcie se observă la populația ocupată cu studii gimnaziale, primare și fără studii. Riscul de sărăcie pentru această categorie este aproape de 2 ori (1,87) mai mare decât pentru populația ocupată totală. În 2014, 1,4 % dintre cei ocupați cu studii superioare și 9,9% din cei cu studii medii generale și de specialitate trăiesc sub pragul sărăciei. Acest fapt reflectă impactul altor caracteristici, cum ar fi: cele demografice și statutul social economic al celor din forța de muncă.

Referitor la caracteristicile demografice ale gospodăriilor casnice sărace. Conform analizei datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) efectuată de Biroul Național de Statistică, caracteristicile demografice ale gospodăriei casnice și ale membrilor ocupă un loc important în determinarea riscurilor de sărăcie ale acestora.

- Femeile clasificate ca lucrători săraci sunt mai puțin afectate de sărăcie decât bărbații. Printre cei care au fost încadrați în muncă în 2014, proporția femeilor clasificate ca fiind sărace a fost de 11% față de 12,2 % a bărbaților. Deci, bărbații au un risc mai mare de a se afla în sărăcie absolută decât femeile.
- Mărimea gospodăriei constituie un factor demografic ce contribuie la creșterea riscului de a cădea în sărăcie a familiilor cu membri încadrați în muncă. Riscul de sărăcie crește odată cu creșterea numărului membrilor gospodăriilor casnice. Cele mai vulnerabile au fost gospodăriile formate din cinci și mai multe persoane, rata de sărăcie a cărora a fost de circa 2 ori mai mare (17,9%) decât cea a gospodăriilor formate dintr-o singură persoană (9%) și de 1,6 ori mai mare decât media pentru săracii încadrați în muncă (11%).
- Rata sărăciei crește odată cu creșterea numărului de copii. Familiile cu 3 și mai mulți copii au un risc de sărăcie de 2,2 ori mai mare decât media pentru săracii încadrați în muncă. Rata sărăciei pentru această categorie constituie 24,5%, ceea ce este de 2,3 ori mai mare decât în gospodăriile casnice cu un singur copil și de 2,4 ori mai mare decât în gospodăriile casnice fără copii. În 2014 familia tipică pentru cei săraci din rândul celor care furnizează forța de muncă este familia fără copii (56,6%) și o cincime (21,1%) din ei sunt familii cu un copil.
- Pensionarii nu se expun unui risc deosebit de înalt de sărăcie. Astfel, pensionarea aduce cu sine un trai mai bun față de cei ocupați, atunci când comparăm cu

lucrătorii pe cont propriu: numai 14 la sută din ei sunt săraci față de fermieri, dintre care sunt săraci, 19,6 la sută, și angajații din sectorul agrar - 25,1 la sută.

- Vârsta capului gospodăriei este strâns legată cu riscul de a cădea în sărăcie: gospodăriile unde capul gospodăriei are vârsta de 50 de ani și peste se confruntă cu cel mai ridicat risc de sărăcie, constituind 65,2% din cei săraci. Cele mai sărace gospodării sunt cele unde capul gospodăriei are vârsta de 65 de ani și peste - 14,8 la sută din acest grup de gospodării fiind sărace.

Situația existentă pe piața forței de muncă, caracterizată prin rata mică de ocupare, șomaj persistent pe termen lung, număr mare de persoane implicate în sectorul agricol, nivel de salarizare redus, neconcordanța dintre competențele muncitorilor și cerințele pieței muncii, provoacă sărăcia persoanelor ocupate.

Problemele care împovărează capacitatea unui lucrător de a câștiga un venit peste pragul de sărăcie absolută sunt: veniturile mici, aflarea în șomaj, munca parțială și involuntară. Analiza impactului sărăciei confirmă faptul că implementarea măsurilor de reducere a sărăciei absolute la nivelul sărăciei de 10 la sută din populație nu va avea impact negativ asupra cheltuielilor bugetare.

Totodată, sărăcia persoanelor încadrate în muncă este un fenomen multidimensional, estimarea nivelului acesteia solicitând o abordare metodologică nouă. În estimarea nivelului de sărăcie nu numai veniturile sau cheltuielile joacă un rol determinant, ci și alți factori esențiali, precum: excluderea economică, care include ocuparea; bunăstarea precară economică, care se referă la venituri; lipsa oportunităților: educația, sănătatea, serviciile.

Conform prevederilor Strategiei Europa 2020, care promovează incluziunea socială și reducerea sărăciei, numărul săracilor corespunde sumei persoanelor care sunt expuse riscului sărăciei sau defavorizate material, caracterizați prin intensitatea muncii foarte scăzută și excluderea din viața social economică. Măsurarea nivelului de sărăcie după această abordare oferă oportunitatea de a elabora programe specifice pentru grupuri speciale de populație.

În ce privește rezolvarea problemei de depășire a sărăciei în rândul celor încadrați în muncă, pot fi propuse următoarele domenii de politici:

- stimularea creșterii economice; dezvoltarea sectorului agricol; punerea în aplicare a unor programe specifice de infrastructură socială la nivel teritorial;
- promovarea ocupării forței de muncă și dezvoltarea pieței forței de muncă cu salarii atractive și locuri de muncă care oferă ocuparea pe parcursul întregului an;
- îmbunătățirea mecanismului de salarizare; dezvoltarea continuă a sistemului de asigurări sociale;
- perfecționarea sistemului de pensii [în vederea majorării, indexării, recalculării cuantumului stabilit și implementarea prevederilor stabilite în conceptul de reformarea sistemului existent];
- sprijin social pentru familii, copii și tineri;
- îmbunătățirea serviciilor social medicale acordate copiilor și vârstnicilor cu necesități speciale;
- îmbunătățirea abordării metodologice pentru evaluarea sărăciei multidimensionale și monitorizarea performanței.

Referințe bibliografice

1. IFAD's Rural Poverty Report 2011 – New realities, new challenges: new opportunities for tomorrow's generation, <https://www.ifad.org>
2. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/>
3. Conform datelor din Ancheta Forței de Muncă, www.statistica.md
4. Conform viziunii economiștilor francezi Turgot și Quesnay și prevederilor Legii salarizării a Republicii Moldova nr.847 din 14.02.2002.
5. Hotărârea Guvernului nr. 299 din 23.04.2014 “Cu privire la modificarea punctului 1 din Hotărârea Guvernului nr. 165 din 9 martie 2010” În: Monitorul Oficial nr. 99-102 al Republicii Moldova din 25.04.2014, art. nr. 317.
6. Privind repartizarea populației după mărimea medie a salariilor în septembrie 2014, www.statistica.md
7. Multidimensional Poverty: An Alternative Measurement Approach for the United States?* <http://homepages.wmich.edu/~uwagle/multidimensionalUS.pdf>

SĂNĂTATEA SEXUALĂ FEMININĂ PE PARCURSUL VIEȚII

**Elena CARCEA, cercetător științific,
CCD, INCE**

***Summary.** Sexual health throughout the life is one of the current priorities for most countries because its condition affects all stages of life. An increased attention to this area is as important as for any other area. The government has to invest in the sex education in order to have a healthy population. The purpose of this article is to conduct a descriptive analysis of sexual health during the life by studying the concepts and describing each stage of life, and the identification of their specific sexual health issues. For the research were used the following data sources: NBS, WHO Mortality Database, TransMONEE and European Health for All database (HFA-DB). The obtained results show the whole picture of female sexual health. According to the available data a higher morbidity by sexually transmitted diseases was observed in the young population in the reproductive age than for the general population, and a higher mortality frequency caused by malignancies for more advanced ages.*

***Keywords:** sexual health, sex education, STI, malignant tumors, lifecycle.*

Sănătatea sexuală este o parte componentă a sănătății fiecărui individ, având o importanță deosebită pentru dezvoltarea capacității umane și reproducerea populației. Aceasta este definită ca „o bunăstare fizică, emoțională, mentală și socială în ceea ce privește sexualitatea, și aici nu este vorba doar de absența bolii, a disfuncției sau a infirmității. Definiția atrage atenția asupra naturii interrelaționare a dimensiunilor fizice, psihice și sociale ale sexualității, foarte importantă fiind noțiunea de bunăstare sexuală. Sănătatea sexuală necesită o abordare pozitivă și respectuoasă a relațiilor intime, precum și posibilitatea de a avea experiențe sexuale satisfăcătoare și sigure, fără constrângere, discriminare și violență. Pentru ca drepturile sexuale ale tuturor persoanelor să fie respectate și protejate trebuie să fie atins scopul și menținerea lor” [7].

Drepturile sexuale fac parte din drepturile fundamentale ale omului, care sunt deja recunoscute în aproximativ toate legislațiile naționale, precum și în diferite documente internaționale și alte acte normative. Drepturile sexuale includ drepturile tuturor persoanelor, fără constrângere, discriminare și violență la:

- educație sexuală;
- standard ridicat de sănătate sexuală, inclusiv accesul la servicii de îngrijire sexuală și reproductivă;
- căutarea, primirea și transmiterea ulterioară a informațiilor legate de sexualitate;
- respectarea integrității corporale;
- alegerea liberă a partenerului;
- decizia de a fi sau nu sexual activ;
- relații sexuale consensuale;
- uniuni consensuale;
- decizia de a avea sau nu copii;
- exercitarea unei vieți sexuale satisfăcătoare, în condiții de siguranță [7].

Cu toate că există strategii pentru sănătatea sexuală, operaționalizarea setărilor de îngrijire a acestora pe parcursul vieții sunt mai puțin dezvoltate [9], fiind abordate aspecte generale privind asigurarea egalității de șanse la servicii din domeniu și menținerea standardelor ei [112].

Conceptul sănătății sexuale reprezintă o studiere amplă, care cuprinde prevenirea și tratamentul rezultatelor negative legate de comportamentul sexual-reproductiv, precum: HIV/SIDA, hepatita virală, sarcina nedorită, tumori ale sistemului sexual-reproductiv și violența sexuală. Acest concept prevede o platformă pentru abordarea potențialelor probleme care apar pe parcursul vieții, cum ar fi: sănătatea și responsabilitatea relației sexuale, menarha (momentul declanșării primei menstruații - n.a.), sau schimbările din perioada menopauzei [9].

Scopul articolului constă în realizarea analizei descriptive a sănătății sexuale pe parcursul vieții prin descrierea fiecărei etape, intervalul de vârstă analizat fiind 15 – 70+ ani – perioada de începere a vârstei reproductive și post-reproductivă. Studiarea acestor etape va identifica problemele din domeniu specifice pentru fiecare categorie de vârstă, fiind importantă în contextul situației actuale când se pledează pentru o sănătate sexuală sănătoasă pe tot parcursul vieții.

Materiale și metode de cercetare. În analiza situației morbidității populației feminine prin bolile cu transmitere sexuală au fost utilizate datele oferite de BNS [4], pentru studiarea mortalității feminine prin tumori maligne – datele WHO Mortality Database [9], în analiza situației sexuale feminine privind întreruperile de sarcină – datele European Health for All database (HFA-DB) [8], și pentru prezentarea sarcinilor în vârsta adolescenței – datele TransMONEE [155].

Rezultate. Existența biologică a fiecărui individ poate fi divizată în mai multe etape cu anumite trăsături caracteristice pentru fiecare. Fazele de viață ale unei femei sunt divizate în: 1. copilărie; 2. pubertate (adolescență); 3. maturizare sexuală (vârsta reproductivă); 4. perioada climacterică; 5. perioada post-climacterică (vârsta 70+). Maturizarea sexuală mai este numită și perioada femeii adulte și cuprinde intervalul de vârstă 18-45 ani, fiind caracterizată prin prezența menstruației, sexualității și reproducerii. Perioada de premenopauză conține vârsta de 45-50 ani, fiind specifică trecerea spre menopauză caracterizată prin dispariția ovulației, astfel încât sistemul endocrin va determina tulburări ale ciclului menstrual și ale sistemului neurovegetativ. Perioada de menopauză se referă la grupul de vârstă 50-55 de ani și este specifică prin absența menstruației și de involuția ovarelor și organelor genitale feminine. Perioada de senescență cuprinde vârsta de 70+ ani și se caracterizează prin involuție în ansamblu a sistemului biologic. Anumite perioade includ fluctuații ale sistemului hormonal precum și anumite evenimente de viață specifice femeilor, ca sarcina sau sindromul climacteric. Starea de sănătate este influențată de fiecare etapă în parte, de aceea este necesar de a cunoaște cadrul fiecărei faze a vieții unei femei, pentru descoperirea potențialelor probleme la etapa inițială sau evitarea lor [166].

Conceptul de „sănătate” este perceput diferit de la o generație la alta, de la o societate la alta, la fel există diferențe și între bărbați și femei. Dezvoltarea sexuală are loc pe tot parcursul vieții, însă starea de sănătate este într-o strânsă legătură cu experiența obținută la fiecare etapă a vieții.

Perioada de adolescență este considerată cea mai importantă etapă, deoarece creează premise ulterioare ale sănătății sexuale, iar sexualitatea este o parte integră a vieții umane. Pe parcursul ei, tinerii ar trebui să dezvolte anumite abilități în ceea ce privește alegerea corectă a valorilor, precum și inițierea unor legături intime sigure. La fel, ar fi necesar să cunoască despre riscurile sănătății asociate cu practicile sexuale, comportamente și vulnerabilitatea lor față de alte riscuri, de cele mai multe ori, din surse existente [222].

Adolescența este caracterizată prin perioada în care se formează bazele comportamentelor și obișnuințelor legate de sănătate, care ulterior sunt dezvoltate și stabilizate pe parcursul vieții, precum și oportunitatea de încurajare a alegerilor corecte și sănătoase. Aceasta este posibil de atins doar cu ajutorul creării unui mediu sigur și sănătos, minimalizând oportunitățile alese, ce pun în pericol sănătatea și siguranța. Una dintre cele mai importante și complexe probleme cu care se confruntă adolescenții este sarcina nedorită, care are un impact negativ asupra sănătății și bunăstării populației, mai ales asupra tinerelor. Sarcina nedorită este un eșec contraceptiv, la fel poate fi legat și de lipsa metodelor de contracepție, sau apare în cazul violenței sexuale. Sarcina poate crea situații periculoase sănătății femeii, mai ales atunci când este vorba despre apariția acesteia în perioada adolescenței [11]. În prezent, tinerii petrec o perioadă mai îndelungată în sistemul de învățământ, de aceea are loc amânarea căsătoriei și nașterea copiilor, însă cu mult înainte de căsătorie ei încep să întrețină relații sexuale. Relațiile sexuale înainte de căsătorie au devenit o normalitate, iar această realitate s-a transformat în obiect de studiu. Odată cu schimbarea normelor, reglementărilor, condițiilor sociale și a posibilităților privind contactul intim, obiectivul societății este de a asigura condițiile care vor permite adolescentului să treacă mult mai sigur prin această fază a vieții, atunci când sexualitatea este considerată controversată [188].

Datele comparative demonstrează că Republica Moldova se caracterizează printr-un nivel relativ înalt al sarcinilor în vârsta adolescenței, alături de Federația Rusă, Ucraina și Kazahstan, în același timp, Bulgaria și România sunt în topul țărilor cu cei mai înalți indicatori la capitolul nașteri și avorturi la adolescente (*Fig. 1*). În Republica Moldova în anul, 2014, rata sarcinilor constituia circa 36 de sarcini la 1000 de fete cu vârsta cuprinsă între 15-19 ani, 27 dintre ele s-au finalizat cu o naștere, iar restul 9 sarcini fiind întrerupte.

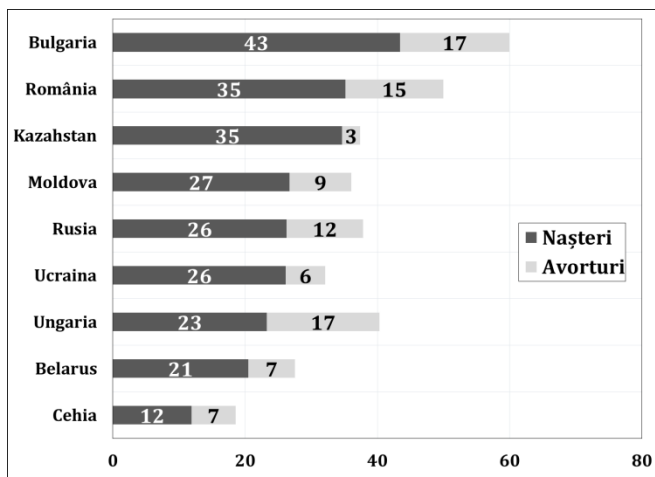

Fig. 1. Rata sarcinilor în vârstă adolescentă, la 1000 de fete în vârstă de 15 – 19 ani, în unele țări europene și Republica Moldova, anul 2014

Sursa: TransMONEE, anul 2016, datele din 2014.

Numărul destul de mare de sarcini nedorite demonstrează lipsa cunoștințelor și a practicilor contraceptive în rândul tinerilor, iar cele mai utilizate și cunoscute metode de contracepție fiind în mare parte actul sexual întrerupt și prezervativul [14].

Relațiile sexuale la adolescenți sunt cele mai periculoase, din mai multe considerente: 1. metodele de contracepție, chiar dacă le cunosc nu le folosesc, ulterior fiind urmări indezirabile ca sarcină nedorită sau prezența bolilor sexual-transmisibile; 2. violența sexuală, tinerele sunt supuse mult mai mult acestui risc; 3. vârsta când are loc primul act sexual, uneori fiind timpurie pentru a începe viața sexuală.

În Republica Moldova, infecțiile cu transmitere sexuală sunt o problemă de sănătate importantă, țara plasându-se printre primele state europene după numărul de cazuri noi înregistrate de sifilis și gonoree. În anul 2015, incidența prin aceste maladii cu o frecvență mai ridicată a fost specifică pentru categoriile de vârstă tinere de 15-29 ani, fiind activi sexual-reproductiv și demonstrând că tinerii nu duc cont de contracepție și nu au o educație sexuală adecvată. O descreștere mai semnificativă a incidenței infecțiilor sexual-transmisibile menționate este specifică pentru grupele de vârstă mai înaintate – 30-40+ ani (Fig. 2). În anul 2015, incidența cu sifilis pentru grupul de vârstă 18-19 ani constituia 145 cazuri la 100000 populație, fiind categoria de vârstă cu cea mai mare frecvență. Pe locul doi este clasată categoria de vârstă 15-17 ani, unde incidența este de 126 cazuri, iar locul trei îl ocupă grupul de vârstă 20-29 ani cu o frecvență de 108 cazuri. Incidența privind gonoreea este reprezentativă aproximativ pentru aceleași interval de vârstă, iar cel mai ridicat nivel fiind la vârsta de 18-19 ani cu 29 cazuri la 100000 populație.

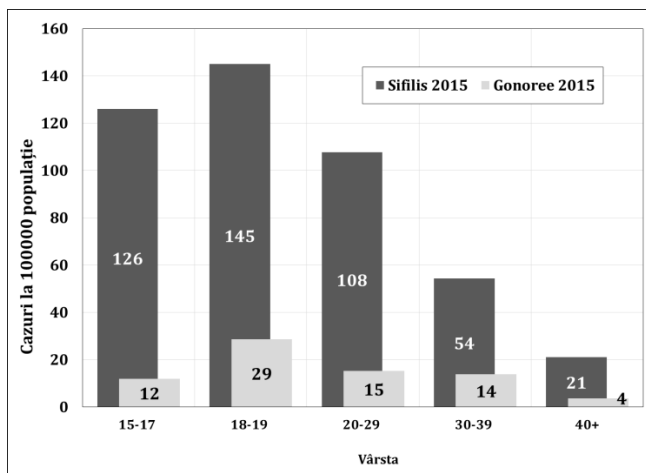

Fig. 2. Morbiditatea populației feminine prin boli venerice pe grupe de vârstă, (2015)
 Sursa: Biroului Național de Statistică.

Perioada de maturizare sexuală, fiind denumită și vârsta reproductivă, cuprinde intervalul de timp dintre adolescență și premenopauză, unde au loc modificări fiziologice unice pentru femei, ele fiind legate de menstruație sau afecțiuni ale uterului, precum și boli ale ovarelor sau ale glandelor mamare [166]. Problemele de sănătate cu care se confruntă femeile sunt mult mai intense, fiind direcționate încă din adolescență. Problema sarcinii nedorite vizează și femeile adulte, iar aceasta poate surveni din mai multe motive, cum ar fi: contracepția necorespunzătoare, parteneri sexuali care se opun contracepției, eșecul contracepției, probleme de sănătate sau violența sexuală. Conform Organizației Mondiale a Sănătății, „chiar și o sarcină planificată poate deveni nedorită în cazul în care împrejurările se modifică” [3].

Comportamentul sexual-reproductiv al femeilor din Europa de Est a fost caracterizat printr-un acces limitat la metodele de contracepție modernă (până la sfârșitul anilor 1980), fiind atestată lipsa educației sexuale, precum și nivelul ridicat al avorturilor induse. În anii '50 avortul a fost un serviciu medical gratuit în majoritatea țărilor, deoarece multe societăți au tolerat relațiile sexuale premaritale. În mare parte primul act sexual are loc fără folosirea unei metode de contracepție, iar sarcina de cele mai multe ori survenind la scurt timp după debutul vieții sexual-reproductive. Controlul general scăzut al persoanelor asupra sănătății sexual-reproductive a rezultat într-o proporție mare de nașteri nedorite. O parte a declinului înregistrat în ratele de avort pot fi cauzate și de înregistrarea incompletă a avorturilor, în special în țările în care sunt efectuate în instituțiile de sănătate private, ceea ce este specific și pentru țările unde sistemul de sănătate este deteriorat [155], această practică fiind specifică la moment și pentru Republica Moldova.

Cultura avorturilor este o noțiune ce caracterizează succint natura comportamentului de reglementare a nașterii în fostele țări din Europa Centrală și cea de Est. Liberalizarea legii de efectuare a avortului, împreună cu sistemele de sănătate curative mai avansate decât medicina preventivă, a creat o obținere ușoară

și acceptabilă din punct de vedere social. Din motiv că contraceptivele moderne, în special pastilele contraceptive, au fost inaccesibile, cele mai multe cupluri foloseau metodele tradiționale de protecție, ele fiind ineficiente. Tranziția spre utilizarea dominantă a contraceptivelor moderne de către majoritatea populației, este denumită ca „revoluția contraceptivă” [10].

Conform SDSRM (Studiu Demografic și de Sănătate din Republica Moldova), la vârsta reproductivă, mai mult de o treime din numărul de femei (37%) au avut cel puțin un avort, iar procentajul avorturilor crește odată cu vârsta, fiind asociat cu un grad mai mare de expunere la riscul apariției unei sarcini. Aproximativ 60% din femei cu vârsta de 35+ ani au avut cel puțin un avort, ponderea sporește pentru femeile care au mai puțin de trei copii în viață și scade pentru femeile unde există mai mult de trei copii. Nu există diferențe semnificative în ceea ce privește numărul avorturilor după mediu de reședință, însă s-a constatat că femeile cu un statut social economic inferior nu raportează acest eveniment din viață, decât cele cu un statut social economic mai ridicat [2]. Unii dintre factorii care contribuie la rata ridicată a avorturilor o constituie lipsa cunoștințelor despre metodele de contracepție și utilizarea lor, la fel accesibilitatea financiară redusă pentru contracepția modernă.

Rata avorturilor la 1000 de nașteri vii, conform datelor oferite de către European Health for All database (HFA-DB), plasează Republica Moldova în anul 2014 printre primele state europene privind întreruperile de sarcină (Fig. 3). Cea mai ridicată incidență o are Bulgaria - cu 416 avorturi, și România - cu 401 avorturi la 1000 de nașteri vii, plasând Republica Moldova cu o frecvență de 361 avorturi pe locul trei, locul patru fiind ocupat de către Ungaria, cu 357 întreruperi de sarcină, iar cea mai mică incidență – Polonia – cu 3 avorturi.

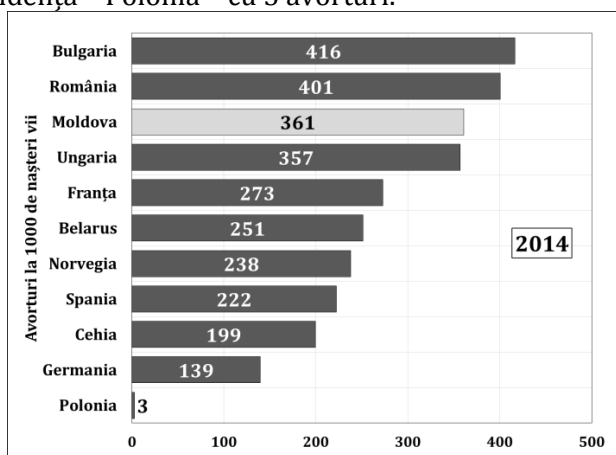

Fig. 3. Rata avorturilor la 1000 de nașteri vii în unele țări europene și Republica Moldova, anul 2014

Sursa: European Health for All database (HFA-DB).

Ponderea întreruperii de sarcină la grupa de vârstă 35+ ani pe parcursul ultimilor 20 de ani s-a redus de aproximativ trei ori pentru Republica Moldova – de la 3000 de avorturi în anul 1995 la 870 de întreruperi în anul 2014, la 1000 de nașteri vii (Fig. 4).

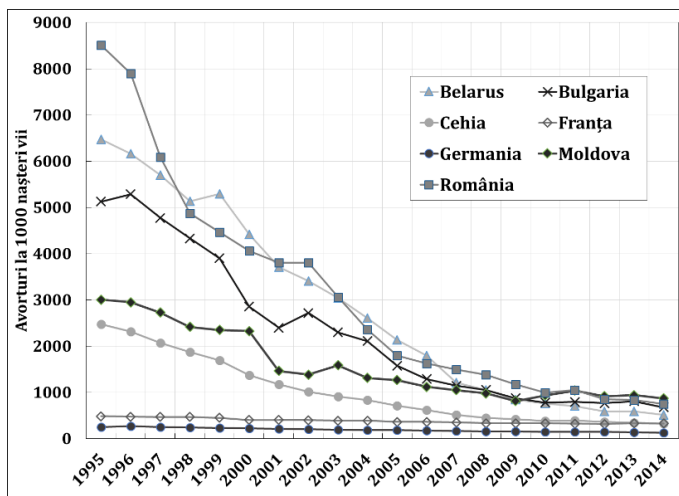

Fig. 4. Rata avorturilor la 1000 de nașteri vii, pentru categoria de vârstă 35+ ani, în unele țări europene și Republica Moldova, perioada 1995 - 2014

Sursa: European Health for All database (HFA-DB).

Problema avortului prezintă un aspect important al sănătății sexual-reproductive, Republica Moldova înregistrând la acest capitol încă un nivel destul de înalt. Cea mai redusă frecvență a întreruperilor de sarcini pe parcursul ultimilor 20 de ani o au doar Germania și Franța, cu cât ponderea nașterilor până la 35+ din numărul total de nașteri este mai mare, cu atât și controlul asupra nașterilor este mult mai ridicat [233].

O altă problemă o reprezintă infertilitatea – o boală a sistemului sexual-reproductiv, definindu-se ca incapacitatea de a realiza o sarcină clinică după 12 luni sau mai mult în urma contactului sexual regulat și neprotejat. Conform cadrului demografic, infertilitatea reprezintă incapacitatea reprezentanților de vârstă reproductivă (15-49 ani) de a deveni sau rămâne însărcinate pe o perioadă de 5 ani de la expunere la sarcină, fiind bazată pe lipsa metodelor de contracepție, lipsa alăptării și dorința de a avea un copil. Infertilitatea este clasificată în: infertilitatea primară – atunci când o femeie nu este în măsură să fie însărcinată, fie din cauza incapacității de a deveni însărcinată, sau incapacitatea de a duce o sarcină la o naștere vie, sau situațiile când femeile a căror sarcină a survenit ca un avort spontan, fără a mai avea sarcini cu naștere vii ulterioare; infertilitatea secundară – care prezintă incapacitatea femeii de a fi însărcinată, dar care ulterior a avut o sarcină care a survenit cu o naștere vie [219].

În Republica Moldova este dificil de studiat problema infertilității, deoarece la moment nu există nici un sistem național care ar putea prezenta date statistice viabile în acest domeniu. Conform studiilor internaționale, în anul 2010 infertilitatea primară în Republica Moldova constituia 2,5%, iar cea secundară – 3.6%, același fenomen fiind observat și în țările vecine (Fig. 5).

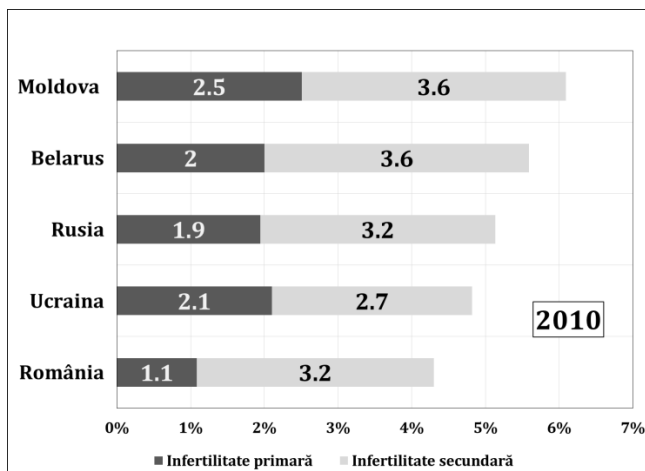

Fig. 5. Prevalența infertilității primare și secundare în Republica Moldova și unele țări din regiune, femei în vârstă de 20-44 ani, anul 2010

Sursa: Mascarenhas M.N., Flaxman S.R., Boerma T., Vanderpoel S., Stevens G.A. (2012) National, Regional, and Global Trends in Infertility Prevalence Since 1990: A Systematic Analysis of 277 Health Surveys. PLoS Med 9.

La fel, pragul de 12 luni, care este adoptat în practica medicală, absența concepției după un an de relații sexuale neprotejate nu este neapărat un indicator de infertilitate, ci doar o problemă temporară de fertilitate sau fertilitate scăzută. Conform unor date, probabilitatea de a deveni însărcinată după o perioadă de un an de relații sexuale regulate și fără nici o metodă de contracepție este de 85%, dar nu presupune că restul 15% din familii nu vor avea copii, aceasta poate fi realizată mai târziu [255]. Problema infertilității și metodele de corecție ale ei la moment sunt unele din cele mai actuale servicii medicale ale sistemului sexual-reproductiv, iar rezultate vizibile s-au înregistrat după introducerea în sistemul medical a tehnologiilor de reproducere asistată, care sunt în mare parte orientate spre fertilizarea *in vitro* [244]. În Republica Moldova serviciile de fertilizare *in vitro* sunt prestate doar în instituțiile medicale private contra plată, iar statul nu oferă aceste servicii medicale gratuit ca fiind incluse în pachetul de servicii al asigurării medicale. Recent a fost aprobat proiectul de lege cu privire la modificarea „art. 20 din Legea Sănătății reproducerii”, unde noile prevederi presupun prestarea serviciilor de reproducere umană asistată doar în baza indicațiilor medicale și posibilitatea de a beneficia de o procedură de fertilizare *in vitro* în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală. O statistică oficială ar putea permite analiza datelor privind numărul de cupluri care au recurs la servicii de fertilizare *in vitro* în Republica Moldova nu există.

Perioada climacterică este considerată intervalul de 5 ani înainte și după menopauză. O femeie se consideră în etapa de menopauză atunci când timp de 12 luni consecutiv nu are loc menstruația, or acest lucru se întâmplă, de obicei, la 45–55 de ani [16].

Este cunoscut faptul că femeile după o anumită vârstă deja nu se mai adresează medicului cu anumite necesități ce țin de sistemul sexual-reproductiv,

cea ce reprezintă una dintre principalele cauze a depistării tardive a anumitor schimbări care au loc în organismul femeii după și la o anumită perioadă. În cele mai dese cazuri nu sunt depistate la timp tumorile maligne ale sistemului sexual, descoperirea lor fiind prea târzie pentru a se mai putea întreprinde ceva.

Speranța de viață a femeilor a crescut rapid și, în consecință, și incidența afecțiunilor medicale specifice postmenopauzei. Bolile care apar în această perioadă în cele mai dese cazuri sunt asociate cu stilul de viață al femeilor. Problemele de sănătate ale femeilor care se cer abordate în perioada climacterică este depistarea cancerului de sân și a celui uterin, precum și prevenirea și depistarea precoce a bolilor latente. Pentru a putea menține un mediu de sănătate adecvat, este nevoie de a practica un mod activ de viață, stabilirea unei rețele de socializare, precum și asigurarea accesului la asistență medicală necesară.

Odată cu înaintarea în vârstă, sănătatea sexuală este afectată și de bolile oncologice. Tumorile maligne specifice pentru perioada climacterică sunt tumorile sânelui, tumorile ovariene, tumorile corpului uterin (Fig. 5). Tumorile maligne ale organelor genitale feminine ocupă un loc special în oncologia clinică, deoarece acestea sunt în mare parte cele mai frecvente afecțiuni maligne. Cea mai frecventă tumoare malignă la femei, specifică acestei perioade, este cancerul de sân, cu o frecvență de aproximativ 80 cazuri/decese la 100000 populație, locul doi îl ocupă tumorile maligne ale colului uterin, urmat de tumorile maligne ale ovarelor.

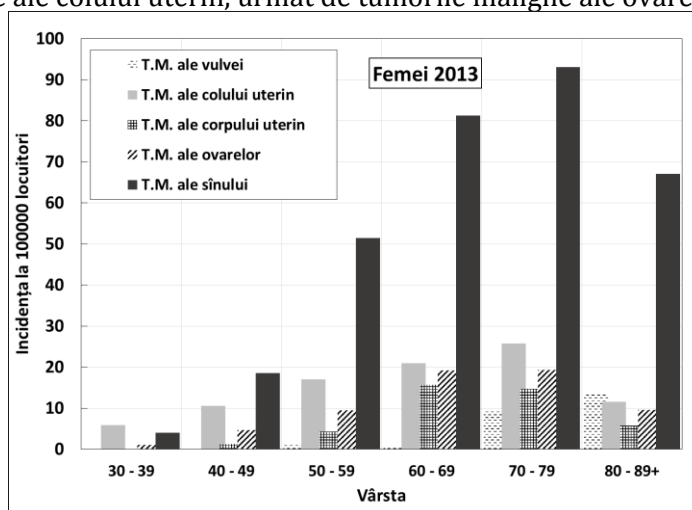

Fig. 5. Mortalitatea feminină după tipurile de tumori maligne ale organelor genitale, intervalul de vârstă 30 - 89+ de ani, anul 2013

Sursa: WHO Mortality Database.

Cancerul uterin este o tumoare malignă a mucoasei corpului uterin, cel mai des el apare la femeile aflate în perioada de menopauză. În ultimul timp însă se extinde spre vârste mai tinere, din ce în ce mai des cancerul uterin apare și la femeile în vârstă fertile, înainte de menopauză [133].

Conform datelor oferite, s-a demonstrat că în țările cu venituri mai mari efectuarea screening-ului la sân reduce mortalitatea prin acest tip de cancer, în cazul în care este depistat în primele etape ale sale. Un program bine elaborat, bazat

pe promovarea unui mod sănătos de viață și efectuarea acestui screening la anumite etape ale vieții, conduce la o reducere a mortalității în urma cancerului mamar cu 20% la femeile cu vârsta de peste 50 de ani [177]. Frecvența cancerului mamar crește odată cu înaintarea în vârstă, fiind adesea reprezentativ pentru categoria de vârstă 55+, iar aproximativ 5-10% din toate cauzele de cancer la sân sunt considerate a fi ereditare, rezultat al unor defecte genetice [1]. În ultimii ani s-a depistat o creștere a numărului de tumori maligne ale colului uterin în rândul femeilor tinere precum și în rândul femeilor însărcinate. În conformitate cu datele prezente (Fig. 5), cancerul glandei mamare și al colului uterin au pondere mai considerabilă în structura mortalității feminine.

Perioada postclimacterică este caracterizată prin reducerea la zero a funcției ovariene, precum și prin probleme de sănătate asociate cu îmbătrânirea, care sunt în creștere. Aspectele financiare și alți factori sociali, ca nevoia de îngrijire și traiul solitar, pun accent asupra stării de sănătate. Crește riscul dezvoltării bolilor cardiovasculare, precum și a tumorilor maligne [166]. Pentru această perioadă se evidențiază câteva subgrupe mortalității feminine prin tumori maligne, dintre acestea – cancerul de sân cu o frecvență de aproximativ 95 cazuri/decese la 100000 populație, fiind și cea mai mare incidență pentru toate categoriile de vârstă, locul doi îl ocupă tumorile maligne ale colului uterin, cu aproximativ 25 cazuri/decese, urmat de tumorile maligne ale ovarelor, cu aproximativ 18 cazuri/decese.

În rezultat, un factor important de creștere a morbidității și numărului de decese care survin în urma cancerului este îmbătrânirea populației. Incidența cancerului este în creștere rapidă pentru grupele de vârstă mai înaintată, fiind asociată cu o expunere mai mare la factorii de risc și efectul cumulat al impactului acestora, combinată cu o eficiență în scădere a mecanismelor de reparare celulară. Morbiditatea și mortalitatea din cauza tumorilor poate fi controlată și redusă cu ajutorul unor strategii de prevenire, diagnosticare precoce și tratament eficient [26].

Sănătatea sexuală este o parte componentă a sănătății fiecărui individ și are o importanță deosebită pentru dezvoltarea capacității umane și reproducerea populației. Deoarece de-a lungul vieții oamenii rămân ființe sexuale, iar obiectivele sănătății sexuale reprezintă furnizarea de îngrijiri medicale și prestarea consultațiilor cu privire la fertilitate, implicarea activă în reducerea infecțiilor și bolilor cu transmitere sexuală, aceasta ar mai trebui să implice și îmbunătățirea calității vieții și consolidarea relațiilor interpersonale [199].

Sexualitatea și experiențele sexuale sunt o parte a vieții fiecărei persoane, fiind asociate cu diferite nevoi și transmit diferite semnificații [20]. Este important de a acorda o atenție sporită sănătății sexuale tuturor categoriilor de persoane, mai ales pentru persoanele marginalizate. Acest lucru ar putea fi atins prin transmiterea informațiilor, abilităților și explicarea valorilor reale și necesare tinerilor, la fel și asigurarea accesului tuturor grupelor de vârstă la informații veridice și corecte, dar și la servicii medico-sanitare de calitate.

Referințe bibliografice

1. American Cancer Society, Breast Cancer, Causes, Risk Factors, and Prevention Topics. <http://www.cancer.org/cancer/breastcancer/detailedguide/breast-cancer-risk-factors>
2. Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă, Ministerul Sănătății și Protecției Sociale. Studiu Demografic și de Sănătate din Republica Moldova 2005. Chișinău, 2006. 370 p.
3. Cheianu–Andrei D. Sănătatea reproducerii: beneficiu individual și colectiv. Chișinău, 2013. 38 p.
4. Datele folosite pentru analiza numărul de cazuri de infecții sexual transmisibile <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774>
5. Datele folosite pentru analiza numărul și tipurile de cancere ginecologice http://apps.who.int/healthinfo/statistics/mortality/causeofdeath_query/
6. Datele folosite pentru analiza sarcinilor în vârsta adolescenței – TransMONEE, anul 2016, datele din 2014.
7. Edite E. Proiect de Raport referitor la sănătatea sexuală și reproductivă și la drepturile aferente (2013/2014(INI)). Comisia pentru drepturile femeii și egalitatea de gen, 2013. p. 10-11.
8. European Health for All database (HFA-DB). <http://www.euro.who.int/en/data-and-evidence/databases/european-health-for-all-database-hfa-db>
9. Ford J., Barnes R., Rompalo A., Hook E. Sexual Health Training and Education in the U.S. Public Health Reports, martie – aprilie 2013, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3562751/>
10. Frejka T. Birth regulation in Europe: Completing the contraceptive revolution DEMOGRAPHIC RESEARCH VOLUME 19, PUBLISHED 01 JULY 2008, p.73-84. [http://www.demographicresearch.org/volumes/vol19/5/195.pdf#search=%22sexual health throughout life%22](http://www.demographicresearch.org/volumes/vol19/5/195.pdf#search=%22sexual%20health%20throughout%20life%22)
11. Gagauz O. Sarcina în vârsta adolescenței. Chișinău: INCE, 2015. 93 p.
12. Hotărârea Guvernului „Cu privire la aprobarea Strategiei Naționale a sănătății reproducerii” nr 913 din 26.08.2005. În: Monitorul Oficial din 09.09.2005, nr. 19 – 122.
13. Informații oferite de către N.N. Alexandrov National Cancer Centre of Belarus, <http://eng.omr.by/>
14. MSRM, CNSP, AEDC, OMS, UNICEF. Republica Moldova studiu de Indicatori Multipli în Cuiburi 2012, MICS. Chișinău, 2014. 324 p.
15. Sobotka T. Re-emerging diversity: Rapid fertility changes in central and eastern Europe after the collapse of the Communist regimes. În: Population, 2003 58(4-5), 511-547 p.
16. Takeda Y. Research and Reviews. Understanding the Life Stages of Women to Enhance Your Practice, 2010, 6 p.
17. WHO Europe. Breast cancer <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/cancer/news/news/2012/2/early-detection-of-common-cancers/breast-cancer>

18. WHO Europe. *Entre Nous* The European Magazine for Sexual and Reproductive Health, Sexual health: A public health challenge in Europe, 2011, Nr. 72, 31 p.
19. WHO Europe. Sexual and reproductive health, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/sexual-and-reproductive-health>.
20. WHO Europe. Sexual health throughout life, 24-06-2011, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/news/news/2011/06/sexual-health-throughout-life>
21. WHO Europe. Sexual health throughout life, Infertility <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/infertility/definitions/en>
22. WHO, Europe. Defining sexual health. Raport of a tehcnical consultation on sexual health 28-31 january 2002, Geneva, 2006, 35 p.
23. Захаров С. Методы моделирования и прогнозирования рождаемости в материалах курса Народа Население, 12 – 21 сентябрь, 2016.
24. Исупова О. Русанова Н., Изменения социального портрета пациентов репродуктивных клиник после широкого распространения квот на ВРТ. Социология медицины: наука и практика. Сборник статей / Под ред. Решетникова А.В. -М.: Издательство Первого МГМУ им. И.М. Сеченова, 2012, N 509-510, 215-218 p. <http://demoscope.ru/weekly/2012/0509/analit03.php>
25. Сакевич В., Сколько в мире бесплодных пар?, 2013 №. 559-560 <http://demoscope.ru/weekly/2013/0559/reprod01.php>
26. Щербакова Е., Ежегодно в мире от рака умирает почти 8 миллионов человек (13% от общего числа умерших), 30% этих смертей можно было бы предотвратить, 2013, N.577–578, <http://demoscope.ru/weekly/2013/0577/barom01.php>

DINAMICA NUȚIALITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANII 2004-2015

Liliana CUȘNIR, cercetător științific,
CCD, INCE

***Summary.** In this article is represented analyze of changes of indicators of marriage in Moldova. The population structure has changed, which has had an impact on the formation of families and marriage. The number of marriages are reduce, also the intensity of marriages. The frequency of marriages decreases, especially in the young population. Age-specific rates of marriage are growing more for men aged 25-29 years. For women maintain early model of marriage. These changes determined the increasing of the average age at first marriage.*

***Keywords:** marriages, the rate of marriage, family, average age*

Căsătoria devine tot mai puțin o consecință a necesității economice sau a impunerii unor tradiții și obiceiuri lăsate din trecut, mai mult fiind o alegere personală. Posibilitatea atât pentru bărbați, cât și pentru femei de a-și planifica singuri când să-și întemeieze o familie, precum și faptul că multe persoane devin părinți nefiind în relații conjugale, au dus la faptul că rata nupțialității descrește simțitor de la un an la altul [8].

Totalitatea schimbărilor contemporane din sfera căsătoriei au favorizat "a doua tranziție demografică", care la nivelul de comportament demografic se manifestă prin micșorarea numărului de căsătorii înregistrate, răspândirea uniunilor consensuale și a altor forme de conviețuire, fiind un rezultat al înrădăcinării pe scară largă a valorilor individuale, a creșterii semnificative a gradului de libertate în alegerea obiectivelor individuale și a mijloacelor de obținere a acestora, precum și a creșterii toleranței și receptivității sociale față de noi valori și comportamente [5].

Deși în Republica Moldova, ca și în alte țări ex-sovietice, a doua tranziție demografică se prefigurează doar de la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut [1], actualmente observăm schimbări semnificative în comportamentul nupțial al populației.

În prezent există o problemă importantă ce împiedică realizarea unei analize fiabile cu privire la dinamica proceselor demografice, inclusiv a nupțialității, – statistica populației. Datele Biroului Național de Statistică (BNS) cu privire la numărul și structura populației pe vârste și sexe se referă doar la populația ce include migranții care lipsesc în țară mai mult de 12 luni. Acest fenomen se datorează înregistrării migranților, bazându-se pe noțiunea de "cetățenie" și nu pe "reședință obișnuită" (standardul țărilor europene) [3]. În condițiile migrației masive, statistica națională demonstrează un număr nesemnificativ al emigranților, pe când organele statistice ale țărilor gazdă arată un număr impunător al migranților moldoveni cu ședere de lungă durată. Indicatorii demografici, economici și sociali se calculează în raport cu populația stabilă, ceea ce duce la distorsiuni semnificative, unii fiind subestimați, alții supraestimați [3].

În prezentul articolul este analizată dinamica și schimbările structurale ale nupțialității în baza datelor statistice cu privire la căsătorii de la BNS și a datelor alternative despre efectivul populației prezente a Republicii Moldova [4].

În ultimii 15 ani numărul de căsătorii a cunoscut o dinamică ascendentă până în anul 2007, această creștere fiind determinată de schimbări în structura populației: în vârsta nupțială au intrat generațiile numeroase născute în anii '80 ai secolului trecut. Începând cu anul 2008 se înregistrează o scădere a numărului de căsătorii, în anul 2015 acestea au constituit doar 24,7 mii sau cu 4,5 mii mai puțin decât în anul 2007 (*Tabelul 1*). Aceste schimbări sunt determinate de intrarea în vârstă nupțială a generațiilor mici născute la sfârșitul anilor '90, în perioada următoare se așteptată o reducere a numărului de căsătorii.

Este de menționat că ponderea căsătoriilor la sate descrește în ultimii ani. Migrația tinerilor de la sate în orașe înrăutățește condițiile de piață nupțială în mediul rural, în rezultat încetinește procesul de formare a familiilor la sate. Pe parcursul a mai multor decenii numărul de căsătorii, precum și numărul de nașteri la sate a fost cu mult mai mare decât în orașe, potențialul de reproducere a țării fiind determinat de populația rurală. În anul 2000, ponderea căsătoriilor la sate a fost peste 50% (56,1%), iar către anul 2015 a scăzut cu cca 10 %, constituind 47.7% (*Tabelul 1*).

Tabelul 1. Dinamica numărului de căsătorii, anii 2000-2015

	Numărul de căsătorii, (mii)	Inclusiv: în mediul urban	în mediul rural	Raportul rural/total
2000	21.7	9.5	12.2	56.1
2001	21.1	9.7	11.3	53.8
2002	21.7	10.2	11.5	53
2003	25	11.5	13.4	53.8
2004	25.2	11.2	14	55.7
2005	27.2	12.6	14.6	53.8
2006	27.1	13.2	14	51.4
2007	29.2	14.6	14.6	49.9
2008	26.7	13.4	13.3	49.9
2009	26.8	13.4	13.4	50.1
2010	26.5	13.2	13.2	50
2011	25.9	13.2	12.7	49.1
2012	24.3	12.3	12	49.4
2013	24.4	12.5	11.9	48.8
2014	25.6	13.4	12.2	47.8
2015	24.7	12.9	11.8	47.7

Sursa: BNS

În numărul total de căsătorii predomină primele căsătorii (peste 80%), acest fenomen fiind determinat atât de structura populației, cât și de tradițiile culturale ale țării. În ultimii ani ponderea căsătoriilor repetate constituie 14-16%, fără diferențe pe sexe (*Tabelul 2*).

Tabelul 2. Căsătorii după starea civilă a soților înainte de căsătorie, anii 2000-2015

	Căsătorii, total, mii	Primele căsătorii, mii		Căsătorii repetate, mii		% primelor căsătorii		% căsătoriilor repetate	
		bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați	femei
2000	21.7	17.7	18.1	3.4	3.0	81.7	83.2	15.8	13.8
2001	21.1	17.2	17.6	3.4	3.0	81.6	83.5	16.2	14.0
2002	21.7	17.8	18.2	3.5	3.0	82	84.0	16.0	13.6
2003	25.0	20.3	20.9	4.1	3.5	81.5	83.8	16.6	13.9
2004	25.2	20.3	20.8	4.5	3.9	80.6	82.6	17.7	15.4
2005	27.2	21.7	22.3	5.0	4.4	79.9	82.0	18.6	16.0
2006	27.1	21.7	22.4	5.0	4.2	80.1	82.5	18.5	15.6
2007	29.2	23.4	24.0	5.5	4.7	80	82.1	18.8	16.0
2008	26.7	21.5	22.2	4.9	4.0	80.7	83.1	18.4	15.1
2009	26.8	21.9	22.6	4.6	3.8	81.9	84.3	17.2	14.1
2010	26.5	21.9	22.5	4.4	3.6	82.7	85.0	16.7	13.7
2011	25.9	21.5	22.1	4.1	3.4	83.2	85.3	15.8	13.0
2012	24.3	20.1	20.6	4.0	3.3	82.7	84.7	16.4	13.7
2013	24.4	20.2	20.6	4.0	3.5	82.6	84.3	16.5	14.1
2014	25.6	21.0	21.4	4.3	3.8	82.1	83.4	16.7	14.8
2015	24.7	20.4	20.6	4.1	3.8	82.7	83.2	16.5	15.4

Sursa: BNS

În pofida unor oscilații ale numărului absolut de căsătorii, tendința principală în evoluția nupțialității în ultimele decenii a constituit scăderea intensității de încheiere a căsătoriilor, despre ce ne vorbește dinamica ratei totale de nupțialitate pentru primele căsătorii (numărul mediu de căsătorii care revine unei femei sau unui bărbat în vârstă de la 16 până la 50 de ani, cu condiția menținerii intensității căsătoriilor pentru anul calendaristic respectiv).

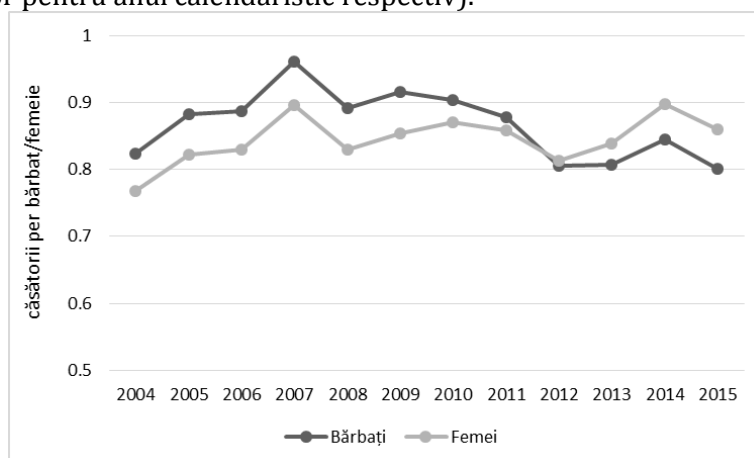

Fig. 1. Dinamica ratei totale de nupțialitate pe sexe, anii 2004-2015

Sursa: calculat în baza datelor BNS și CCD.

În Republica Moldova, căsătoria universală practic a eșuat: frecvența căsătoriilor scade, crește vârsta medie a tinerilor la încheierea primei căsătorii, precum și numărul persoanelor care nu au fost niciodată căsătorite. Aceste schimbări au început să fie observate, în special, în perioada de tranziție, după anii 1990 [1].

În analiza indicatorului rata totală de nupțialitate la prima căsătorie se evidențiază faptul că intensitatea căsătoriilor descrește puțin atât la bărbați, cât și la femei, dar mai mult în rândul bărbaților. Până în anul 2012 rata totală de nupțialitate a fost mai înaltă pentru bărbați, apoi se constată și o creștere a acestui indicator pentru femei (Fig. 1).

Frecvența căsătoriilor între anii 2004-2015 a scăzut în special la populația tânără, la bărbați în vârstă de 20-24 ani, iar la femei la 16-19 ani. Totodată, se observă deplasarea căsătoriilor spre vârstele mai mature, ratele specifice de nupțialitate fiind în creștere la bărbații în vârstă de 25-29, 30-34 și 35-39 de ani. La femei se menține modelul precoce al nupțialității, valorile maxime ale ratelor specifice de nupțialitate fiind înregistrate în vârstă de 20-24 de ani, în pofida faptului că curba nupțialității s-a deplasat spre vârsta de 25-29 ani (Fig. 4).

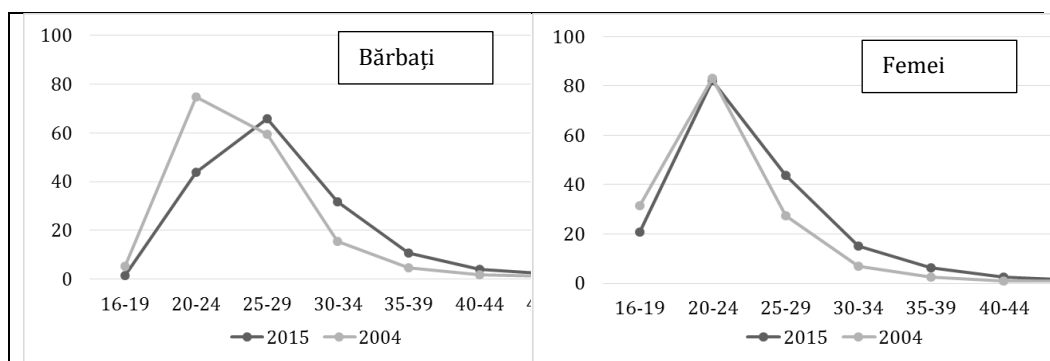

Fig. 2. Ratele specifice de nupțialitate pe sexe (numărul de căsătorii la 1000 de bărbați/femei de vârsta respectivă), anii 2004 și 2015

Sursa: calculat în baza datelor BNS și CCD.

Deplasarea calendarului nupțial spre vârstele mai mari determină creșterea vârstei medii la prima căsătorie, care la femei a crescut de la 22,9 ani până la 24,6 ani, iar la bărbați – de la 25,5 ani până la 27,8 ani. Astfel, în timp de zece ani vârsta medie la prima căsătorie a crescut aproximativ cu 2.3 ani la bărbați și 1.3 ani la femei.

Schimbarea condițiilor de viață, în mod deosebit prelungirea duratei de studii, prioritatea profesionalizării, cerințele mari de calificare necesare asigurării unui loc de muncă, lipsa unor avantaje care să stimuleze constituirea familiei și dispariția unor restricții ale modului de conviețuire sunt câteva motive care i-au determinat pe tineri să amane momentul casatoriei.

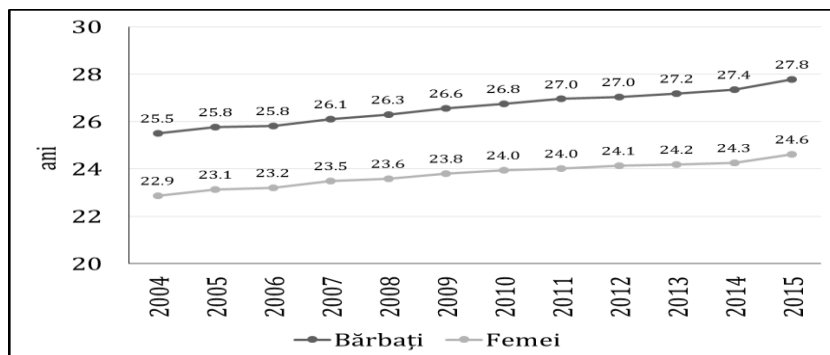

Fig. 5 Vârsta medie la prima căsătorie pe sexe, anii 2004-2015

Sursa: calculat în baza datelor BNS și CCD.

Orientarea dominantă a valorilor într-o anumită societate indică un anumit grad de dezvoltare economică și socială, dar și un anumit potențial al direcției preferate, ceea ce sugerează în mod natural faptul că o mai bună cunoaștere a ordinii în care individul își proiectează valorile de a întemeia o familie explică și descrie cel mai bine direcția de dezvoltare a societății respective, problemele care vor apărea în mod necesar, pentru care trebuie să fim pregătiți sau pe care putem să le evităm. Modificarea normelor morale și a atitudinii societății față de legalizarea familiei prin căsătorie are implicații atât pozitive, cât și negative asupra nupțialității. O schimbare vizibilă pe care o putem menționa este creșterea vârstei la prima căsătorie, deoarece sunt în creștere modelele alternative, cum ar fi uniunile non-maritale, care pot fi privite ca un fenomen concurent pentru căsătoriile legale.

Referințe bibliografice

1. Gagauz O. Familia contemporană între tradițional și modern. Chișinău: Tipografia Totex-lux, 2011, p.84.
2. Paladii G., Matei C., Gagauz O., Caunenco I. Transformări demografice, viața familială și sănătatea populației. Chișinău: Tipografia Totex-lux, 2007, p.157-206.
3. Penina O. Barometrul Demografic. Care este numărul real al populației?. Chișinău, 2015.
4. Penina O., Jdanov D. A., Grigoriev P. Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova. MPIDR Working Paper WP-2015, 35 p. Rostock, Max Planck Institute for Demographic Research.
5. Van de Kaa D. The idea of a Second Demographic Transition in industrialized countries. //www.ipss.go.jp/webjd/WebJournal.files/population/2003_4/Kaa.pdf
6. Антонов А., Сорокин С. Размышления о семейной политике, о возможностях противодействия упадку семьи и депопуляции. În: Судьба семьи в России XIX века. Москва, 2000, p.416
7. Гагауз О. Молдова на пути второго демографического перехода: структурные изменения рождаемости. În: Creșterea economică în condițiile globalizării. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.36-46.
8. Щербакова Е. Брачность снижается и "стареет". <http://demoscope.ru/weekly/2015/0625/barom03.php>

OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE ȘI PROVOCĂRI IMINENTE LEGATE DE PROCESUL DE ÎMBĂTRÂNIRE A POPULAȚIEI

Elena HRUȘCIOV, cercetător științific,
CCD, INCE

Summary. *In the article are analysed development opportunities related to demographic ageing process, besides the modification of age structure, ageing brings to changes in socio-economic development of the country, which give new challenges to the society. The research shows that Republic of Moldova is ageing rapidly and our society is not enough ready to cope with this process. Thus, decisive factors should be more interested to promote reforms in the pension system and ensure stability.*

Keywords: *demographic aging, opportunities of demographic ageing, demographic dividend.*

Fenomenul mondial al îmbătrânirii demografice aduce o multitudine de provocări în ceea ce privește dezvoltarea socioeconomică și capacitatea comunităților de a asigura un nivel de trai decent pentru populația vârstnică. Factorii de decizie recunosc tot mai mult că politicile privind îmbătrânirea trebuie să abordeze întreaga societate și oameni de toate vârstele, iar îmbătrânirea globală trebuie să fie integrată într-un proces mai larg de dezvoltare.

Se estimează că numărul persoanelor de 65 de ani și peste se va tripla la nivel mondial în doar patru decenii de la nivelul actual, ajungând la aproape 1,5 miliarde până în anul 2050, din care 1,2 miliarde vor fi rezidenți în țările în curs de dezvoltare [1].

Îmbătrânirea populației este determinată de următorii factori:

- Creșterea speranței de viață: în marea majoritate a țărilor lumii oamenii trăiesc semnificativ mai mult decât în deceniile anterioare. Pe parcursul secolului curent, Diviziunea Națiunilor Unite pentru Populație proiectează creșterea speranței de viață până la 76 de ani. Dacă în anii 1950-1955 speranța de viață la naștere era în jurul a 60 de ani, în zilele noastre se poate spune cu certitudine că aceasta a evoluat semnificativ ajungând la 70 de ani și peste în cazul mai multor țări (*Fig.1a*). Aceeași diferență se observă în cazul speranței de viață la 60 de ani, spre exemplu dacă în Republica Moldova în perioada 1950-1955, aceasta era de 14,18 ani, atunci în 2010-2015 aceasta a crescut până la 17,31 ani, o diferență nu prea mare dar totuși în creștere (*Fig.1b*). La fel și în cazul speranței de viață la 80 de ani, în perioada 1950-1955 aceasta fiind de 4,98 ani, respectiv 6,15 în perioada 2010-2015 (*Fig.1c*).

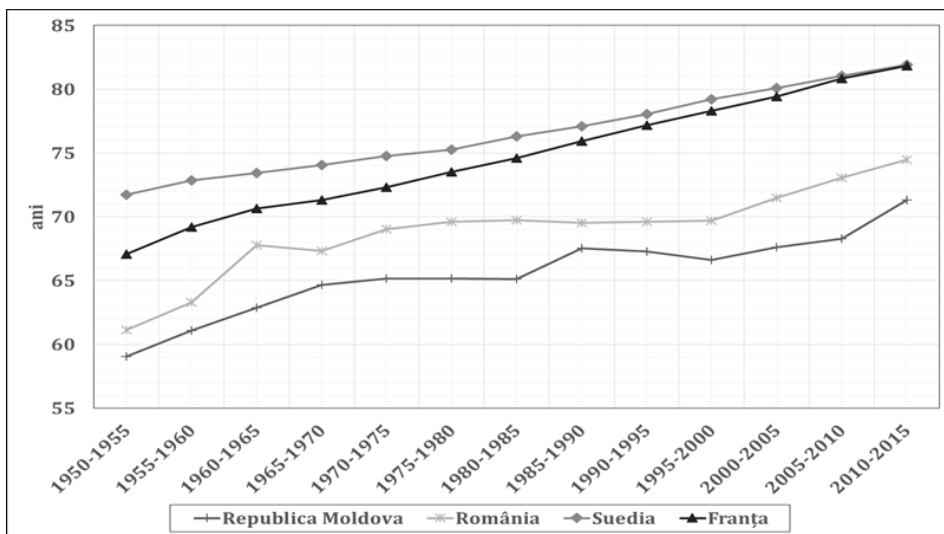

Fig 1a. Speranța de viață la naștere, Republica Moldova în comparație cu țările selectate, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Mortality/>

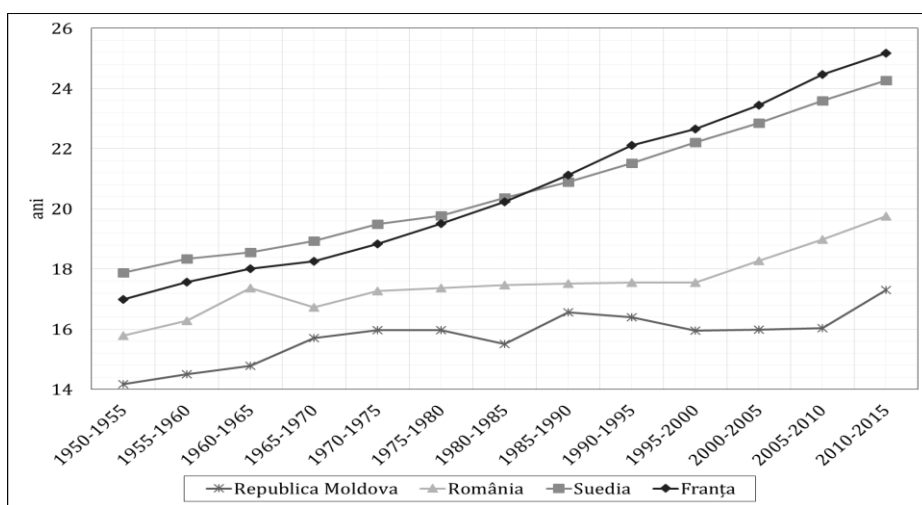

Fig 1b. Speranța de viață la 60 de ani, Republica Moldova în comparație cu țările selectate, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Mortality/>

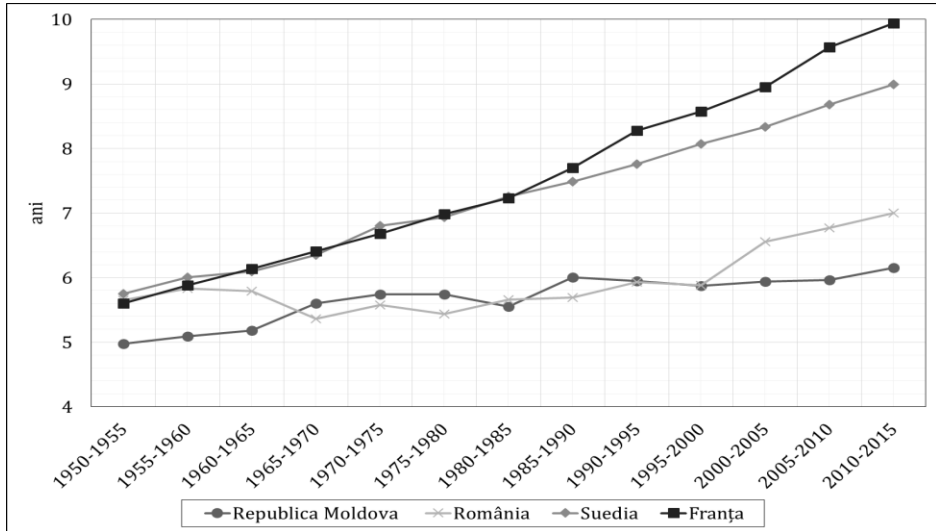

Fig 1c. Speranța de viață la 80 de ani, Republica Moldova în comparație cu țările selectate, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Mortality>

Scăderea fertilității. Rata totală de fertilitate din lume a scăzut de la 5 copii la o femeie în 1950 la aproximativ 2,5 astăzi, și se estimează că va continua să scadă până la aproximativ 2,2 până în 2050. Pentru Republica Moldova rata totală de fertilitate a scăzut de la 3,5 copii per femeie în perioada 1950-1955 la 1,4 copii per femeie în anul 2002 (valoarea minimă). Cercetările în domeniu demonstrează că menținerea ratei totale de fertilitate la un nivel mai scăzut decât cel de înlocuire a generațiilor contribuie la îmbătrânirea populației, scăderea efectivului forței de muncă și numărului populației [2].

- Îmbătrânirea generațiilor numeroase de copii născuți după cel de-al Doilea Război Mondial au dus la ponderi înalte ale persoanelor în vârstă.

O altă tendință proeminentă a îmbătrânirii populației este "comprimarea morbidității". Tehnologiile anti-îmbătrânire, medicamentele pentru îmbunătățirea memoriei, tehnologiile noi – toate au dus nu numai la creșterea speranței de viață a oamenilor, dar și la o viață mai sănătoasă la o vârstă înaintată. Îmbătrânirea populației poate fi văzută ca un succes uman – triumful sănătății publice, a progreselor medicale, precum și dezvoltarea economică, care a dus la scăderea bolilor și leziunilor ce au limitat speranța de viață umană timp de milenii [3]. Crește și potențialul de muncă a persoanelor vârstnice. Se poate anticipa în mod rezonabil că, în deceniile următoare, numărul angajaților va fi în creștere în mod semnificativ, în special în rândul celor ce nu muncesc manual. Astfel, persoanele vor fi capabile să lucreze în mod productiv la vârste mult mai târzii decât în prezent.

Modificarea structurilor de vârstă duce la implicații pentru creșterea economică, dar, în același timp, creează și ferestre pentru potențialul de dezvoltare. Măsurile și politicile necesare luate mult în avans pot contracara consecințele negative ale procesului de îmbătrânire prin utilizarea a două dividende demografice, care apar ca rezultat al tranziției demografice. Nivelul profiturilor din

primul dividend depinde de productivitatea populației, ce este determinată în principal de calitatea educației, practicile de angajare, sănătate, precum și politicile de pensionare, printre altele, în timp ce beneficiile potențiale ale celui de-al doilea dividend depinde de cât de bine societatea are grijă de populația vârstnică.

Dividendele demografice apar ca urmare a schimbării structurii pe vârste a populației în timpul tranziției demografice. Primul dividend apare într-un stadiu incipient al tranziției demografice, atunci când scăderea ratei fertilității duce la diminuarea ponderii populației tinere în totalul populației și raportului de dependență, în timp ce forța de muncă crește mai rapid pentru o anumită perioadă de timp. În așa mod, venitul pe cap de locuitor crește într-un ritm mai rapid datorită eliberării resurselor pentru investiții în dezvoltarea economică [4].

Primul dividend demografic este evidențiat prin mai multe considerente.

- Oferta de muncă, care apare în urma schimbărilor în structura pe vârste a populației în timpul tranziției demografice. Efectul îmbătrânirii generației baby boom-ului este destul de proeminent, în special în grupa de vârstă 20-54 ani, când aceasta contribuie activ la oferta de muncă, în cazul în care capacitățile pieței muncii permit creșterea producției pe cap de locuitor. De asemenea, și contribuția femeilor crește destul de mult. În zilele noastre se observă scăderea fertilității în familiile unde tot mai multe femei tind să fie mai bine educate, ceea ce duce la creșterea participării și productivității acestora pe piața muncii.
- Economiile contribuie, de asemenea, la creșterea economică. Generațiile tinere și cele în vârstă tind să consume mai mult decât produc, astfel influențând economia într-un mod consumator, decât a-și da aportul la progresul economiei. Populația aptă de muncă totuși, are tendința de a economisi mai mult (în special la vârsta de 40 până la 65 de ani) și au un nivel mai ridicat al producției economice. Ca urmare, atunci când generațiile numeroase ajung la aceste vârste, contribuțiile lor influențează economiile naționale în creștere. Aceste efecte nu funcționează în mod automat, totul depinde de politicile adecvate întru realizarea lor.
- Investițiile în capitalul uman este o altă caracteristică esențială observată în timpul tranziției, prin reducerea mortalității și creșterea speranței de viață. În zilele noastre oamenii trăiesc mai mult și mai sănătos, ceea ce a schimbat comportamentul lor pe parcursul vieții. Educația este cea care conduce dezvoltarea economică, astfel, oamenii dedică mai mult timp educației, intrând pe piața forței de muncă mai târziu, ceea ce-i fac mai productivi și cu câștiguri mai mari. În America Latină, de exemplu, persoanele economic active cu studii superioare câștigă aproximativ cu 50% mai mult comparativ cu cei care nu au studii formale, în rezultat și primele lor sunt la fel de mari – cu 200% pentru persoanele cu studii superioare finalizate (o medie de 17 ani de școlarizare) [5].

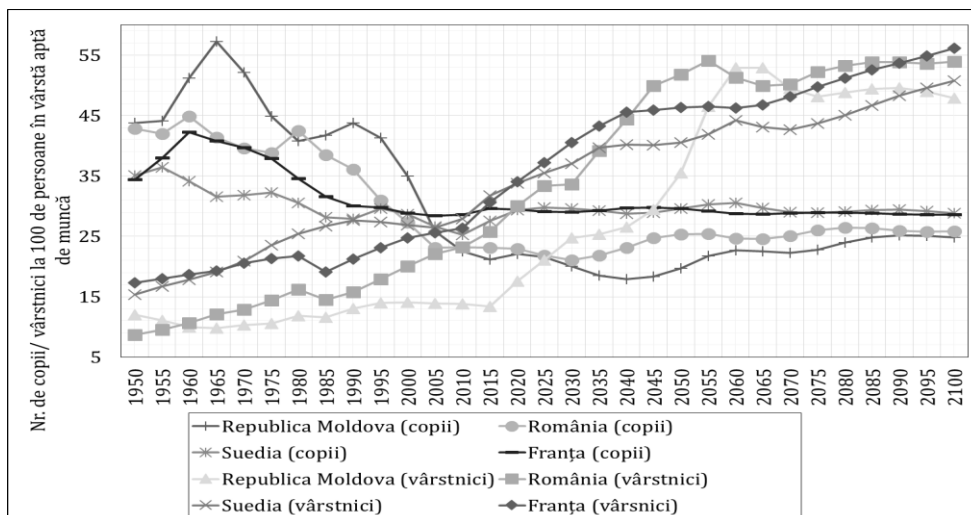

Fig.3. Rata de dependență prin copii și vârstnici, Republica Moldova în comparație cu România, anii 1950-2100

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/SpecialAggregates/EconomicTrading/>

Odată cu dezvoltarea economiei, în mai multe țări din Europa de Est se observă o scădere semnificativă a ratei de dependență prin copii (*child dependency ratio*) (Fig.3), o scădere practic dublă- de la 43,74% la 21,17% în perioada 1950-2015 pentru Republica Moldova, în timp ce ratele de dependență prin vârstnici (*old-age dependency ratios*) au început să crească semnificativ pentru majoritatea țărilor din Europa de Est, mai puțin, dar totuși evidențiat în țara noastră: de la 12,02% la 13,40% pentru aceeași perioadă.

Al doilea dividend demografic este determinat prin acumularea de avere și legătura acesteia cu îmbătrânirea populației, deoarece acest fenomen duce la creșterea cererii de resurse care rezultă din cursul vieții extinse. Avera poate fi acumulată prin transferuri de la programele de pensii, din sprijinul familial la vârsta înaintată sau din capitalul salvat pe parcursul anilor activi economic, care poate fi utilizată ca o sursă de venit în timpul pensionării. Creșterea semnificativă a supraviețuirii până la cele mai înaintate vârste, în anumite condiții, poate să aducă o schimbare în comportamentul economic al oamenilor, „forțând” să consume mai puțin și să economisească mai mult sau să muncească mai mult și o perioadă mai lungă, să economisească mai mult, fără reducerea consumului de bunuri obișnuit [6].

Provocări ale îmbătrânirii populației. Îmbătrânirea ridică probleme sociale și economice semnificative atât la nivel individual, cât și la nivelul societății, provocând schimbări substanțiale pentru dezvoltarea economică, fiind unul dintre cele mai importante procese demografice ce generează dinamica populației. În Republica Moldova acest fenomen este rezultatul scăderii natalității și redistribuirii procentuale a grupurilor de vârstă în totalul populației (Fig.4). În țările economic dezvoltate, îmbătrânirea demografică se datorează creșterii semnificative a speranței de viață la vârstele înaintate, ceea ce nu este specific pentru Republica Moldova.

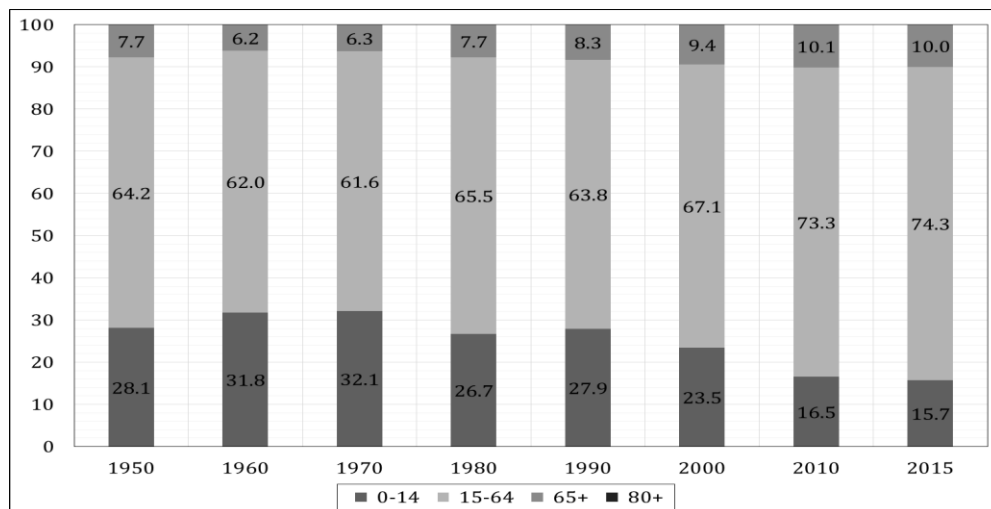

Fig.4. Populația pe grupe de vârstă, Republica Moldova, %, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Probabilistic/Population>

În țara noastră, ponderea populației de 65 de ani și peste a crescut în comparație cu anul 1950, care era de doar 7,7%, ajungând în 2015 la 10,0%. Astfel, ritmul schimbărilor demografice și nivelurile mai scăzute de avansare economică duc la apariția provocărilor și mai mari ale procesului de îmbătrânire a populației.

Schimbarea structurii de vârstă a populației va avea ca rezultat diminuarea proporțiilor persoanelor cu vârstă aptă de muncă, fapt ce ar amenința dezvoltarea economică, care, la rândul ei, depinde foarte mult de mărimea și calitatea forței de muncă. O soluție ar fi implementarea politicilor privind această problemă prin promovarea ocupării forței de muncă în rândul lucrătorilor în vârstă (îmbătrânirea activă), creșterea participării forței de muncă în rândul femeilor, și (re) integrarea persoanelor cu handicap pe piața muncii [7]. Cu toate acestea, promovarea ocupării forței de muncă trebuie să fie precedată de progresele pe piața forței de muncă în sine. Capacitatea și condițiile acesteia sunt esențiale în acomodarea creșterii potențiale pe partea ofertei, acest lucru fiind aplicat în țările în curs de dezvoltare.

O altă provocare ar fi presiunile asupra sistemului de pensii, odată cu creșterea ponderii persoanelor în vârstă și scăderea populației aptă de muncă, îndeosebi a grupei de vârstă de 15-64 de ani, este necesar punerea în aplicare a unor scheme eficiente de pensii, ce ar asigura standardul de viață adecvat pentru persoanele în vârstă.

Sănătatea și îngrijirea pe termen lung este o altă provocare majoră pentru societățile în curs de îmbătrânire. Țările din întreaga lume au fost și sunt supuse tranziției demografice, iar împreună cu tranziția epidemiologică, unde prevalența bolilor infecțioase este înlocuită cu o mai mare abundență de către bolile netransmisibile (cronice), necesită facilitarea creșterii cererii de sănătate de calitate la prețuri accesibile și de îngrijire pe termen lung. În țările în curs de dezvoltare, inclusiv Republica Moldova, se experimentează costuri mari, deoarece numărul bolilor infecțioase este încă ridicat, la fel și al celor cronice, astfel, în contextul îmbătrânirii populației, aceasta tinde să aducă presiuni suplimentare [8]. Republica

Moldova are posibilitatea de a face uz de fereastra de oportunitate și de a valorifica dividendul demografic.

Creșterea ponderii persoanelor vârstnice în structura populației, modificarea, păstrarea și valorificarea capacităților lor funcționale deschid noi posibilități pentru acest grup al populației din punctul de vedere al activității economice, sociale, culturale și spirituale. Se știe însă că îmbătrânirea populației implică și un șir de dificultăți, legate de asigurarea stabilității financiare a sistemelor de asigurare cu pensii, de creșterea cheltuielilor pentru asistența medicală, precum și de crearea condițiilor pentru valorificarea potențialului persoanelor vârstnice. Soluția ar fi menținerea persoanelor vârstnice în activitate, fie că este vorba despre viața profesională, fie de alte activități în cadrul comunității în care trăiesc.

Odată cu îmbătrânirea demografică, rolul persoanelor vârstnice în societate va crește, acest fapt ar trebui să trezească un interes față de această categorie de populație din partea factorilor decisivi întru promovarea reformelor în sistemul de pensionare, asigurarea stabilității și dezvoltării socioeconomice.

Referințe bibliografice

1. United Nations (UN) World Population Ageing 1950-2050. New York: UN, 2002.
2. Analiza Situației Populației în Republica Moldova, Coord. O. Gagauz. Chișinău, 2016.
3. Kinsella K., Phillips D. R. Global Aging: the Challenge of Success. În: Population Bulletin, 2005, Vol. 60, N. 1.
4. Lee R.D. and Mason, A. What is the Demographic Dividend? Finance and Development 43(3), 2006. p. 16-17.
5. Lee R.D. and Mason, A. Reform and Support Systems for the Elderly in Developing Countries: Capturing the Second Demographic Dividend. Genus 62(2), 2006. p. 11-35.
6. Carstensen L. The Influence of a Sense of Time on Human Development Science, Vol. 312, 2006.<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2790864/>
7. Zaidi A. Features and Challenges of Population ageing: The European Perspective. Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research, 2008. http://www.euro.centre.org/data/1204800003_27721.pdf.
8. UNFPA and HelpAge International Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge. New York/London, 2012.

DETERMINAREA MECANISMULUI PRIVIND NECESITĂȚILE FORȚEI DE MUNCĂ

Valentina COTELNIC, cercetător științific,
CCD, INCE

Summary. *In this article is examined the development of mechanism for determining labour needs of qualified staff. There are methods, stages, norms and standards for estimating human resources needs. The aim is to determine the mechanism on labour needs. As a result the planning stages have been proposed and a number of methods, modules and approaches to human resource planning. Given the existing methods and analysis on determining labour needs, it has been proposed a mechanism for forecasting for Republic of Moldova, which will be based on institutional infrastructure, legal framework, information and opportunities for interdepartmental cooperation in this area.*

Keywords: *labour force socio-economic policies, informal economy, work productivity.*

Consolidarea cadrului legislativ și instituțional privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă constituie obiectivul principal al politicilor socioeconomice, precum și respectarea drepturilor și intereselor legitime în raporturile de muncă, cu accent deosebit pe combaterea fenomenului muncii nedecarate și economiei informale.

Scopul determinării mecanismului privind necesitățile forței de muncă constă în evidențierea necesarului de cadre calificate, corelarea cererii și ofertei forței de muncă echilibrată, având ca obiectiv pregătirea specialiștilor în instituțiile de învățământ de toate nivelurile conform necesităților, evidențierea standardelor existente în domeniu și ajustarea acestora cu cele europene pentru crearea și funcționarea pieței forței de muncă autohtone competitive pe plan intern și extern.

Proiecția cererii de forță de muncă joacă un rol important la planificarea ofertei educaționale pe nivele de educație și stau la baza modelelor de tip input-output de anticipare a cererii de forță de muncă.

În modelele utilizate de-a lungul timpului pentru estimarea cererii viitoare de forță de muncă și implicit pentru planificarea ocupării, (Spalletti, S.) presupune parcurgerea următoarelor etape: [1].

1. Estimarea nivelului viitor dar și a ritmului de creștere pentru outputul economic total al țării. Raționamentul care stă la baza acestei etape constă în faptul că într-o economie cu ritmuri accentuate de creștere economică va exista o nevoie mai pronunțată de forță de muncă calificată decât în economiile care se dezvoltă mai lent.

2. Stabilirea structurii outputului estimat anterior pe sectoare economice. Această structură va constitui un element - cheie pentru estimarea nevoilor pieței muncii care permit obținerea unor astfel de outputuri.

3. Cererea de forță de muncă estimată în etapa a doua va fi transpusă în termeni de cerințe educaționale, în ipoteza că fiecare loc de muncă corespunde unui anumit nivel de instruire.

4. Cererea anticipată de persoane cu un anumit nivel de instruire este comparată cu stocul actual de persoane care îndeplinesc aceleași condiții

educaționale, iar pe baza diferenței se va decide dacă este necesară extinderea sau reducerea outputurilor sistemului de învățământ.

Dificultatea unei astfel de abordări constă în principal în obținerea unor previziuni pe termen lung ale variabilelor inițiale, având în vedere că în elaborarea unui plan de dezvoltare a resurselor umane este nevoie ca orizontul de previziune să fie de minimum 10 ani.

Metoda de planificare Spalletti (2008) evidențiază următoarele abordări în planificarea forței de muncă și a educației:

1. Colectarea informațiilor de la angajatori privind necesarul de forță de muncă pentru perioada prognozată, inclusiv proiecții ale numărului de locuri de muncă disponibile pe ocupații și nivele de instruire.

2. Pe baza informațiilor demografice și a unor ipoteze de dezvoltare a economiei pe tipuri de activități se proiectează structura forței de muncă calificată în totalul populației ocupate, ținând cont de analiza evoluției anterioare a utilizării forței de muncă.

3. Se consideră că prognoza forței de muncă dintr-o anumită țară se poate obține din analiza seriilor de timp ce caracterizează țări aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare.

4. Proiecții ale outputului asociat activităților economiei naționale, se țin cont de prognoza indicatorilor principali macroeconomici și de productivitate.

Astfel, etapele de proiectare a cererii de forță de muncă sunt următoarele:

a) obținerea unor prognoze pentru nivelul PIB-ului;

b) estimarea structurii viitoare a economiei (inclusiv structura PIB-ului) pe sectoare economice;

c) estimarea productivității muncii pe sectoare economice;

d) estimarea forței de muncă pe ocupații în cadrul fiecărui sector economic;

e) estimarea structurii populației ocupate pe nivele de instruire în cadrul fiecărei ocupații dintr-un anumit sector de activitate.

5. O altă metodă de prognozare se referă la abordarea econometrică ce surprinde prin intermediul ecuațiilor dependențele dintre cerințele pieței muncii și celelalte procese economice. În acest fel se investighează impactul anumitor factori semnificativi pentru nivelul ocupării. Rezultatul final al acestor modele constă în obținerea unor estimări pentru nivelele ocupării pe sectoare economice, determinarea unei structuri a sistemului educațional care ar contribui la o anumită rată de creștere economică.

6. O altă abordare presupune fixarea unor scopuri care vor influența cursul dezvoltării ulterioare, susținând ideea ca în domeniul planificării resurselor umane accentul se mută spre fixarea scopurilor mai mult decât pe construirea prognozelor. În acest model se pornește de la analiza modificărilor apărute în structura forței de muncă pe ocupații ca urmare a modificării ponderilor deținute de persoanele ocupate în diferite ocupații, cât și ca urmare a unor variații în valoarea ocupării totale.

Anticiparea structurii ocupaționale a implicat parcurgerea a trei pași:

1. anticiparea trendului ocupării pe activități ale economiei naționale;

2. evaluarea modificărilor așteptate în cadrul unei grupe ocupaționale din cadrul fiecărei activități;

3. agregarea cifrelor aferente unei anumite grupe ocupaționale din fiecare activitate [2].

Avantajele planificării resurselor umane: este un instrument deosebit de util în gestionarea schimbărilor organizaționale; se identifică eventualele probleme ale angajaților; se reduce fluctuația de personal, etc.

Reiesind din analiza experienței și metodelor existente privind determinarea necesităților de forță de muncă, se propune un mecanism de prognozare pentru Republica Moldova, care va fi bazat pe infrastructura instituțională, cadrul de drept, informațional și posibilitățile de conlucrare interdepartamentală în acest domeniu.

Ministerele-cheie care participă la elaborarea Prognozei necesităților de forță de muncă sunt: Ministerul Economiei, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Institutul Național de Cercetări Economice etc.

Pentru elaborarea prognozei necesităților de forță de muncă veritabilă este nevoie de o conlucrare între aceste instituții cheie, responsabile de elaborarea prognozei necesităților de forță de muncă.

Rezultatele ce urmează a fi obținute după determinarea mecanismului privind necesitățile forței de muncă, precum și în urma elaborării normativelor și standardelor necesare pentru estimarea necesităților în cadre calificate va permite de a aprecia necesarul de cadre, cererea și oferta forței de muncă potrivit profesiilor, aceasta creând condiții pentru prevederea reală a necesarului de cadre calificate.

Vom menționa principalele etape necesare de a fi parcurse pentru o planificare strategică a resurselor umane într-o instituție, organizație:

- analiza obiectivelor, politicilor; strategiilor în domeniu;
- analiza mediului extern în care instituția își desfășoară activitatea – oportunitățile și constrângerile;
- analiza personalului existent și estimarea necesarului de resurse umane pe termen mediu și lung;
- analiza disponibilităților viitoare de personal;
- evaluarea punctelor tari și a punctelor slabe în activitatea instituției;
- stabilirea obiectivelor etc.

Tabelul 1. Planificarea resurselor umane

Post	Nr. actual de angajați	Pierderi de angajați				Câștiguri de angajați	
		Pensionari	Demiși	Promovați pe alte posturi	Alte	Promovați de pe alte posturi	Recrutări
1	2	3	4	5	6	7	8

Sursa: <http://www.edrs.ro/> Planificarea resurselor umane

Estimarea ofertei de resurse umane. Urmărind Tabelul 1, obținem următoarea formulă pentru estimarea ofertei de angajați: Oferta anticipată de resurse umane = (2) - (3) - (4) - (5) - (6) + (7) + (8) [3].

În baza mecanismului privind necesitățile forței de muncă, precum și a normativelor și standardelor necesare pentru estimarea necesităților în cadre calificate, urmează să fie efectuată prognoza necesarului de forță de muncă pentru sectorul bugetar, iar indicatorii obținuți în rezultatul pronosticării vor fi utilizați în calitate de instrument de planificare la elaborarea Planului anual de admitere, la studii în instituțiile de învățământ mediu de specialitate, secundar profesional și superior, la fel, va contribui la optimizarea planurilor de înmatriculare și la excluderea pregătirii cadrelor pe specialități, sau meserii inutile unităților economice, precum și la inițierea pregătirii cadrelor la unele specialități și meserii noi, actuale (conform Clasificatorului ocupațional), în funcție de cererea pieței muncii.

Concomitent, este necesar să existe o legătură clară între scopul activității și rezultatul prognozelor, deoarece ei determină prioritățile programelor și politicilor pe piața muncii și direcția de axare a pregătirii, instruirii cadrelor, spre domeniile în care este înregistrat un deficit de forță de muncă [4].

Planificarea resurselor umane se aplică la:

- reglementarea procesului de pregătire a cadrelor calificate pentru economia țării;
- elaborarea prognozei necesităților activităților economice în tineri specialiști - absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior, medii de specialitate și secundar profesional;
- elaborarea planurilor anuale și a prognozei pe termen mediu și lung privind înmatricularea în instituțiile de învățământ superior, medii de specialitate și secundar profesional;
- analiza și corelarea pregătirii unui număr de cadre în învățământul superior, mediu de specialitate și secundar profesional corespunzător necesităților de forță de muncă ale activităților economice;
- aprecierea balanței cererii și ofertei forței de muncă potrivit profesiilor;
- în alte cazuri prevăzute de actele normative în vigoare.

Planificarea necesităților de forță de muncă este necesar să conțină următoarele estimări:

- a) numărul necesar de forță de muncă ocupată în ansamblu pe țară, inclusiv pe zone;
- b) numărul necesar suplimentar (sporul) de forță de muncă după nivelul de pregătire profesională în aspectul activităților economice;
- c) prognoza înmatriculării la studii în învățământul superior, mediu de specialitate și secundar profesional, inclusiv în învățământul de zi;
- d) prognoza pregătirii cadrelor cu studii superioare, medii de specialitate și secundar profesionale în aspectul activităților economice;
- e) prognoza necesităților de absolvenți - tineri specialiști cu studii superioare, medii de specialitate și secundar profesionale în aspectul domeniilor de pregătire profesională, (este necesar de-a avea evidența intrării absolvenților pe piața muncii);

f) prognoza plasării în câmpul muncii a absolvenților învățământului superior, mediu de specialitate și secundar profesional (ținând cont că doar o parte din absolvenți se angajează în câmpul muncii, o parte emigrează în căutarea unui loc de muncă, iar o parte intră pe piața muncii);

g) prognoza privind acoperirea necesităților de forță de muncă.

Analiza indicilor macroeconomici. La estimarea necesităților de forță de muncă este important de analizat indicatorii macroeconomici, cum ar fi: populația (gen, vîrstă, educație); tendințele demografice; migrația; numărul populației ocupate în economie; ritmul de creștere a Produsului Intern Brut nominal (PIB); inflația; salariul mediu lunar; nivelul șomajului (potrivit datelor Anchetei Forței de Muncă); comerțul extern (importul și exportul) etc.

Analiza indicilor macroeconomici va permite de a prevedea tendințele de dezvoltare a economiei, care în mod direct influențează piața forței de muncă între ele existând o legătură foarte strînsă, care se reflectă una pe alta (fig. 1).

Fig. 1. Factorii care influențează ocuparea

Sursa: www.anofm.md Metodologia de prognoză a pieței muncii.

Scopul urmărit este de a monitoriza tendințele economice din țară, obținerea unei prognoze a necesităților de personal, care să fie consistentă cu evaluarea tendințelor economice. Prin urmare, primul pas ar fi efectuarea analizei indicatorilor macroeconomici de timp. Aceasta implică studierea evoluției importului și exportului, a consumului propriu, precum și a investițiilor și schimbărilor de pe bursa de valori.

Evident, creșterea economică într-o țară se bazează pe doi factori principali: numărul total de ore lucrate și creșterea productivității muncii. Acest fapt are o importanță esențială în elaborarea prognozei pentru piața muncii. În cazul în care se estimează că ocuparea forței de muncă este în continuă creștere, sunt câteva lucruri de care trebuie de ținut cont. Este ceva obișnuit ca creșterea productivității să fie destul de slabă în perioadele de creștere durabilă a ocupării forței de muncă și se întâmplă exact opusul în perioadele de scădere a ratei ocupării forței de muncă. Acest lucru înseamnă că o creștere durabilă a ocupării forței de muncă duce la o creștere considerabilă a numărului de ore lucrate, în așa fel încât creșterea PIB ar trebui să fie similară cu modificarea orelor lucrate.

Având scopul de a aprecia tendințele economice este important de analizat schimbările procentuale ale acestor indicatori. Totodată, este necesar de a face cunoștință cu planurile de dezvoltare socioeconomice, de a distinge sectoarele

economice care se dezvoltă cel mai dinamic și care sunt pe cale de dispariție. De asemenea, este oportun de ținut sub control permanent fondarea întreprinderilor noi și a celor ce urmează a fi lichidate. Întreprinderile în fondare, mai ales cele mari, au o semnificație deosebită pe piața muncii. Înregistrarea noilor locuri de muncă demonstrează activizarea economiei [5].

Moduluri și standarde naționale și europene de estimare a necesităților de cadre. Din multiplele metode de prognoză existente (în practică se folosesc aproximativ 20) pot fi evidențiate cinci grupuri principale:

- metode de evaluare colegială, bazată pe argumente raționale și intuiția profesioniștilor cu o înaltă calificare și este utilizată pe scară largă în cazurile lipsei informațiilor fiabile;
- extrapolarea tendințelor - difuzarea rezultatelor, primite în baza analizelor efectuate, prin găsirea unui șir de date în funcție de valorile sale;
- analiza de regresie;
- - modelare economico-matematică.

Prin urmare, funcția de planificare a resurselor umane are trei elemente principale: a evalua cât de multe și de ce tip de personal sunt necesare (partea cererii), a identifica modul în care acest personal va fi furnizat (a ofertei) și a determina echilibrul care poate fi atins între cerere și ofertă.

O altă metodă de prognoză este și metoda de cercetare, drept tehnică de culegere a datelor fiind sondajul. Metoda de sondaj a instituțiilor poate fi împărțită în perioade de timp și grupată în patru faze: de pregătire, realizare, prelucrare a informației și apreciere.

Un pas important în procesul cercetării este de a selecta acele elemente din care va fi culeasă informația. Deoarece culegerea informației de la toate instituțiile întâmpină dificultăți din cauza cheltuielilor și consumului de timp, informația se culege luând o parte din întreg, selectând eșantionul.

Procesul anchetării instituțiilor cuprinde patru etape: identificarea instituțiilor; selectarea respondenților; metodologia anchetării și pregătirea instituțiilor. Pasul practic al oricărei proceduri de eșantionare este selecționarea convenabilă a întregului - țintă și determinarea parametrilor.

Evident, procesul de planificare a resurselor umane nu este de aspect critic în procesul de stabilire a impactului acesteia asupra politicii și de livrare a serviciilor, mai important este în ce măsură procesul de planificare se conectează, influențează, dar și împiedică deciziile privind alocarea de finanțe pentru personal. (Buchan et al 1998; O'Brien Pallas et al, 2006) [6].

Planificarea resurselor umane poate fi:

- integrată cu finanțare și serviciile acordate (de exemplu, este o parte integrantă a procesului întreg de planificare a serviciilor și poate avea o influență importantă asupra distribuirii mijloacelor, tipurilor de servicii și deciziilor de personal);

- aliniată la finanțare și servicii acordate (de exemplu, planificarea resurselor umane constituie un exercițiu principal și care se efectuează aparte cu părți interesate - poate avea o influență asupra tipurilor de servicii și deciziilor de personal, dar acest lucru va fi dependent de părțile interesate care au influență asupra rezultatelor planificate;

- depinde de finanțare și de servicii acordate (de exemplu, este o parte terță în monitorizarea realizărilor, având în vedere că rezultatele obținute pot fi utilizate pentru a identifica părțile interesate în promovarea deciziilor de personal, acordarea serviciilor, precum și în distribuirea mijloacelor financiare; în acest caz planificarea poate fi utilizată din punct de vedere tehnic, însă nu există nici o legătură directă între planificare și servicii).

Este necesar să existe o legătură clară între scopul activității și rezultatul planificării resurselor umane, deoarece factorii de decizie determină prioritățile programelor și politicilor pe piața muncii și direcția de axare a pregătirii, instruirii cadrelor, spre domeniile în care este înregistrat un deficit de forță de muncă.

Datele obținute în rezultatul efectuării planificării necesarului de cadre se mai utilizează și la influențarea acțiunilor altor autorități. De exemplu, autoritățile municipale ar putea fi convinse să investească în instruirea adulților într-o anumită direcție în care se înregistrează un deficit de forță de muncă. Stabilirea unor bune contacte cu instituțiile superioare de învățământ este și ea un element esențial pentru satisfacerea cererii forței de muncă pe termen lung.

Astfel, planificarea nu poate fi realizată în mod corespunzător în cazul în care nu este integrată mai pe larg cu obiective de servicii. În practică, această legătură este adesea slabă, poate fi fracturată și chiar robustă, dacă este ignorată, uneori, de către părțile interesate-de unii factorii de decizie politică și politicieni.

Referințe bibliografice

1. Spalletti S. (2008) The history of manpower forecasting in modelling labour market
2. http://prevedu.ro/wp-content/uploads/2012/07/Raport_cercetare_etapa3.Pdf
3. <http://www.edrs.ro/> Planificarea resurselor umane
4. <http://www.cgofm-mict.eu/docs/concept.pdf>
5. www.anofm.md Metodologia de prognoză a pieței muncii
6. O'Brien-Pallas L. et al. Integrating workforce planning, human resources and service planning. Human Resources for Health Development Journal, 2001, 5(1 3):2 16, <http://www.who.int/entity/hrh/documents/>;